

Hans Christian Andersen: Pohádky a poviedky III

Digitalizátor : Viera Studeničová, Bohumil Kosa, Dušan Kroliak

Copyright © 2017 Zlatý fond denníka SME

Tento súbor podlieha licencií 'Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 2.5 License'. Viac informácií na <http://zlatyfond.sme.sk/dokument/autorske-prava/>

Pôvodná publikácia

[1] Hans Christian Andersen. *Pohádky a poviedky III.*

Nákladom „Slovenskej krajiny“. Žilina. 1930. 183. Anton. Macht. vydal. .

Súborné vydanie vydal Anton Macht Diel III. 1930 , Nákladom „Slovenskej krajiny“ Žilina — Košice

Tlačila Štátna kníhtlačiareň v Košiciach

Poznámka:

Text pôvodnej publikácie bol upravený podľa súčasných pravidiel slovenského pravopisu s výnimkou dobových slov (historizmy, anarchizmy, zastarané slová), nárečových prvkov a pod.

M. Podhradská

Obsah

Flaškové hrdlo	2
Pobratimstvo	6
Čo je v srdci skryté, nie je zabudnuté	9
Zlato	10
Krása	13
O tetuške	16
Hlásny Ole	18
V deň sťahovania	20
Peter, Petrík a Petříček	22
Majiteľ bábkového divadla	24
Susedia	26
Červené črievce	30
Sedmokráska	32
Slimák a ružička	34
Pohánka	35
Nemá kniha	36
O starom náhrobku	37
Kalamár a pero	38
Motýľ	39
Posledná perla	40
O piatich v jednom	41
Ľan	42
Dva kohúty	44
Čajová kanvička	45
Na dvore kačiek	46
Boleť zubov	48
Škriatok z obchodíka	52
Bazová mamička	54
V detskej izbe	57
O snežienke	59
Búrka štíty premiestňuje	61
V deň posledný	63
O najkrajšej ruži sveta	65
Obrázok z hradieb	66
V okne vo Vartone	67
Zelenáčik	68
Zvoniaca tíšina na potoku	69

Fľaškové hrdlo

V úzkej, krivej uličke, medzi väčším počtom chudobných domov stál úzky, vysoký dom, plný trhlín. Len chudobní ľudia tam bývali a najbiednejšie to vyzeralo v podkrovnej izbičke, kde na malom okne na slniečku visela stará, drevená klieťka, nemajúca ani poriadny pohár na vodu, ale len obrátené hrdlo fľaškové, zapchaté dolu zátkou. Pri otvorenom okne stála stará panna; vyzdobila si práve klieťku žabincom pre malú konôpku, ktorá tam poskakovala z bieleho na biele a tak veselo spievala, až sa to rozliehalo.

„Tebe sa to spieva!“ povedalo fľaškové hrdlo. Je pravda, že to nepovedalo tak, ako my to môžeme vypovedať, veď fľaškové hrdlo nevie hovoriť, ale myslelo si to, ako keď my ľudia sami so sebou hovoríme. „Hej, tebe sa to spieva, lebo máš zdravé údy. Ale len keby si skúsila, čo to znamená, stratiť svoj spodok, mať len hrdlo a ústa a v týchto ešte k tomu zátku, tak ako ja, iste by ti nebolo do spevu. Ale dobre, že aspoň niekto je spokojný! Ja nemám príčiny ku spevu a ani by som nechcelo; snáď ešte vtedy, keď som bolo ešte celou fľašou a zátku sa trela o moje sklo. Vtedy som bola v lese s rodinou kožušníkovou a bolo slávené zasnúbenie jej dcéry. Spomínam si na to, ako by to včera bolo. Vidím, že som zažila veľmi mnoho, keď sa tak na svoje osudy viem rozpamätať. Bola som v ohni a vo vode, dolu v čiernej zemi a hore vyššie než mnohí iní sa dostanú a teraz visím na vtácej klieťke, vo vzduchu a na slnku. Stálo by za to, vypočuť si moje osudy, ale ja sa o tom nevyjadrujem nahlas, pretože nemôžem!“

Ale v sebe si rozprávalo alebo aspoň myslelo fľaškové hrdlo na celý príbeh, dosť podivuhodný a vtáčik spieval veselo svoju pieseň a dolu na ulici jazdili vozy a chodili ľudia, každý si myslel na svoje alebo trebárs tiež na nič a fľaškové hrdlo tiež na svoje.

Spomínalo na žeravú pec v sklárni, kde ho vyfúkli do života; spomínalo si ešte, že bolo všetko žeravé, že sa dívalo späť do vrelej peci, svojho rodiska a malo veľkú chuť, zase tam skočiť späť, ale že predsa mu bolo dobre tam, kde bolo, podľa stupňa ochladenia. Stálo v rade v šiku s rovnakorodým plukom bratov a sestier, všetci boli z tejže pece, niektorí však boli určení za fľašky šampanské, iní za fľašky pivočné, čo je veľký rozdiel. Pozdejšie, vo svete môže pivočná fľaška obsahovať trebárs i skvostné lacrimae Christi a šampanská fľaška byť naplnená kolomažou, ale podľa zovňajšku sa predsa pozná, k čomu je kto zrodený, šľachta zostane šľachtou, hoci má v sebe i kolomaž.

Všetky fľašky boli skoro zabalené a naša s nimi. Vtedy nepredpokladala, že skončí ako obyčajné fľaškové hrdlo, že so stupňa na stupeň sa dostane až za miskú do vtácej klieťky, čo konečne je tiež krásnym živobytím, len keď sme aspoň na niečo. Svetlo denné uvidela zase len vtedy, keď bola so svojimi priateľmi vybalená v pivnici vinárnikovej a bola po prvý raz vodou prepláchnutá, čo v nej vyvolávalo čudné pocity. Potom ležala prázdna a bez zátky a bolo jej pri tom napodiv mdlé; niečo jej chybovalo a sama nevedela čo. Potom bola naplnená skvostným vínom, opatrená zátkou a zapečatená a nalepený bol na ňu papier s nápisom: „Prvej akosti“. Vyzeralo to, akoby pri skúške dostala prvú cenu, ale víno bolo dobré a fľaša bola tiež dobrá; v mladosti je človek lyrikom. Zvučalo a znelo to v nej o kráse a milosti, ktorá jej však bola predsa celkom neznáma, o zelených, slnkom ožiarených horách, kde sa víno darí, kde šibké dievčatá s veselými druhmi usadnú a sa bozkávajú. Ach, aký je život krásny! O všetkom to znelo a zvučalo vo fľaši ako v mladých básnikoch, ktorí tiež o takých veciach spravidla nič nevedia.

Jedného dňa bola zakúpená. Kožušníkovmu učňovi uložili, aby priniesol fľašu najlepšieho druhu; a dostala sa do koša spolu so šunkou, rybami a syrom; pri tom ležalo najlepšie maslo a najjemnejší chlieb. Dcéra kožušníkova všetko sama ukladala; bola tak mladá a tak krásna! Jej hnedé oči sa usmievali, na perách jej hral úsmev, ktorý hovoril práve tak sladkou rečou, ako jej oči. Mala jemné, mäkké ruky; boli biele, ale jej hrdlo a prsia boli belšie. Bolo hneď badať, že je najkrajšie dievča z mesta a predsa nebola ešte zasnúbená.

Keď išla rodina do lesa, dcéra si položila kôš s jedlom do lona; fľaškové hrdlo dívalo sa čipkami a stuhou, splývajúcou z prs; na zátku malo červenú pečatľ a dívalo sa mladému dievčaťu priamo do jej detskej tváričky. Ale dívalo sa tiež po mladom lodníkovi, ktorý jej sedel po boku. Bol to priateľ z detstva, syn maliara podobizní. Vykonával nedávno šťastne a k plnej spokojnosti skúšku kormidelnícku a budúceho dňa mal vyplávať na krásnej lodi do cudzích zemí. O tom sa pri ukladaní do koša mnoho hovorilo a pri tomto hovore nezračilo sa práve mnoho radosti v očiach a okolo úst švárnej dcéry kožušníkovej.

Obidvaja mladí ľudia šli spolu do zeleného lesa, hovorili spolu — o čom vlastne hovorili? To fľaša nepočula, stála v koši. Trvalo to napodiv dlho, než ju vytiahli; ale keď sa tak stalo, prihodili sa radostné veci, oči všetkých sa smiali, tiež oči dcéry kožušníkovej, ale menej hovorili a jej líca planuli ani dve červené ruže.

Otec vzal plnú fľašu a otvoril ju. — Ach, je to čosi podivuhodného, byť po prvý raz otvorený! Fľaškové hrdlo potom nikdy nevedelo zabudnúť na tento slávnostný okamžik, keď zátku vychádzala, povedalo „lup!“ a potom to zurčalo, keď víno prúdilo do čaší.

„Na zdravie snúbencov!“ povedal otec a všetky čaše boli vyprázdnené až na dno a mladý lodník pobozkal svoju peknú nevestu.

„Šťastie a požehnanie!“ povedali starí. Mladý muž naplnil znova čaše. „Do videnia o svadbe o rok a deň!“ zavolať a keď boli čaše vína prázdne, vzal fľašu, podvihol ju do výšky a povedal: „Bola si svedkom najkrajšieho dňa môjho života, nesmieš nikomu viac slúžiť!“ Pritom ju vyhodil do povetria.

Sotva na to dcéra kožušníkova vtedy pomyslela, že ju uvidí ešte častejšie lietať, ale stalo sa tak. Fľaška padla do hustej šašiny pri jazierku v lese; fľaškové hrdlo sa veľmi živo na to pamätalo, ako tam ležalo a rozmýšľalo. „Mali odo mňa víno a dali mi vodu z bariny; ale dobre to mysleli!“ Už potom nemohlo vidieť ani snúbencov, ani rozveselených rodičov, ale ešte dlho ich počulo spievať a výskať. Vtom prišli dvaja sedliacki chlapci, pozreli sa do šašiny, spozorovali fľašku a vzali si ju, teraz bola zaopatrená.

Doma, v lesnom domčeku, v ktorom bývali, bol včera ich najstarší brat, námorník, bol sa lúčiť, majú pred sebou dlhú námornú cestu. Matka mu teraz skladala veci, položila tu i tam niečo, s čím mal otec večer ísť do mesta, aby syna pred cestou ešte raz uvidel a odkázal mu svoje i matkino „zbohom“. V uzlíku bola už vo fľaši korenistá pálenka, keď prišli chlapci so svojim nálezom, väčšou fľaškou. Vošlo sa tam viac než do malej fľaštičky a bola to dobrá pálenka na skazený žalúdok, boli v nej liečivé prísady. Tentokrát nedostala fľaška červené víno, ale len horké kvapky, ale tie sú tiež veľmi dobré — — pre žalúdok. Nová fľaška bola zabalená miesto malej; — a tak nastúpila fľaška novú púť, dostala sa na palubu ako majetok Petra Jensena a to na tejže lodi, kde bol mladý lodník - ženích; ale on fľašku nevidel a bezpochyby nebol by ju ani poznal alebo si pomyslel: to je tá, z ktorej sme pili na zdar nášho zasnúbenia a na šťastný môj návrat.

Nebolo v nej už víno, ale čosi tiež dobrého. Petrovi Jensenovi tiež, sotva ju vytiahol, hovorievali jeho kamarátovi „apatiekar“. Nalieval z nej dobrú medicínu, dobrú pre žalúdok; a pomáhala, dokiaľ len kvapka bola. Bola to veselá doba a fľaška spievala, keď sa zátka o sklo trela.

Uplynula dlhá doba, fľaška stála prázdna v kúte, a tu sa prihodilo — či to bolo na ceste tam alebo späť, to fľaška nevedela s určitosťou, lebo sa na pevninu nikdy nedostala — tu sa prihodilo hrozné nešťastie. Nastala búrka, veľké vlny, čierne a ťažké sa priválili, dvíhali loď do výšky a šmýkali ňou sem i tam; sťažň sa prelomil, prudká vlna rozbila priečky, čerpadlá nepomáhali. Bola čierno čierna noc, loď klesala, ale v poslednom okamihu napísal mladý plavec na listok: „V mene Ježiša Krista, hynieme!“ Napísal meno svojej nevesty, meno svojej vlasti i meno lode, vsunul listok do prázdnej fľašky stojacej na blízku, pevne zapchal zátka a hodil fľašku do rozbúreného mora. Nevedel, že je to tá istá fľaška, z ktorej nalieval sebe i jej, aby v radosti pripil svojim nádejam. Teraz sa kolembala na vlnách s pozdravom a posolstvom smrti.

Loď sa potopila, mužstvo sa utopilo, ale fľaška letela ako vták, veď mala v sebe srdce, ľubostný list. A slnko vychádzalo a zapadalo, poskytujúc fľaške tenže pohľad ako kedysi v dobe jej vzniku rozpálená pec, do ktorej ju túžba hnala späť. Zápasila s bezvetrím a s novými búrkami, ale neroztieštila sa o žiadne skalisko, nikde ju žralok nepohltil. Dlhšie než rok a deň sa potulovala, hneď na sever, hneď na juh, kam prúdy morské ju zanášali. Ostatne bola svojim vlastným pánom, ale i tým sa človek raz presýti, i fľaška.

Popísaný listok, posledné „zbohom“ ženíchovo by bolo v stave vyvolať len smútok, keby sa raz dostalo do povolaných rúk. Ale kde boli tieto ruky, ruky, ktoré v deň zasnúbenia svietili na zelenom trávniku ako biele plátno? Kde bola dcéra kožušníkova? Kde vôbec bola zem a ktorá zem bola najbližšia? To fľaška nevedela; plávala a plávala a konečne mala tejto plavby práve dosť, nebolo to jej povolaním. Ale predsa plávala, až sa konečne dostala k zemi, k cudzej zemi. Nerozumela ani slova z toho, čo sa tam hovorilo, nebola to reč, ktorú prv slýchala hovoriť a keď nerozumieme reči, strácame mnoho.

Fľaška bola vylovená, pozorovali ju, spozorovali vnútri listok, vyňali ho, otáčali a obracali, ale nerozumeli tomu, čo tam bolo napísané; pochopili však, že fľaška bola úmyselne do mora vhozená a príčina toho že je zaznamenaná na papieri, ale čo tam stálo, to zostalo nepochopené — i vsunuli teda listok zase do fľašky, postavili ju do veľkej skrine, vo veľkej izbe a vo veľkom dome.

Kedykoľvek prišli cudzinci, bol listok donesený a otáčaný a obracávaný, tak že písmo, napísané len tužkou, bolo vždy nečitateľnejšie; naostatok nikto nerozoznal, že tam vôbec boli nejaké písmenká. Fľaška stála potom ešte rok v skrini, potom prišla na povahu a pokryla sa prachom a pavučinami. Tam spomínala na lepšie časy, kedy v sviežom lese nalievala červené víno, kedy sa na vlnách húpala a tajomstvo v sebe kryla, pozdrav na rozlúčku.

A tak stála dvadsať rokov na povale a bola by tam stála ešte dlhšie, keby sa dom nebol prestavoval. Strhli strechu, spozorovali fľašku a hovorili o nej; lež ona tamjšej reči nerozumela; reči sa nemožno naučiť, keď stojíme na povale, ani keď to trvá dvadsať rokov. „Keby som bola zostala dolu v izbe,“ myslela si, „bola by som sa iste naučila.“

Bola teraz umytá a vypláchnutá a veru že to potrebovala; cítila sa celá vyjasnená, priam priesvitná, omladla, cítila sa ako za starých čias, ale listok, ktorý skrývala, bol pri umývaní celkom znivočený.

Teraz naplnili fľašku semenami, nevedela ani, akého druhu. Zapchali ju a zabalili, takže nič nevidela, predsa však to najdôležitejšie konala: cestovala a prišla tam, kam bola určená. Tam ju rozbalili.

„V zámorí si s ňou dali takú prácu a ona predsa pukla!“ povedali. Ale ona nepukla. Fľaška rozumela každému slovu, ktoré riekli, veď to bolo v tej istej reči, ktorú v sklárni a u vinohradníka a v lese a na lodi počula, jedine dobrá, pravá, stará reč, ktorej bolo možné rozumieť. Prišla domov, do svojej rodnej zeme, bola tu pozdravená. Samou radosťou bola by im skoro z ruky vyskočila, ani toho nedbala, že vytiaholi zátka, semená z nej vysypali a ju dali do pivnice, aby nezavadzala a bola zabudnutá. Doma najlepšie, hoci i v pivnici! Nikdy jej tam nenapadlo o tom rozmýšľať, dokiaľ tam ležala; ležala dobre a niekoľko rokov, až jedného dňa prišli ľudia, zobrali fľašky a ju s nimi.

Vonku v záhrade bola veľká nádhera; rozsvietené lampáše žiarili ako veľké, rozsvietené tulipány. Bol utešený večer, vzduch bol pokojný a čistý; hviezdy jasno žiarili a na nebi stál nový mesiac, vlastne bolo vidieť okrúhly mesiac ako šedo modrú guľu so zlatou obrubou; na pohľad to bolo veľmi krásne.

Postranné chodníčky tiež boli osvetlené, že bolo vidieť na cestu. Tam boli v krovinách rozostavené fľašky, každá niesla svetlo a medzi nimi stála tiež naša stará známa, ktorá po rokoch súc fľaškovým hrdlom, mala skončiť ako miska vo vtáčej klietke. V tejto chvíli sa jej to zdalo všetko nekonečne krásne, a bola zase v zeleni, zase sa zúčastnila slávy a radosti, počula hudbu a spev, hovor a šum mnohých ľudí, najmä smerom zo záhrady, kde viseli papierom ovešané lampáše, farebné a žiarivé, ani tulipány v plnom kvete. Fľaška stála síce sama na bočnej ceste, ale práve to poskytovalo látku k rozmyšľaniu; fľaška stála a niesla svoje svetlo, bola tu k úžitku a radosti, a to je to pravé. V takom okamihu zabúdame i na dvadsať rokov na povale prežitých, a zabudnúť na to je veľmi dobré.

Blízko okolo nej kráčal osamelý pár, ruku v ruke, ako vtedy snúbenci v lese, lodník a dcéra kožušníkova; fľaške sa zdalo, ako by to znova prežívala. V záhrade prechádzali sa hostia domáceho pána a ľudia, ktorí sa na nich a na všetku tú nádheru smeli dívať. Medzi týmito kráčala tiež stará dievka, všetci jej príbuzní už jej boli zomreli, ale priateľov nemala nedostatok. Mala tú istú vec na mysli, ako fľaška, myslela na zelený les a na mladý pár snúbencov, pre ktorých mala veľké pochopenie, veď tiež bola raz zasnúbená. Vtedy slávila prešťastnú hodinu a na takého niečo nezabúda ani najstaršia stará panna. Ale ona fľašku nepoznala a táto nepoznala ju — tak vo svete chodíme popri sebe — až sa zase stretieme, a tak tomu bolo s obidvoma, v meste sa zase zišli.

Fľaška sa dostala zo záhrady k vinárnikovi, bola zase naplnená vínom a predaná vzduchoplavcovi, ktorý budúcej nedele chcel vzlietnuť v balóne. Zišlo sa zo všetkých strán nesčíselné množstvo ľudí, bolo to náramné hemženie, všetci sa chceli dívať, vojenská hudba hrala a dialo sa mnoho priprav. Fľaška to videla z koša, v ktorom ležala vedľa živého králiku, veľmi malomyselného, lebo vedel, že sa má vzniesť do výšky len preto, aby bol potom spustený v padáku. Fľaška nevedela nič ani o výstupe, ani o zostupe, videla, že balón sa nadúva a nadúva, že už nemohol byť väčší, dvíhal sa vyššie a vyššie a bol čoraz nepokojnejší. Zrazu boli laná prerezané, balón sa odpútal a už sa vznášal so vzduchoplavcom, košom, fľaškou a králikom do výšky. Zvučne vpadla do toho hudba a všetci ľudia volali „na zdar!“

„To je predsa len zvláštny nápad, vzniesť sa tak do vzduchu!“ pomyslela si fľaška, „to je plavba celkom nového druhu. Tam hore sa predsa nemôžeme potulovať!“

Mnoho tisíc ľudí dívalo sa za balónom a stará panna sa tiež na to dívala. Stála pri otvorenom okne v štíte svojho domu, na ktorom visela klietka s malou konôpkou, ktorá vtedy nemala poriadnu misku na vodu a musela sa uspokojiť s drevenou miskou. Na okne stál kriak myrty, odstrčený trochu stranou, aby nemohol spadnúť, keď sa stará panna z okna vychýlila, chtiac lepšie vidieť. Rozoznávala v balóne veľmi dobre vzduchoplavca, ktorý králiku pustil v padáku z výšky na zem a potom všetkým ľuďom pripíjal a potom fľašku vysoko do vzduchu vyhodil. Netušila stará panna, že práve túto už raz videla letieť pred sebou a svojím priateľom, v radostný svoj deň v zelenom lese.

Fľaška nemala času na rozmyšľanie, prišlo to tak znenazdajky, že sa tak zrazu našla na vrchole svojho života. Veže a strechy boli hlboko pod ňou, ľudia sa nezdali väčší než mravce.

Klesala a to celkom inou rýchlosťou, než králik; fľaška sa prevracala vo vzduchu, tancovala, cítila sa taká mladá, taká samopašná, bola ešte dopoly naplnená vínom, ale nie nadlho. To bola cesta! Slnko svietilo na fľašku, všetci ľudia pozorovali jej let, balón dávno už zmizol a skoro zmizla i fľaška. Spadla na strechu a rozbila sa, ale črepy boli ešte také rozveselené, že nemohli pokojne ležať, skákali a guľali sa, až sa dostali na dvor a tam zostali ležať v malých čriepkoch. Len hrdlo zostalo celé a bolo diamantom odrezané.

„Z toho by bola pekná miska na vodu pre vtáka!“ povedal hostinský, ale sám nemal ani vtáka, ani klietku, a to by predsa len bolo mnoho žiadať, aby si to obstaral len preto, že mal fľaškové hrdlo, ktoré sa dalo použiť ako miska pre vtáka. Stará panna v štíte by ho však mohla potrebovať a preto bolo fľaškové hrdlo dopravené tam, opatrené zátkou a čím sa predtým obracalo hore, to prišlo teraz nadol, ako sa to pri premenách životných veľmi často stáva. Dostalo čerstvú vodu a bolo pripevnené na klietku malého vtáčaťa, ktoré spievalo, až sa všetko dookola rozliehalo.

„Hej, tebe sa to spieva!“ Tak prehovorilo fľaškové hrdlo a to už niečo znamenalo, veď predsa už bolo v balóne a niečo videlo a skúsilo.

Viac z jeho životopisu nebolo známo. Teraz viselo, ako sklenená miska pre vtáka, mohlo načúvať hovor a šumotu ľudí na ulici, mohlo predovšetkým načúvať hovor starej panny v jej izbičke. Prišla práve návšteva, dostavila sa priateľka tohože veku a rozprávali si — nie o fľaškovom hrdle, ale o kriaku myrty na okne.

„Nie je treba, aby si vyhadzovala dva toliare za svadobný veniec pre svoju dcéru!“ povedala stará panna; „dostaneš ho odo mňa a to s prekrásnymi kvetmi. Vidiš tam ten krásny stromček? Je to odrastok myrtovej vetvičky, ktorú si mi darovala deň po mojom zasnúbení, vetvičky, z ktorej si rok potom mala natrhať na venček svadobný, ale tento deň už neprišiel. Zapadli oči, ktoré mi v tomto živote mali žiariť radostou a požehnaním. Na dne morskomo sladko spí duša anjelská! Zo stromčeka sa stal starý strom, ale ja som ešte viac ostarela, a keď stromček uschol a povädol, vzala som poslednú sviežu vetvičku a zasadila ju do zeme a z vetvičky vyrástol teraz stromček taký veľký a teraz predsa bude ozdobou svadobnou, bude vencom tvojej dcéry!“

Pri týchto slovách stáli slzy v očiach starej panny; rozprávala o priateľovi svojej mladosti, o zasnúbení v lese. Spomínala na prípitok, ktorý tam bol vyslovený, myslela na prvý bozk — ale o tom nehovorila nič, bola teraz stará panna. Rozmýšľala o mnohom: ale na to nemyslela, že je vonku pred oknom ešte jedna spomienka na ten čas, hrdlo fľašky, ktorá riekla „lup!“ keď zátko bola otvorená. Ale hrdlo fľaškové ju tiež nepoznalo, lebo hoci si mohlo celý príbeh tiež vypočuť, neurobilo tak. Prečo? Myslelo len na seba!

Pobratimstvo

Nedávno sme podnikli malú cestu a teraz máme chuť na ďalšiu. Kam? Do Sparty! Do Mykén! Do Delf! kde je toľko miest, pri vyslovení ktorých srdce zabúcha túžbou po cestovaní. Ide to koňmo po príkrych chodníčkoch horských, cez kroviny a skaliská, na napredovanie potrebuje cestujúci sprievodnú karavánu. On sám ide na čele so svojim argoatom, súmar nesie jeho batožinu, stan, zásoby a nasleduje ho niekoľko vojakov, ktorých úlohou je ochrániť ho. Po vysilujúcej dennej ceste nečaká ho nikde hostinec s upraveným lôžkom. Stan je často jeho prístreším vo veľkej divej prírode; argoat uvarí mu na večeru pilaf; tisíce komárov obletujú malý šiator — ach, to je biedny nocľah! Ráno pokračuje cesta cez rozvodnené rieky. Pevne sedí v sedle, aby ťa dravé riavy horské nestrhli!

Aká je odmena za všetky tieto ťažkosti? Preveľká, prebohatá! Príroda zjavuje sa tu vo svojej velebe, každé miestočko dýcha dejinami, zrak i myšlienky majú svoje pôžitky. Básnik nech to ospevuje, maliar bohatými obrazmi zveční, avšak vôňu skutočnosti, vnikajúcu do mysle a duše pozorovateľovej a tam na veky utkvievajúcej, nikdy nevystihnú.

Osamelý pastier vysoko v horách svojim prostým rozprávaním nejakého príbehu zo svojho života — keď chceš poznať jednotlivé črty zeme helénskej — lepšie než bársaký cestopisec pred očami tvojimi rozvinie pravý obraz.

Nechaj ho rozprávať! O podivuhodnom, krásnom mrave nech nám horský pastier rozpráva: o pobratimstve!

„Domček náš je zlepený z hlíny, ale veraje boli tesané stĺpy, nájdené na samotnom stavenisku. Strecha sa takmer dotýkala zeme; bola teraz temno hnedá a nepekná, ale keď ju pokladali, boli to kvitnúce oleandre a svieže vetvičky brečtanové, donesené cez hory.

Okolo nášho domčeku bolo málo miesta, holé skaly tu trčali a temneli sa v smutných farbách. Často viseli ich mraky na ich vrcholoch ako biele, živé postavy. Nikdy nepočul som tu spevného vtáka, nikdy netancovali tu muži pri zvukoch gájd; miesto toto bolo sväté od pradávnych dôb, už meno to pripomína — menovalo sa Delfy! Tmavé, vážne vrchy boli všetky pokryté snehom; najvyšší z nich, ktorý najdlhšie žiaril vo večerných i ranných zorách, menoval sa Parnass, potok, hneď za našim domčekom, prýštil z tejto hory a tiež bol posvätný; teraz ho somár zakalí svojimi krokmi, avšak voda plynie ďalej a zase sa vyčistí. Spomínam na každé miestočko a na sväté, veľké tie samoty! Uprostred chalúčky sa rozkladal oheň, a keď vreľý, žeravý popol ležal veľmi vysoko, piekli sme v ňom chlieb. Keď vonku ležalo najviac snehu, okolo našej chalúčky, tak že bola v ňom takmer skrytá, vtedy zdala sa mi moja matka najveselšia, vtedy brala moju hlavu do svojich rúk, pobožkala ma na čelo a spievala piesne, ktoré ináč nikdy nespievala, lebo Turci, naši páni toho nedovolili. Spievala:

„Na vrchole Olympu, v nízkej jedline, ležal starý jeleň, a jeho oči boli plné slz. Plakal slzy krvavé, ba i zelené a modré, a srnec, ležiaci neďaleko, sa pýtal: „Čo ti je, že tak plačeš slzy krvavé, ba i zelené a modré?“ Turek prišiel v našu dedinu, divokých psov vzal si na lov, mohutnú silnú svorku psov.“ „Zažením ich na ostrovy,“ vravel mladý srnec, „zažením ich na ostrovy, do hlbokého mora.“ Avšak než sa večer schýlil, bol srnec ubitý a skôr, než večer prišiel, bol jeleň uštvaný a mŕtvý!“

Keď moja matka toto spievala, boli jej oči vlhké a slza sa triasla v dlhých obrvách, avšak skryla ju a obracala náš chlieb v žeravom popola. Vtedy som zaťal päste a riekol som: „Pobijeme Turkov!“ Avšak ona len opakovala slohu: „Zažením ich na ostrovy, do hlbokého mora. Avšak než sa večer schýlil, bol srnec ubitý, a skôr než večer prišiel, bol jeleň uštvaný a mŕtvý!“

„Mnoho nocí a mnoho dní sme boli sami v chalúčke. Tu prišiel môj otec. Vedel som, že mi prináša lastúry zo zálivu Lepantského, alebo dokonca nôž, ostrý a blýskavý. Tentokrát nám však priniesol dieťa, malé, nahé dievčatko, ktoré choval pod svojim ovčím kožuchom. Bolo zahalené v kožuchu a všetko, čo malo, keď rozvinuté ležalo v lone mojej matky, boli tri strieborné mince, vpletené do jeho vlasov. A otec rozprával o Turkoch, ktorí zabili rodičov dievčatka, rozprával toľko, že sa mi o tom celú noc snívalo. — Sám môj otec bol poranený; matka zaviazala mu ruku, rana bola hlboká. Ovčí kožuch, pokropený krvou, bol tvrdý od mrazu. Malé dievčatko malo sa stať mojou sestrou, bolo veľmi krásne, biele; mala také krásne oči, že ani oči mojej matky neboli krajšie. Anastázia — tak sme ju volali, mala sa stať mojou sestrou, lebo jej otec bol môjmu otcovi zasvätený rovnakým mravom, ktorý doteraz ešte u nás panuje. Uzavreli v svojej mladosti zväzok pobratimský a zvolili si najkrajšie a najcnostnejšie dievča z celého kraja, aby ich pobratimstvo ňou bolo posvätené. Počul som veľmi často o tomto krásnom a obdivuhodnom mrave.

Dievčatko bolo teraz mojou sestrou: sedávala na mojom lone, ja som jej donášal kvety a perie vtákov, hniezdiacich v skalách, pili sme spolu z prameňa parnasského, spali sme — líce na líci — pod útulnou strechou chalúčky, a moja dobrá mať spievala ešte mnohú zimu o krvavých, zelených a modrých slzách; avšak ja som dosiaľ nechápal, že to je môj vlastný národ, ktorého tisícročný zármutoč sa zrkadlil v týchto slzách.

Raz prišli k nám traja Frankovia, ktorí mali iný kraj, než my; svoje lôžka a šiatre mali so sebou na koňoch, a viac než dvadsať Turkov, ozbrojených šablami a puškami, bolo v ich sprievode, lebo to boli priatelia bašovi a mali od neho listy. Prišli sa len pozrieť na naše hory, vystúpiť snehom a mračnami na Parnass a pozorovať svojrázne, čierne, príkre skaly okolo našej chalúčky. Nemohli všetci nájsť v nej prístrešie, tiež nemohli zniesť dym, ktorý pod povalou sa hadil k nízkym dverám. Rozbili svoje šiatre na

úzkom priestranstve pred našou chalúpkou, piekli si jahňatá a vtákov a pili sladké, silné vína, avšak Turci ich nesmeli piť.

Keď odchádzali, šiel som s nimi kus cesty a moja sestrička Anastázia sedela mi, zašitá v ovčej koži, na chrbte. Jeden z Frankov postavil ma ku skale a nakreslil mňa i ju, tak, ako živí sme boli; vyzerali sme ani jedna bytosť. Nikdy som o tom nerozmýšľal, avšak Anastázia a ja sme boli vždy jedno, vždy alebo ležala na mojom lone, alebo mi visela na chrbte, a keď som spal, snívalo sa mi o nej.

O dve noci pozdejšie prišli k našej chalúpke iní ľudia, ozbrojení nožmi a puškami. Boli to Albánci, drzí, bezočiví ľudia, ako moja mať povedala. Zostali len krátko, sestrička Anastázia sedela jednému z nich na lone; keď odišiel, mala len dve a nie tri strieborné mince v hlave. Balili si tabak do pásikov papiera a tak fajčili. Najstarší hovoril o ceste, ktorou, ako sa zdalo, si nebol dosť istý. Avšak nejakú cestu predsa museli si vyvoliť, šli a môj otec ich odprevádzal. Niekoľko okamihov potom bolo počuť výstrely, a zase a zase. Potom vnikli do našej chalúčky vojaci, chopili sa matky, mňa a Anastázie. Zbojníci vraj našli u nás útočisko, môj otec ich odprevádzal a preto sme museli ísť s nimi. Videl som zbojníkov, videl som i mŕtvolu otcovu a plakal som, až som zaspal. Keď som sa prebudil, boli sme vo väzení, avšak izba tá nebola horšia než naša vlastná doma. Dali mi cibule a vína; doma sme nemali lepšie.

Ako dlho sme boli zajatí, neviem, avšak minulo mnoho dní a mnoho nocí. Keď sme sa dostali z väzenia, bola práve Veľká Noc. Niesol som Anastáziu na chrbte, lebo matka bola chorá. Išla len pomaly, a bola to ďaleká cesta, než sme sa dostali až dolu, k zálivu Lepantskému. Vstúpili sme tam do kostola, v ktorom obrazy na zlatej podlahe žiarili v plnom lesku. Predstavovali anjelov, ale malá Anastázia zdala sa mi práve taká krásna. Uprostred stála na zemi rakva, naplnená ružami. Je to vraj Kristus Pán, povedala matka, ktorý tu leží ako vzácny kvet, a kňaz zvestoval: „Vstal Boh tejto chvíle!“ Všetci ľudia navzájom sa bozkali, každý držal horiacu sviecu v ruke, tiež ja a Anastázia sme dostali po jednej; gajdy zneli, muži tancovali, a vonku pred kostolom piekli ženy baránka veľkonočného. I nás pozvali; sedel som pri ohni a akýsi chlapec, starší odo mňa, objal a pobozkal ma, hovoriac: „Vstal Boh tejto chvíle!“ Tak sme sa prvý raz stretli — Aftanides a ja.

Moja matka vedela pliesť rybárske siete, čo tu, pri morskom zálive, bolo dosť výnosné. Zostali sme dlho pri mori, pri rozkošnom mori, chutiacom ako slzy a pripomínajúcim svojimi farbami jeleňa z matkinej piesne; hneď bolo červené, hneď zelené a hneď zase modré.

Aftanides vedel veslovať a ja s Anastáziou sedeli sme v člnu, ktorý plynul na vode ani oblak na nebesách. Keď potom zapadalo slnko, stemneli hory vždy do modra. Pásmo horské dvíhalo sa nad pásmom a najďalej dvíhal sa snežný Parnass, vo večernom slnku žiarili jeho vrcholky ako žeravé železo. Bolo to, akoby žiara vychádzala zvnútra, lebo dlho svietil v modrastom, chvejúcim sa vzduchu, dlho ešte po západe slnka. Bieli vtáci morskí dotýkali sa svojimi krídlami morskej hladiny — a ináč bolo všetko a všade ticho, ako v Delfách medzi čiernymi skalami. Ležal som v člnu na chrbte, Anastázia sedela mi na prsiach a hviezdy nad nami svietili jasnejšie než lampy kostolné. Boli to tie isté hviezdy a stáli tam tiež nado mnou, akoby som bol ešte tam — vtom niečo žblnklo do vody a člnok sa silne zakolísal; skríkol som zo všetkých síl, lebo Anastázia spadla do vody, avšak Aftanides bol hneď za ňou a onedlho nato mi ju podával do člna. Zvliekli sme jej šaty, nechali usušiť a potom sme jej ich zase obliekli. To isté urobil i Aftanides so svojimi šatami. Nikto sa nedozvedel o našom preľaknutí o našu malú Anastáziu, a Aftanides mal tiež zásluhu teraz o jej život.

Prišlo leto. Slnko páliło, až stromy uschýnali; spomínal som na tónu našich hôr a na ich sviežu vodu. Moja matka tiež po nich túžila a raz večer vydali sme sa na cestu domov. Ako bolo všade ticho, nikde ani hlásku! Šli sme po vysokom tymiane, ktorý ešte voňal, hoci slnko spálilo jeho listy. Nestretli sme ani jediného pastiera, nenašli sme ani jedinej chalúčky. Všade bolo ticho a prázdno, len padanie hviezd nás poučovalo, že je život tam hore na nebesiach. Neviem, či čistý, modrý vzduch sám tak svietil, či to bol odlesk hviezd — ale jasne sme videli obrysy všetkých vrchov. Moja matka urobila oheň, napiekla cibule, ktoré niesla so sebou, ja a sestrička sme zaspali v tymiane, bez toho, aby sme sa báli vlkov či šakalov. Veď naša mamička sedela pri nás, a to som mal za dostatočnú ochranu.

Došli sme do svojho domova, avšak naša chalúčka bola zrúcaná, bolo treba stavať novú. Niekoľko žien pomohlo matke a v niekoľkých dňoch týčili sa už steny a na nich bola položená nová strecha z konárov a ratolestí oleandrových. Matka plietla z koží a lyka fľašové obaly a ja som pásal pastorovi jeho malú čriedu. A hral som sa s Anastáziou s malými korytnačkami.

Jedného dňa navštívil nás drahý môj Aftanides; rozprával, že veľmi túžil po tom, aby nás zase videl, a zostal u nás celý týždeň.

Za mesiac prišiel zase a rozprával, že sa má na lodi vydať do Patrasu a na Korfu. Avšak skôr než sa musí s nami rozlúčiť, a okrem toho doniesol mojej matke veľkú rybu. Vedel mnoho rozprávať, nielen o vodách dolu v zálive lepantskom, ale tiež o kráľoch a hrdinoch, ktorí kedysi pred mnohými rokmi v Grécku vládli tak, ako teraz Turci.

Videl som, ako na ružovom kriaku vypučal púčik a ako púčik sa v týchto dňoch rozvil do kvetu; stal sa ním, skôr než som začal rozmýšľať o jeho veľkosti, kráse a ružovej farbe. Práve tak tomu bolo s Anastáziou. Bola z nej utešená dievka, a ja som bol statný šuhaj. Vlčie kože na posteli mojej matky a Anastázie sám som stiahol zo zvierat, zabitých mojou puškou. Roky plynuli.

Tu prišiel jedného včera Aftanides, štíhly ani jedľa, silný a opálený. Všetkých nás vybozkával a rozprával o veľkom mori, o opevneniach Malty a podivuhodných náhrobkoch egyptských. Znelo to zázračne, ako legendy o svätých. Pozeral som na neho s akousi úctou.

„Čo všetko ty vieš!“ riekol som mu, „a ako pekne vieš rozprávať!“

„Ty si mi však raz rozprával to najkrajšie,“ odpovedal a rozprával mi, čo mi na veky utkvelo v mysli, o krásnom, starom zvyku pobratimstva. „Mám teraz tisíc chutí riadiť sa týmto zvykom. Poď, brat môj, pôjdeme tiež, ako kedysi otec tvoj a otec Anastáziin, do kostola. Najkrajšie a najnevinnejšie dievča je sestra Anastázia, ona nech posväti náš zväzok! Nikto nemá krajšieho zvyku nad tento náš grécky!“

Anastázia sa začervenala ako svieži lístok ružový, matka pobozkala Aftanida.

Asi na hodinu cesty od našej chalúčky, kde skaly nastavali hrádzu a riedko roztrúsené stromy zatienujú okolie, stál náš malý kostolík; strieborná lampa visela pred oltárom.

Mal som svoje najkrajšie šaty na sebe, červená halena tesno priliehala k môjmu silnému telu; strapec na mojom feze bol okrášlený striebrom; za pásom mal som nože a pištole. Aftanides obliekol svoje belasé šaty, aké nosievajú grécki lodníci, strieborný peniaz s obrazom Matky Božej visel mu na prsiach, stuha jeho bola drahocenná, akú len boháči môžu nosiť. Každý hneď poznal, že ideme na slávnosť. Vstúpili sme do malého, osamelého kostolíka, kam dverami svietilo večerné slnko na horiacu lampu a pestré obrazy na zlatom úzadí. Kľakli sme na stupňoch pred oltárom a Anastázia si stala pred nás; biely odev splýval jej voľne a ľahko po krásnom tele; jej biele hrdlo a jej prsia boli pokryté silnými reťazami starých i nových mincí. Jej čierne vlasy boli zvinuté na temene v jediný uzol, ktorý bol prikrytý čiapkou zo strieborných a zlatých peniažkov, nájdených v pohanských chrámoch. Krajšie ozdoby nemalo žiadne grécke dievča. Jej tvár žiarila, jej oči boli ani dve jasné hviezdy.

Všetci traja sme sa tíško pomodlili a potom ona sa nás opýtala: „Chcete byť priatelia na život i na smrť?“ Odpovedali sme: „Áno!“ — „Chcete obidvaja, nech sa stane čokoľvek, vždy si spomenúť: brat môj je časť mňa samého, moje tajomstvo je jeho tajomstvom, moje šťastie je tiež jeho šťastím? Všetky obete, všetku vytrvalosť vo všetkom prijímam na seba ako na vlastnú svoju dušu?“ — A my sme opakovali svoje „áno“, a ona zložila naše ruky, pobozkala nás na čelo a zase sme sa tíško pomodlili. Potom vystúpil kňaz spoza mreží oltára, požehnal nás všetkých troch a spev ostatných duchovných za oltárom doznieval k nám. Pobratimstvo na večné časy bolo uzavreté. Keď sme vstali, uvidel som svoju matku, ako pri dverách chrámových horko a usedavo plače.

Ako veselo bolo v našej malej chalúčke a pri prameni Delfskom! Večer pred odjazdom priateľovým sedeli sme, Aftanides a ja, zadumaní na skalnom svahu. Ruka jeho objímala moje telo, moja ruka vinula sa mu okolo hrdla. Hovorili sme o biede Grécka, o mužoch, ktorým možno dôverovať. Každá myšlienka našich duší bola nám obidvom jasná; vtom uchopil som ho za ruku:

„— Ešte jedno musíš sa dozvedieť! Niečo, čo v túto chvíľu okrem mňa vie len Boh. Celú moju dušu plní láska, láska silnejšia než k matke mojej a k tebe —“

„A koho miluješ?“ pýtal sa Aftanides a červeň sa mu rozliala po tvári i po hrudi.

„Ľúbim Anastáziu!“ odpovedal som — a ruka jeho sa zachvela v ruke mojej a zbledol ani mŕtvola. Videl som a rozumel som. Tuším, že i moja ruka sa chvela; naklonil som sa k nemu, pobozkal som ho na čelo a šepkal som: „Nikdy som jej to neriekol, ona mňa hádam ani neľúbi! — Brat môj, pamätaj, že som ju denne vídal, že vyrástla po mojom boku, vrástla do mojej duše!“

„A tvoja bude, tvoja!“ odpovedal. „Nemôžem a nechcem ňu klamať; tiež ja ju ľúbim. — Ale zajtra odídeme! Za rok sa zase uvidíme, potom budete už svoji, pravda? Mám niečo peňazí — sú tvoje! Musíš si ich vziať, musíš!“

Tíško sme išli cez skaliská; bol to posledný večer, čo sme stáli pri maminej chalúčke.

Anastázia nám svietila, keď sme vchádzali; matky tam nebolo. Podívala sa na Aftanida veľmi smutne. „Zajtra od nás odídeš!“ povedala, „je mi to veľmi ľúto!“

„Je ti to ľúto?“ povedal a zdalo sa, akoby v tom slove bol hlboký žiaľ, veľký ako môj vlastný. Nemohol som prehovoriť, ale on ju vzal za ruku a povedal: „Náš brat ňu ľúbi, máš ho rada? V jeho mlčaní tiež sa javí jeho láska!“ A Anastázia sa chvela a vypukla v plač; videl som len ju, myslel som len na ňu; ovinul som okolo nej svoje rameno a povedal: „Áno, ľúbim ňu!“ Ona pritla svoje pery na moje, jej ruky ovinuli sa mi okolo šíje a ona hladkala ma po líci. Avšak lampa padla na zem, bola tma dookola, ako v srdci môjho úbohého Aftanida.

Vstal ešte pred dňom, všetkých nás na rozlúčku vybozkával a odišiel. Mojej matke zanechal pre nás všetky svoje peniaze. Anastázia sa stala mojou nevestou a onedlho potom i mojou manželkou.

Čo je v srdci skryté, nie je zabudnuté

Vidíš tam ten starý zámok za bahnistou priekopou, s zdvíhacím mostom? Most býval častejšie vytiahnutý, než spustený; nie všetci prichádzajúci hostia sú dobrí. Pod obrubou strechy boli strieľne a otvory, ktorými na blížiaceho sa nepriateľa bolo možné liať vreľú vodu, či dokonca žeravé olovo. Sieň hlavná bola neobyčajne vysoká, a to bolo výhodné k vôli množstvu dymu, ktorý sa valil z kozubu, živého vlhkými klátmi dreva. Na stene viseli podobizne obrnených mužov a pyšných dám v ťažkých šatách. Najpyšnejšia z nich obchádzala ešte v zámku živá, nazývala sa Meta Mogensová a bola majiteľkou zámku.

Večer priblížili sa zbojníci; zabili troch z jej čeladi, psa tiež a priviazali potom pani Metu reťazou ku psovej búde, usadili sa sami v sieni a pili víno z jej pivníc a všetko dobré pivo.

Pani Meta stála priviazaná k búde. Ani brechať nemohla.

V tom priblížil sa mladý zbojník; tíško sa vkradol dolu; nikto ho nesmel spozorovať, lebo by ho ostatní boli zabili.

„Pani Meta Mogensová!“ povedal mladík, „pamätáš sa ešte, ako môj otec raz v porobe tvojho otca mal byť mučený jazdou na drevenom koni? Vtedy si zaň orodovala, hoci i bezvýsledne. Bol odsúdený stať sa mrzákom. Avšak ty si sa prikradla vtedy ako teraz ja; sama si mu podložila kameň pod každú nohu, aby si mal na čom odpočinúť. Nikto to nespozoroval, lebo aspoň tak sa tvárili, že nič nespozorovali, veď si ty bola mladá milostivá pani. Otec môj to rozprával, ukryl som to v srdci svojom, ale nezabudol. Teraz ňa vyslobodím, pani Meta Mogensová.“

Potom vyviedol koňa zo stajne, a išli v búrke a daždi hľadať pomoc u priateľov.

„To je veľká odmena za malú službu, ktorú som otcovi tvojmu preukázala!“ povedala Meta Mogensová.

„Čo v srdci je ukryté, nie je preto zabudnuté!“ odvetil mladý muž.

Zbojníci boli obesení.

*

V opustenej krajine stál starý zámok; stojí tam podnes; nepatril pani Mete Mogensovej, ale inému vznesenému rodu šľachtickému.

Príbeh sa odohráva za našich dôb. Slnko ožaruje pozlátané hroty veží, malé lesnaté ostrovčeky sú na vode ani kytice a koldokola plávajú divé labute. V záhrade rastú ruže; zámocká pani je sama najjemnejším lístkom ružovým, ktorý sa leskne radosťou, radosťou z dobrého skutku. Nie navonok, na vonkajší svet, dopadá lúč radosti, ale vniká hlboko do srdca; tam odpočíva dobre skrytý, ale nezabudnutý.

Vychádza zo zámku a ide k malému domcu do polí. Býva tam chudobná slúžka, lámkou postihnutá; okienko tej úbohej vedie na sever, nikdy k nej slnko nezasvieti; dospeje len k poľu, ohradenému vysokou hrádzou. Avšak dnes vnikla sem žiara slnečného, žiara teplého, krásneho slnka Božieho vniká sem z juhu novým oknom, kde pred tým bola len ohrada.

Chorá sedí v teplej žiari slnečnej, vidí les a breh morský, svet stal sa jej veľkým a krásnym, a to jediným slovom vľúdnej zámockej panej.

„Veď to slovo bolo také ľahké a ten čin nijako ťažký,“ povedala, „ale radosť, ktorú som pocítila, bola neskonalá a doniesla požehnanie!“ — A preto činí toľko dobrého v chudobných domcoch, kde sú zarmútení a úbohí. Všetko je robené skryto a tajne, avšak Bohom to nebude zabudnuté.

*

Starý zámok stojí vo veľkom, rušnom meste. V zámku bolo mnoho izieb a siení; nevojdeme však do nich, zostaneme v kuchyni. Je tam teplo a svetlo, čisto a útulne. Medený riad leskne sa ani zrkadlo, stôl je čisto vydrhnutý. Samojediná slúžka toto všetko vykonala, a ešte jej zostalo dosť času, aby sa čisto preobliekala, ako by šla do kostola. Na čepci má stuhu, čiernu stuhu; to je znamenie smútku. Avšak nemá nikoho, za koho by smútok nosila, ani otca, ani matku, ani príbuzných, ani ženícha, je len chudobná slúžka. Raz bola zaslúbená a to chudobnému mužovi; veľmi sa ľúbili. Jedného dňa prišiel k nej:

„Ani ty, ani ja nemáme nič,“ povedal, „bohatá vdovica naproti z pivnice hovorila so mnou včera vrúčne; chce mi pripraviť blahobyť, však ja mám v srdci len teba. Čo mi poradiš?“

„Rob to, o čom sa domnievaš, že je tvojim šťastím. Buď k nej dobrý a láskavý, ale pamätaj, že od tej chvíle, kedy sa rozídeme, nesmieme sa nikdy už vidieť!“

Potom prešlo niekoľko rokov; ktoréhosi dňa stretla na ulici svojho bývalého priateľa a ženícha; vyzeral biedne a bol chorý, takže nezadržala otázku: „Ako sa ti vodí?“

„Isteže dobre!“ povedal, „moja žena je vľúdna a dobrá, avšak teba je moje srdce plné. Bojoval som ťažký boj, skoro bude skončený! Len pred stolicou Božou sa zase zídeme!“

Keď uplynul týždeň, bola ranným listom oznámená jeho smrť; preto dievča nosí smútok. Jej ženích, ako tam stojí napísané, bol smrťou vyrvaný manželke a trom deťom.

Čierna stuha je znamením smútku, tvár dievčaťa je ešte spoľahlivejším jeho znakom; v srdci je ukrytý, ale nie je zabudnutý.

*

Hľa, to sú tri rozprávky, tri lístky na d'atelinovej stonke. Želáš si viac takých lístkov d'atelinových? V knihe srdca je ich mnoho ukrytých, ale nie zabudnutých.

Zlato

Žena bubeníkova šla do kostola a videla tam nový oltár s maľovanými obrazmi a vyrezávanými anjelmi. Všetci boli veľmi krásni, tí na plátne v farbách a so svätožiarou, i tí vyrezávaní, ktorí ešte k tomu boli nalakovaní a pozlátení. Vlasy im žiarili ako zlato a lúče slnečné, pohľad na to bol nádherný. Ale svit slnka božieho bol predsa len krajší; jasnejšie, bohatšie to žiarilo tmnými stromami, keď slnko zapadalo. Hľadiť do tváre božej je také krásne! A ona sa dívala do žeravého slnka a vrúčne myšlienky jej prúdili dušou. Myslela na maličké, ktoré bocian čoskoro už mal doniesť a pri tom sa bubeníkova žena rozveselila; dívala sa a dívala a žiadala si, aby dieťa dostalo niečo z toho lesku, ktorý sa rozprestieral pred jej očami, prinajmenšom, aby sa podobalo niektorému z anjelov skvejúcich na oltári.

A keď potom vsutku držala dieťaťko vo svojom náručí a podávala ho otcovi, bolo na pohľad naozaj ako jeden z anjelov na oltári; malo zlaté vlasy, zachytil sa v nich lesk zapadajúceho slnka.

„Moje zlato! Môj poklad! Moje slniečko!“ volala matka, bozkajúc jeho zlatisté kučery; a v izbe bubeníkovej akoby znel spev a hudba hrala; vládla tam radosť, život a čulosť. Bubeník zavíril na bubon na znamenie radosti. Bubon znel, bubon poplašne znel:

„Ryšavé vlasy! Chlapec má ryšavé vlasy! Ver bubnu a nie tomu, čo matka hovorí! Tramtarara, tam, tam, rará!“

A v meste sa hovorilo, ako to prišlo na poplašný bubon.

*

Odniesli chlapca do kostola; bol pokrstený. Proti nemu nebolo námietok, budú ho volať Petrom. Celé mesto, nevynímajúc ani bubon, hovorilo: Peter, ryšavý bubeníček! Ale jeho matka bozkala mu jeho ryšavý vlas a hovorievala: „moje zlatičko!“

V úvoze na pieskovej stene mnohí ľudia vyryli svoje mená na pamiatku.

„Sláva,“ povedal bubeník, „je predsa len niečo,“ a preto vyryl tam tiež meno svoje a svojho syna.

A prileteli lastovičky; na svojich dlhých cestách videli písmo trvanlivejšie na skalných stenách a chrámových múroch indických: slávne činy múdrych kráľov, mená nesmrteľné, tak staré, že ich už nikto nevedel prečítať alebo vysloviť.

„Pozoruhodné! Pamätihodné!“

V úvoze si lastovičky vystavali hniezda, vyhrabali si diery do hlíny, vietor a dážď rozdrobili mená a zmazali ich, tiež meno bubeníka a jeho syna.

„Petrovo meno predsa zostalo tam poldruha roka!“ povedal otec.

„Blázon!“ pomyslel si poplašný bubon, ale riekol len: „Tramtara, ram, tam, tam, tam, tam!“

Bol to chlapec plný sviežosti a života, ten synček bubeníkov. Mal pekný hlas, vedel spievať a spieval ako vtáča v lese. Malo to nápev a zase to nemalo nápev.

„Musí byť vokalistom!“ povedala matka, „spievať v kostole, stáť medzi zlatými, krásnymi anjelmi, ktorým sa on tak podobá!“

„Ohnivý kohút!“ hovorili o ňom mestskí šuhaji. Bubon to počul od susedov.

„Nechod domov, Peter!“ kričali naň malí chlapci. „Keď budeš spať v podkrovnej izbičke, bude u vás horieť a bude sa bubnovať na poplach!“

„Dajte si pozor na paličky!“ odpovedal Peter a hoci bol mladý, smelo sa pustil s bubnovými paličkami do nich, a udrel najbližšieho tak pästou do brucha, že sa zvalil a nohami vo vzduchu trepotal, ostatní potom vzali nohy na plecia a utiekli.

Mestský hudobník bol vznešený a jemný muž, bol synom dozorca nad kráľovskou klenotnicou. Peter sa mu ľúbil, vzal ho časom domov, daroval mu husle a učil ho na nich hrať. Chlapcovi to priam hralo v prstoch, akoby chcel byť niečím viac, než bubeníkom, akoby chcel byť mestským hudobníkom.

„Ja budem vojakom!“ povedal Peter. Bol ešte celkom malý chlapec a najkrajšie na svete zdalo sa mu nosiť pušku, vykračovať si „jedna — dve — jedna — dve!“ a chodiť v uniforme so šablou.

„Musíš sa naučiť poslúchať bubon! Tramtarara, tram, tara, tam, tam, tam, rá!“ povedal bubon.

„Ba, keby to mohol priviesť až na generála!“ povedal otec, „ale to by mohlo byť len vo vojne!“

„Bože chráň!“ odpovedala matka.

„My nemôžeme nič stratiť!“ povedal otec.

„Predsa máme svojho chlapca!“ odpovedala ona.

„Ale veď by sa stal generálom!“ povedal otec.

„Bezrukým a beznohým!“ odpovedala matka, „nie, ja chcem mať svoje zlato celé!“

„Tram! tam! tam!“ bubnoval poplašný bubon a bubnovali všetky. Bola vojna. Vojaci vytiahli a bubeník s nimi. „Ryšavec! Zlato!“ Matka plakala, otec v duchu ho videl slávnym, mestský hudobník bol tej mienky, aby nechodil na vojnu, ale aby zostal u mestskej hudby.

*

„Ryšavec!“ volali naň vojaci a Peter sa tomu smial, ale keď ten či onen ho pomenoval „líškou“, zaťal zuby a mračil sa. Ona nadávka „ryšavec“ sa ho ani nedotkla.

Bol to švárny šuhaj; smelého ducha, veselej mysle a to, hovorievali starší vojaci, je to najlepšie na posilnenie.

V daždi a nepohode, premoknutý až na kosť, musel mnohú noc ležať vonku pod šírým nebom, ale svoju veselú myseľ nestratil, paličky bili: „Tram, tam, tam! Hor’ sa, vojaci!“ Bol to veru rodený bubeník.

Bola zvedená bitka; slnko dosiaľ nevyšlo, ale bolo ráno, chladný vzduch a tuhý zápas. Bolo hmly, ale ešte viac strelného dymu. Gule a granáty lietali nad hlavami, vrážali do tela a údov a tak to išlo napred. Ten alebo onen klesol na kolená, s krvou na lícach, bledý ani krieda. Malý bubeník mal dosiaľ svoju zdravú farbu, vyviazol dosiaľ zo všetkého dobre. Díval sa vždy rovnako veselo na plukovného psa, ktorý pred ním veselo poskakoval, akoby to všetko bol len žart, akoby gule lietali len pre ich zábavu a hru.

„Napred! Pochod!“ znelo komando, víril bubon; rozkaz nebol daný preto, aby bol odvolaný, avšak môže byť odvolaný a to časom býva veľmi múdre. A zrazu to znelo: „Späť!“ Ale malý bubeník bubnoval: „Napred! V pochod! Napred!“ Nevedel si predstaviť iný rozkaz a vojaci ho poslúchli. Boli to dobré a veselé údery bubna, stali sa víťaznými tým, ktorí chceli už utiecť.

Bitka si vyžiadala mnoho obetí. Granát roztrhá mäso v krvavé kusy, granát zapáli hŕbu slamy, do ktorej sa zranený dovliekol, poležať si tam dlho, snáď navždy opustený na tomto svete. Nič nepomáha rozmýšľať o tom, a predsa o tom rozmýšľame, hoci vzdialení, v pokojnom mestečku. Tam o tom rozmýšľali tambor a jeho žena; veď Peter bol na vojne.

„Ale teraz mám už toho nariekania dosť!“ povedal poplašný bubon.

Zase bola zvedená bitka; slnko ešte nevyšlo, ale už sa briezdzilo. Tambor a jeho žena spali; skoro celú noc prebdeli. Hovorili o synkovi, bol tam vonku „pod ochranou božou“. A otcovi sa zdalo, že vojna je už ukončená, že vojaci sa vracajú a Peter že má na prsiach železný kríž. A matke sa snívало, že vstupuje do kostola, díva sa na obrazy a na vyrezávaných anjelov s pozlátenými vlasmi a jej vlastný, milý chlapec, zlato jej srdca, že v bielych šatách stojí medzi nimi a spieva tak ľúbežne, ako len anjeli vedia a s nimi že sa vznáša v žiari slnečnej a prívetivo kynie svojej matke.

„Moje zlato!“ zavolala a vtom sa prebudila. „Boh si ho vzal k sebe!“ povedala, zopla ruky, skryla hlavu do záclony pri posteli a plakala. „Kde asi leží v tom veľkom množstve v širom hrobe, ktorý pre všetkých mŕtvych vykopú? Snáď v hlbokom močiari? Nikto nepozná jeho hrob, nikto nad ním neprehovori, nezaplače!“ Bezhlasne splýval jej z pier Otčenáš, jej hlava sa skláňala, bola taká unavená, že zaspala.

Dni sa mínajú v živote i vo snení!

Bolo k večeru; nad bojiskom sa klenula dúha, obmedzená lesom a hlbokou barinou. Národná povera tvrdí s nezvratnou istotou, že tam, kde dúha zeme sa dotýka, leží poklad, zlato. Tiež tam ležalo; nikto si nespomenul na malého tambora, okrem jeho matky a preto sa jej o ňom snívало.

A dni sa mínajú v živote i v snení!

Ani vlasok na hlave nebol mu skrivený, ani jediný zlatý jeho vlas. „Tramtara, tramtara, to je on!“ mohol by bubon hovoriť a matka spievať, keby ho bola videla alebo keby sa jej bolo o ňom snívало.

Za spevu a prevolávania na slávu, so zelenými vencami tiahlo vojsko domov, keď vojna bola skončená a mier uzavretý. Veľkými skokmi bežal plukovný pes pred vojskom, ako by si chcel cestu trikrát dlhšiu urobiť, než v skutočnosti bola.

A prešli dni a týždne a Peter vstúpil do izby svojich rodičov. Bol ohorený ani cigán, jeho oči sa blýskali, tvár mu žiarila ani slnce. A matka ho držala v náručí a bozkala jeho ústa, oči, zlaté vlasy; mala zase svojho chlapca, nie so zeleným krížom na prsiach, ako sa otcovi snívало, mal však zdravé údy. Ba, to bola radosť! Smiali sa a plakali a Peter objímal starý bubon. „Tu je ešte!“ povedal otec a zabubnoval na ňom.

„Práve tak, ako vypukol požiar!“ povedal bubon. „Oheň na streche, oheň v srdciach, zlato! Bum, bum, bum!“

*

A potom? Áno, čo potom? Spýtaj sa mestského kapelníka!

„Peter iste bubnu odrastie!“ povedal; „Peter bude väčší než ja!“ a on bol predsa synom strážcu kráľovskej pokladnice; ale všetko, čomu sa on za celý život naučil, vedel Peter za pol roka.

Bolo v ňom čosi smelého, čosi naozaj dobrého. Oči mu svietili a vlasy mu svietili — to sa nedá uprieť.

„Mal by si dať ofarbiť vlasy!“ povedala susedka. „Dcére mestského strážnika sa to podarilo a hneď sa zasnúbila.“

„Ale vlasy jej potom ozeleneli ani žabe a musí si ich teraz neprestajne prefarbovať!“

„Jej prostriedky to dovoľujú!“ povedala susedka, „a Peter si to tiež môže dovoliť. Príde do najlepších domov i k mešťanostovi a vyučuje ich Lotynku na piano!“

Ba, vedel Peter hrať na piane, hrať pekne od srdca, kúsky najkrajšie, žiadnymi notami nenapísané. Hral za jasných mesačných nocí a za tmavých tiež. Nebolo to ani možné vydržať, hovorili susedia i starý bubon.

Hral, až sa jeho myšlienky rozleteli do výšky a rozvírili veľké plány o sláve.

A mešťanostova Lotynka sedela pri piane; jej jemné prstečky tancovali na klávesnici, až ich tóny vnikli Petrovi do srdca. Zdalo sa mu, že príliš rastie, a to sa nestalo raz, ale častejšie. Preto sa raz chopil jej prstov a jej krásnej rúčky, bozkal ju a díval sa Lotynke do jej veľkých, hnedastých očí. Boh vie, čo povedal, my ostatní sa to nesmieme dozvedieť. Lotynka sa začervenala až vyše uší. Neodpovedala mu ani slovom; do izby vstúpil práve ktosi cudzí, syn cisárskeho radcu; mal vysoké, čisté čelo a vypínal pyšne hlavu. Peter sedel dlho u nich a Lotynkin mierny zrak spočíval na ňom.

Večer rozprával doma o širom svete a o zlate, ktoré je preňho skryté v husliach.

Sláva!

„Tramtara, tramtara, ram, tam, tam, rá!“ povedal starý bubon. „Teraz je to s Petrom už do zbláznenia. Mne sa zdá, že mu iste hlava horí!“

Na druhý deň išla matka na trh.

„Vieš čo je nového, Peter?“ povedala, keď sa vrátila, „konečne raz zas niečo nového, čo i teba úprimne poteší. Mešťanostova Lotynka sa zasnúbila so synom pána cisárskeho radcu; včera večer bolo zasnúbenie!“

„Nie!“ povedal Peter a vyskočil so stoličky. Avšak matka povedala, že áno; povedala jej to vraj žena holičova a jej muž to vie rovno od mešťanostu. A Peter obledol ani smrť a zase sa posadil.

„Pre Boha, čo ti je?“ zvolala matka.

„Už je dobre, už je dobre! Len ma nechaj,“ odpovedal a slzy mu tiekli po lícach.

„Moje sladké dieťa, moje zlato!“ zvolala matka a plakala; ale starý poplašný bubon spieval sám pre seba:

„Lotta je tam, Lotta je tatam!“ a je koniec poviedky.

*

Pesničky nebol koniec, zostalo ešte mnoho sloh, najkrajších, zlato celého života.

„Ona je ani blázon a nafúkaná!“ povedala susedka. „Celý svet aby len čítal listy, ktoré jej posíela jej zlato, aby počul, čo noviny píšu o ňom a o jeho husliach. Posíela jej mnoho peňazí a tie sú jej práve osožné od tých dôb, čo ovdovela.“

„Hrá pred cisármi a kráľmi!“ povedal mestský kapelník. „Taký osud mi nebol dopriaty; ale on je mojim žiakom a nezabudne na svojho starého učiteľa.“

„Otec o tom sníval,“ usúdila matka, „že sa Peter vráti z vojny s krížom na prsiach. Vo vojne ho síce nedostal, tam to iste ide horšie; ale teraz má kríže s hviezdou. Kiež by sa otec toho bol dočkal!“

„Je slávny!“ mrmlal starý bubon a celé mesto to hovorilo za ním. Ryšavý Peter, ktorého vídali ako dieťa bosého behať, a ktorý, keď dorástol, na bubon hral, bol slávny!

„U nás hral prv, než u kráľa,“ povedala pani mešťanostová. „Vtedy blaznel za našou Lotynkou. Túžil vždy privysoko. Vtedy to bolo neslýchané! Môj muž sa nasmial, keď o tom počul! Teraz je Lotynka pani radcová!“

Zlato bolo uložené v srdci a duši chudobného dieťaťa, ktoré ako malý bubeník vyzývalo: „Napred! V pochod!“ a utekajúcich vojakov viedlo k víťazstvu. V jeho prsiach bolo zlato, prameň nádherných zvukov; vírili z jeho huslí, akoby tam bol organ skrytý, akoby v letnej noci rusalky po strunách tancovali. Počul si spev drozda i jasný hlas ľudský; preto boli všetky srdcia nadchnuté a jeho meno letelo všetkými krajinami. Vzplápolal oheň veľký, oheň nadšenia.

„A aký je krásny!“ hovorili mladé dámy a staré s nimi súhlasili; ba najstaršia z nich si obstarala pamätník na slávne kučery, len aby si smela vyprosiť kučeru z bohatých a krásnych vlasov mladého huslistu — kúsok zlata.

A do chudobnej izbičky tamborovej vstúpil synček, vzácny ako princ, šťastnejší než kráľ. Oči jeho boli jasné, tvár mu žiarila slnkom. A v náručí choval svoju mamičku a ona bozkala jeho mäkké pery a plakala blažene, ako len šťastím možné je plakať. Pozdravil a zvitál sa s každým kusom starého nábytku, so skriňou, s taniermi a vázou na kvety, zvitál sa so starou pohovkou, kde ako dieťa spával, ale starý poplašný bubon vytiahol do stredu izby a povedal matke i bubnu:

„To by na ňom otecko zavíril, keby žil! Teraz to musím urobiť ja!“ A zavíril na bubon pravé hromobitie a bubon bol tým taký poctený, že až na ňom koža pukla.

„Má znamenitý úder!“ povedal bubon. „Teraz mám od neho pamiatku naveky. Domnievam sa, že matka tiež pukne radosťou nad svojim zlatom.“

To je poviedka o zlate.

Krása

Poznáš predsa sochára Alfréda? Všetci ho poznáme: dostalo sa mu zlatej medaile pre vedu a umenie, cestoval do Itálie a zase sa vrátil. Vtedy bol mladý, ba, je ním dosiaľ, avšak predsa je o niekoľko desiatok rokov starší než vtedy.

Keď zase prišiel domov, navštívil tiež svojich príbuzných v malom mestečku na Seelande; celé mestečko hovorilo o cudzincovi, každý vedel, kto to je. Jemu na počesť bol usporiadaný v najbohatšej rodine spoločenský večer, každý bol pozvaný, kto niečím bol alebo niečo mal; bola to udalosť, mesto o nej vedelo bez vyhubovania. Mladíci a deti nižších tried, ba tiež niektorí z ich rodičov stáli vonku a pozorovali spustené, osvetlené záclony. Ponocný sa mohol domnievať, že on usporadúva spoločenský večer, toľko ľudí stálo u neho na ulici, všetko vydychovalo rozkoš a zábavu a vnútri v dome bola stelesnená rozkoš a radosť, bol tam pán Alfréd, sochár.

Hovoril a všetci načúvali s radosťou, ba nábožne, najviac však akási staršia úradnícka vdova. Na všetko, čo pán Alfréd povedal, bola ona nepopísaným, šedivým pijavým papierom, ktorý vpil do seba hneď všetko, čo bolo rečené, a prosil o ďalšie, veľmi chápvavá, nevedomá k nevereniu.

„Rím by som rada videla!“ povedala, „je to iste rozkošné mesto, keď sa tam toľko cudzincov schádza. Popíšte nám trochu Rím! Ako to vyzerá, keď prejdeme bránou?“

„To sa nedá tak ľahko opísať,“ povedal mladý sochár. „Prídeme na veľké námestie; v jeho strede stojí obelisk, starý asi štyri tisíce liet.“

„Urganist!“ skríkla panička, ktorá nikdy pred tým slovo „obelisk“ nebola počula. Mnohí z prítomných neubránili sa úsmevu, tiež na perách sochárových zachvelo sa pousmiate, hneď však ustúpilo výrazu nefalšovaného údivu, keď hneď vedľa tejto paničky zbadal pár veľkých očí, modrých ako more; boli to oči dcéry tej panej, ktorá hovorila, a kto má takú dcéru, nemôže byť príliš hlúpy. Matka bola nevýčerpateľným prameňom otázok, dcéra bola prameňa toho rusalkou, nerozlučne k nemu patriacou. Ako bola krásna! Pre sochára bolo pôžitkom sa na ňu dívať, nie však hovoriť s ňou, a ona tiež nič nehovorila, aspoň len veľmi málo.

„Má pápež veľkú rodinu?“ pýtala sa panička.

A mladý muž odpovedal, ako priamo oslovený: „Nie, pápež nie je z veľkej rodiny!“

„Tak to nemyslím!“ odpovedala panička. „Myslím, či má ženu a deti?“

„Pápež sa nesmie oženiť!“ odpovedal on.

„To sa mi nepozdáva!“ povedala panička.

Mohla iste hovoriť a pýtať sa múdrejšie, ale keby bola hovorila múdro a tiež tak sa pýtala, či by potom jej dcéra bola sa tak oprela o jej rameno a s tým priamo dojemným úsmevom na ňu sa dívala?

A pán Alfréd hovoril, hovoril o farebnej nádhere Itálie, o modrastých horách, o modrom Stredozemnom mori, o modrom juhu, kráse, že na severe len v modrých očiach žien vídavame krajšie. V tom bola narážka, avšak práve tá, ktorá tomu mala rozumieť, to nedalo najavo a práve to bolo to krásne.

„Itália!“ vzdychli poniektorí. „Cestovanie!“ vzdychli iní. „Krásne, krásne!“

„Veru, keby som teraz vyhrala hlavnú výhru,“ povedala vdova, „hneď by som so svojou dcérou odcestovala a vy, pán Alfréd, boli by ste naším vodcom. Išli by sme všetci traja a ešte niekoľko dobrých priateľov.“ A pri tom sa veselým očkom pozerala po všetkých. Každý sa mohol domnievať, že on je to, ktorý mal ísť s nimi. „Išli by sme do Itálie, ale nie na také miesta, kde sú zbojníci; zostali by sme pekne v Ríme a na cisárskych hradských, kde je bezpečne.“

Dcéra si ľahko povzdychla, čo všetko je alebo môže byť vložené do jediného vzdychu. Mladý muž doň vkladal veľmi mnoho. Dve modré oči, ktoré naň toho večera žiarili, skrývali poklady, poklady duše a srdca, bohaté, ako všetky krásy Ríma, a keď opúšťal spoločnosť, bol celý zmámený — zmámený onou dievkou.

Dom vdovin bol jediný z domov, kam sochár chodil. Každý pochopil, že sa tak nedeje kvôli matke, hoci len ona s ním mala slovo; len dcéra mohla byť tým magnetom, ktorý ho priťahoval. Volali ju Karla, menovala sa však Karen Malene, obidve tieto mená boli stiahnuté do slova Karla. Bola krásna, ale trochu ospalá, ako povedal ten i onen; rada si ráno trochu poležala.

„Je na to už od malička zvyknutá!“ povedala matka, „bola vždy mladou Venušou a tie sú skoro vždy zamdleté. Leží trochu dlho, ale preto má tak jasné oči.“

Veľká moc tkvela v týchto jasných očiach, v tejto modrojasnej hladine. Mladý muž to cítil, bol na dne tej hĺbky pevne usadený. Hovoril a rozprával a matka vždy sa dopytovala, prostoducho a hlúpo, ako pri prvom stretnutí.

Bolo krásne, načúvať Alfrédovmu rozprávaniu. Rozprával o Neapole, o vystupovaní na Vezuv a ukazoval im na akvareloch jeho výbuchy. Vdova nič podobného nikdy nevidela, ani nepočula.

„Chrán nás Boh!“ volala. „To je vrch sršiaci ohňom! Nemôže sa tam nikto dostať k úrazu?“

„Celé mestá tým už zahynuli!“ odpovedal on. „Herkulaneum a Pompei.“

„Úbohí ľudia! A vy ste to všetko videli?“

„Nie, žiaden z výbuchov, ktoré tu mám vyobrazené; avšak ukážem vám vlastnú skicu výbuchu, ktorý som videl.“

Predložil náčrtok tužkou kreslený, a mama, unesená dosiaľ pohľadom na pestré, farebné obrázky, pozorovala bledý nárys a prevrapená zvolala:

„Vy ste videli chrliť biely oheň?“

Na malý okamih vytratila sa Alfrédova úcta k mame, ale v lesku, rozširovanom Karlou, skoro zbadal, že matka nemá zmysel pre farby, to bolo všetko, mala však to najlepšie a najkrajšie — Karlu.

A Alfréd bol s Karlou zasnúbený, to sa stalo celkom prirodzene a zasnúbenie bolo uverejnené v miestnom časopise. Mama si objednala tridsať výtlačkov, vystrihovala vytlačené oznámenie a zasielala ho v dopisoch príbuzným a známym. Snúbenci boli šťastní a svokra s nimi, hovorievala, že sa dostala do rodiny najslávnejšieho sochára. „Veď vy ste predsa pokračovaním Thorwaldsenovým,“ hovorievala.

Alfrédovi sa zdalo, že povedala čosi duchaplného. Karla nepovedala nič, ale jej oči žiarili a úsmev hral na jej perách a každý jej pohyb bol krásny; bola krásna a to nie je možné ani dosť často hovoriť.

Alfréd modeloval poprsie Karly a matkino. Sedeli pred ním a dívali sa, ako prstami hladká a formuje mäkkú hlinu.

„My sme tým vinné,“ povedala svokra, „že musíte sami konať túto sprostú prácu a že nemôžete ju prenechať niektorému zo svojich pomocníkov.“

„Ach, naopak, veď je to nutné, aby som model do hlíny sám pretavil!“ odpovedal.

„Ó, vy ste vždy galantný!“ odpovedala mama, a keď práca bola skončená, stisla mu Karla ticho ruku.

Rozvíjal pred nimi krásu prírody a všetkého stvorenia, poučoval, ako živý tvor prevyšuje neživé, rastlina kamene, zviera rastlinu, človek zvieratá; ako duša a krása sa zjavujú v tvaroch a ako sochár, zobrazujúc pozemskú podobu, vystihuje jej krásu.

Karla sedela mlčky a myšlienky ním vyslovené v nej búrili, avšak svokra namietala:

„Je ťažké sledovať vás, ale konečne ma vaše nápady osvecujú, a hoci mi to v hlave víri bez poriadku, predsa si to všetko zapamätám.“

A jeho pevne držala krásu, plnila ho, premáhala a ovládla ho. Krása žiarila z celej postavy jeho Karly, žiarila z jej pohľadu, z kútika jej úst, ba i z pohybu jej prstov. Alfréd to riekol a ako sochár sa v tom iste vyznal, obaja splynuli v jedno a teraz hovorila ona tiež mnoho, lebo on hovoril nesmierne mnoho.

Tak tomu bolo v deň zasnúbenia; potom bolo svadobné veselie s družicami a svadobnými darmi a predslovom pri prípitkoch.

Svokra postavila v dome svadobnom na hornom konci stola poprsie Thorwaldsenovo, aby bol tiež hostom. Spievali piesne a pripíjali prípitky, bola to veselá svadba a krásny pár! „Pygmalion dostal svoju Galateu,“ bolo v jednej piesni. „To je zase niečo mytologického,“ povedala svokra.

Druhého dňa odcestovali mladomanželia do Kodane, kde sa chceli usadiť; svokra ich sprevádzala, chtiac, ako povedala, im obstaráť hrubú prácu, totiž: viesť domácnosť. Karla mala byť ako pod skleneným príklopom. Všetko bolo nové, čisté a krásne! Tak boli všetci traja pri sebe a Alfréd, aby sme použili staré porekadlo, chtiac naznačiť, ako sa mu viedlo: „sedel ako v mede.“

Okúzlil ho tvar, díval sa len na škrupinu, avšak nie na jadro, a to je nešťastie, veľké nešťastie v manželstve. Keď škrupina zvetrá a vonkajšie pozlátko odpadne, potom ľutujeme nepremyslenú voľbu. Je to veľmi nepríjemné vo veľkej spoločnosti spozorovať, že manželka a svokra prázdnyimi pletkami budia posmech u ostatných, a nebyť si istý, že bude hneď možné zakryť hlúposť nejakým vtipným nápadom.

Novomanželia sedávali často ruka v ruke, on hovoril o ona tiež kedy-tedy prehovorila slovíčko, vždy tie isté slová. Trochu vanku zavialo v život tých duší, keď sa dostavila Žofia, jedna z jej priateľiek.

Žofia rozhodne nebola krásna, ale nemala ani nápadných chýb či nedostatkov. Karla síce tvrdila, že je trochu nakrivo, ale iste to nebolo nápadnejšie, než nakoľko to priateľka pozná. Bola veľmi rozumná dievka, ale ani zďaleka jej nenapadlo, že by sa tu mohla stať nebezpečnou. Prinášala trochu sviežeho vzduchu pod sklenený príklop, a čerstvého vzduchu bolo treba, to chápali všetci. Bolo treba vetrať, a preto sa vydali na cestu, aby vyvetrali. Svokra s novomanželmi odišla do Itálie.

*

„Buď Bohu vďaka a chvála, že sme zase doma pod svojou strechou!“ povedala matka i dcéra, keď sa o rok s Alfrédom zase vrátili.

„Cestovanie nie je veru žiadnou radosťou!“ povedala svokra, „vcelku vzaté, je to dosť zdĺhavé! Odpusť, že to tak otvorene hovorím. Nudila som sa, hoci som mala deti pri sebe; a aké drahé, neskonalo drahé je to cestovanie! Tých galérií, ktoré je treba ponavštevovať, a tých pamätihodností, za ktorými je treba podnikáť pravú poľovačku! Ale ináč by sme nemohli nič povedať, keď prideme domov a ľudia sa nás dopytujú. A nakoniec sa ešte dozvieme, že najkrajšie je práve to, čo sme nevideli, na čo sme zabudli. Tie večné Madony sa mi nadjlho dôkladne znechutili; človek by sa sám stal už skoro Madonou.“

„A to jedlo, čo sme tam dostávali!“ odpovedala Karla.

„Ani poriadnu mäsitú polievku sme tam nedostali!“ dodala matka. „Ich kuchárske umenie nie je valné.“

Karla bola následkom cesty chorá a — čo bolo najhoršie — chorá zostala. Prišla teda Žofia a stala sa v dome užitočnou.

„Je treba uznať,“ povedala pani svokra, „že sa Žofia vyzná práve tak v gazdovstve, ako v umení.“ Okrem toho bola veľmi pozorná, verná a spoľahlivá. Dokázalo sa to, keď Karla ochorela a chradla.

Keď je škrupina všetko, je treba, aby vytrvala, inak je so všetkým koniec — a bolo — Karla zomrela.

„Bola krásna!“ povedala jej matka, „bola veru niečo celkom iného, než vyblednuté antiky! Karla bola svieža a zubom času dosiaľ nedotknutá, a to je pravá krása!“

Alfréd plakal a matka plakala a obidvaja chodili v čiernych šatách. Matke dobre stáli čierne šaty, preto najdlhšie chodila v smútku, trúchlila najdlhšie a trúchlila tiež preto, že sa Alfréd znova oženil a vzal si Žofiu, ktorá rozhodne nebola krásneho zovňajšku.

„Miluje extrémny!“ povedala svokra. „Od najkrajšieho zostúpil k najhnusnejšiemu. Ako mohol zabudnúť na svoju prvú ženu. Mužom sa nedostáva stálosti! Môj muž bol celkom iný; tiež zomrel skôr než ja.“

„Pygmalion dostal svoju Galateu!“ povedal Alfréd. „Áno, tak to bolo v svadobnej piesni. Veru, že som si zaľúbil krásnu sochu, ktorej sa dostalo života v mojom náručí. Ale spriaznenú dušu, nebom poslanú, anjela, ktorý so mnou cítiť, myslieť a mňa povznášať môže, keď som stiesnený, len teraz som našiel a získal. Ty si prišla, Žofia, nie krásna tvárou, nie ožiarená lúčmi — ale predsa ešte krajšia, než je treba. Čo je hlavné, zostane hlavným. Prišla si poučiť sochára, že dielo jeho je len púha hlina, púhy prach, len vonkajší odtlačok vnútorného jadra, ktoré máme hľadať. Úbohý Karla! Naša pozemská púť je ako život na cestách. Tam hore, kde sa len vzájomnými sympatiami k sebe družíme, budeme si snáď navzájom celkom cudzí.“

„To nebol práve roztomilý úsudok,“ povedala Žofia. „Nebolo to kresťanské! Tam hore, kde sa nesnúbime zväzkami pozemskými, ale kde duša, ako hovoríš, k duši vzájomnými sympatiami sa druží, kde všetka krása sa rozvíja a povznáša, tam možno jej duša plnou krásou zazvučí, že dušu moju prehluší a ty — ty zase potom, ako v prvých dňoch svojej lásky, zavoláš: „Aká krása! Aká krása!“

O tetuške

Tetušku ste mali poznať! Bola roztomilá — totiž ona rozhodne nebola roztomilá v tom zmysle, ako si obyčajne roztomilosť predstavujeme, bola však chorá, svojim spôsobom i žartovná a práve vhodná k tomu, aby sa o nej hovorilo, keď sa dostavila chuť niekoho ohovárať a robiť si z neho smiech. Mohla byť skvostná osôbka veseloherná a to len preto, že pre divadlo a všetko, čo s ním súvisí, horovala a žila. Bola z miery dobrá duša, avšak konateľ Fab, ktorého tetuška menovala Flapsom, tvrdil, že je divadlom posadnutá.

„Divadlo je mojou školou,“ hovorievala, „prameňom mojich vedomostí,“ tam si zase osviežila svoje znalosti z biblie: „Mojžiš“, „Jozef a jeho bratia“ — aké sú to skvostné opery! Z divadla znám dejepis, zemepis a znalosť ľudí. Z hier francúzskych poznám život parížsky — klzký, ale veľmi, veľmi zaujímavý! Ako som oplakala „Rodinu Riquebourgovu“, keď muž až nadosmrť sa upije, aby ona si mohla vziať svojho mladého zločinca! — Ba, čo sľz vyplakala som za posledných päťdesiat rokov, od tej doby, čo som v divadle predplatená!“

Tetuška znala každú divadelnú hru, každú kulisu, každú osobnosť, ktorá vystupovala, alebo kedy vystúpila. Skutočným životom žila len v tých deviatich mesiacoch, kedy sa hralo divadlo. Leto, bez činohry, bola doba, kedy starla, ale večer, ktorého predstavenie trvalo cez polnoc, znamenal jej predĺženie života. Ona nehovorila s ostatnými ľuďmi: „Skoro bude jar, bociany sa vrátili!“ — „V novinách bolo, že na trhu boli prvé jahody na predaj,“ nie, ona práve naopak zvestovala príchod jasene. „Už viete, že bolo zahájené nové predplatenie? Teraz začnú predstavenia.“

Cenu a dobrú polohu bytu odhadovala výhradne podľa jeho vzdialenosti od divadla. Bolo jej ťažkou strasťou opustiť uličku za divadlom a vysťahovať sa o niečo ďalej do širokej ulice a bývať tam v osamotenom dome bez susedov.

„Doma je okno moja divadelná lóža. Nemôžem predsa doma sedieť a strácať sa v sebe, musím vidieť ľudí! Ale teraz žijem, ako by som sa bola vysťahovala na vidiek. Keď chcem vidieť ľudí, musím ísť do kuchyne a posadiť sa k zadnému oknu, len tam mám susedov. Ach, keď som bývala v svojej uličke, videla som práve do bytu obchodníka s ľanom a mala som len tri kroky do divadla; teraz musím ísť tri tisíce krokov!“

Tetka bývala chorá, ale nech jej bolo seba horšie, divadlo predsa nevynechala. Lekár jej bol raz nariadil, aby si večer dala pod nohy chrenové obklady. Urobila, ako povedal; ale do divadla šla predsa a sedela tam s obkladmi pod nohami. Keby tam bola mohla zomrieť, bolo by ju to urobilo veľmi šťastnú. Thorwaldsen zomrel v divadle a to nazývala blaženou smrťou.

Ani kráľovstvo nebeské si nevedela predstaviť bez divadla. Nie je nám tam vraj zaslúbené, avšak dá sa predsa myslieť, že tí premnohí výborní herci a herečky, ktorí nás predišli, majú tam i naďalej svoje pôsobisko.

Tetka mala svoje telegrafické spojenie z divadla do svojej izby; telegram prichádzal každej nedele na kávu. Jej elektrickým drôtom bol „pán Sivertsen z divadelnej strojárne“, on, ktorý dával znamenie k vytiahnutiu a spusteniu opony a výmene kulís.

Od neho mala krátky prehľad budúceho programu. Shakespearovu „Búrku“ menoval „hlúpou históriou! Je v tom samé stávanie a potom sa spustí voda z prvej kulisy!“ To znamenalo, že v popredí bolo vidieť krúžiace sa vlny. Keď však po všetkých piatich jednaniach stála tá istá izbová dekorácia, hovorieval, že ten kus je dobre a rozumne napísaný, že je to hra kľudu, ktorá ide sama bez výmeny kulís.

V skorších dobách — čím tetka označovala čas pred niekoľkými a tridsiatimi rokmi, boli mladší, ona i ten Sivertsen. On bol už vtedy u strojov a podľa jej mienky, jej „dobrodincom“. Bolo v tej dobe totiž zvykom, že v jedinom a veľkom divadle mestskom diváci mali pri večernom predstavení vstup tiež na povrazište; každý strojník mohol zadať jedno alebo dve miesta. Bolo tam často preplnené a to najlepšou spoločnosťou. Hovorilo sa, tam že možné je nájsť i pani generálovú a komerčnú radcovú; je vraj zaujímavé, pozeráť sa za kulisy a vidieť, ako tam ľudia chodia a stoja, keď sa opona spustí.

Tetka bola tam hore niekoľkokrát, a to pri trúchlohrách a baletoch, lebo hry, kde najviac osôb vystupuje, sú vraj zhora najzaujímavejšie. Sedelo sa tam hore v úplnej tme, väčšina z nich si sem prinášala i večeru. Raz spadli tri jabĺčka a krajec chleba s maslom a kusom salámy práve do Ugolinovho žalára, ktorého obyvatelia mali hladom zomrieť a povstal preto v hľadisku všeobecný smiech. Saláma bola okolnosťou najviac priťažujúcou a preto slávne riaditeľstvo miesta v povrazišti celkom zrušilo.

„Ale ja som tam hore bola tridsaťsedemkrát!“ hovorievala tetka, „a to pánu Sivertsenovi nikdy nezabudnem.“

Práve toho večera, kedy povrazište bolo naposledy obecnstvu prístupné, dával sa „Šalamúnov súd“, ako sa tetka ešte celkom dobre pamätala. Prostredníctvom svojho dobrodincu, pána Sivertsena, obstarala lístok konateľovi Fabovi, hoci tento si toho vôbec nezaslúžil, lebo v divadle vždy robil, čo nemal; predsa však mu tiež obstarala lístok do povrazišťa. Chcel sa tomu komedianstvu tiež raz poďiviť na ruby, to boli jeho vlastné slová, a to sa mu dosť podobalo, ako sa tetka vyjadřila.

A videl „Šalamúnov súd“ zhora a pri tom zaspal; bolo možné sa domnievať, že prišiel z akejsi väčšej hostiny, kde boli učené mnohé prípitky. Spal a bol tam zavretý a keď sa prebudil — (tak rozprával, ale tetka mu neverila): „Šalamúnov súd“ bol u konca, všetky lampy a svetlá boli zhasnuté, všetci ľudia boli preč, zhora i zdola, ale vtedy len začala tá pravá komédia, dohra, najpôsobivejšia a najutešenejšia, ako

konateľ tvrdil, život vošiel do všetkého! Avšak nedával sa „Šalamúnov súd“, bol to súdny deň sám. A konateľ bol taký drzý, že to všetko chcel tetke obesiť na nos, to bola jeho vďačnosť za to, že mu obstarala prístup priamo do povrazišťa.

Všetko, čo konateľ rozprával, bolo dosť smiešne, len keby to nebolo malo v sebe toľko zlomyseľnosti.

„Bolo tam veľmi tma, tam hore,“ povedal, „avšak v tom začalo mátať, veľké predstavenie, „súdny deň v divadle“. Biletári stáli pri dverách a každý divák bol nútený ukázať svoje duševné vysvedčenie, podľa ktorého sa rozsúdilo, či smie vstúpiť s rukami voľnými alebo zviazanými, s náhubkom alebo bez náhubka. Panstvo, ktoré prišlo príliš neskoro, keď predstavenie sa už začalo, ako aj mladí ľudia, ktorým pravda nikdy nie je možné, aby dodržali stanovenú hodinu, boli vonku priviazaní a pred začiatkom budúceho dejstva boli vpustení v plstných papučiach a okrem toho dostali náhubok. A teraz nastal súdny deň v divadle.“

„Čistá zlomyseľnosť, aby mu ju Pán Boh nepočítal za hriech!“ povedala tetuška.

Keď sa maliar chcel dostať do neba, bol vraj nútený ísť tam po schodoch, ktoré sám namaľoval, avšak nikto po nich nemohol vystupovať. Veď boli hriechom proti perspektíve. Všetky rastliny a domy, ktoré strojník s veľkou námahou rozostavil do krajín, do ktorých nepatrili, mal vraj ten neborák, keď sa chcel dostať do neba, ešte pred svitaním postaviť na svoje pravé miesto. Pán Fab mal radšej dbať, aby sa tam sám dostal! A čo potom rozprával o personále veselohier, tragédií, opery a baletu — to bolo naozaj to najhanebnejšie, čo pán Fab, nie pán Flaps, vykonal. On veru nezasluhoval, aby sa dostal do povrazišťa; tetka ani nemohla jeho slova opakovať. A to všetko vraj už bolo na papieri, tak povedal, ten Flaps, a bude vraj vytlačené, hneď, ako zomrie, ale skôr nie; on si vraj nedá za živú kožu zodrieť.

Raz prišla na tetku v jej chráme šťastia, v divadle, veľká pohroma. Bolo to raz v zime, kedy tmavý deň má len dve hodiny. Zima bola, len to prašalo, i sneh padal, avšak tetka do divadla musela. Dával sa „Herman z Unny“, k tomu malá opera a veľký balet, predslov a doslov; isteže predstavenie potrvá veľmi dlho. Tetka nesmela chybovať; jej gazdina požičala jej pár topánok, kožušinou podšitých, ktoré jej siahali až vyše lýtok.

Vošla do divadla, vstúpila do lôže; topánky boli teplé, nechala si ich. Zrazu začal ktosi kričať: „Horí!“ Dym sa vyvalil spoza kulís, dym padal s povrazišťa. Divákov zmocnilo sa strašlivé zdesenie. Všetko sa náhlilo von; tetka zostala v lôži posledná. „Z druhého poradia vľavo sa dekorácie najlepšie ukazujú,“ povedala, „sú zostavované vždy s ohľadom na kráľovskú lôžu.“ Tetka chcela tiež von, ale tí, ktorí sa v úzkostiach ponáhľali pred ňou, prirazili dvere až zámok zapadol. Tak tam tetka sedela a nemohla von, ani do vnútra; totiž nemohla sa dostať do susednej lôže, medzistena bola príliš vysoká. Volala — nikto ju nepočul; poďívala sa do lôže v poradi pod sebou, bola prázdna, bola nízka, bola celá blízko. Tetka v svojich úzkostiach sa cítila mladá a obratná; chcela zoskočiť, a naozaj sa jej podarilo dostať jednu nohu cez obrubu lôži, druhú mala dosiaľ na sedadle. Tak tam sedela koňmo, svojím kvetovaným šatom malebne zakrytá, len jedna dlhá noha sa jej kývala cez obrubu, noha s obrovskou kožušinovou topánkou; bol to skvostný pohľad. A keď to spozorovali, počuli tetku a zachránili ju.

To bol najvýznamnejší deň jej života, hovorievala a tešila sa z toho, že sama seba vidieť nemohla, lebo potom by sa hanbila až do smrti.

Jej dobrodinca zo strojárne, pán Sivertsen, prichádzal k nej pravidelne každej nedele, avšak medzi nedeľou a nedeľou bola dlhá doba; poslednou dobou si preto vydržiavala behom týždňa malé decko „pre zbytky“, to je dievča, ktoré denne dojedalo zbytky obeda. Bola to mladá dievka od baletu, ktorá mala stravu nevyhnutne potrebovala. Hrala úlohy víl a pázat, jej najťažšia úloha bola však zadná noha leva v „Čarovnej flaute“, časom však dorástla až na prednú labu leva. Za to dostávala len dve koruny, predné nohy vynášali celý toliar, zato však musela chodiť v tejto úlohe zhrbeno a chýbal jej čerstvý vzduch. Bolo veľmi zaujímavé, také veci sa dozvedieť, myslela si tetka.

Zasluhovala, aby žila, dokiaľ divadlo stálo, to však predsa nevydržala; tiež v ňom nezomrela, ale ako sa sluší a patrí, vo svojej posteli. Jej posledné slová boli veľmi zaujímavé; pýtala sa: „čo dávajú zajtra v divadle?“

Zanechala ešte asi päť sto toliarov; súdime tak z úrokov, ktoré činili dvadsať toliarov. Tieto poručila tetka odkazom pre dobrú, staršiu slečnu bez rodiny. Malí byť každoročne venované na predplatenie jedného miesta v druhom poradi naľavo, a to vždy v sobotu, lebo v ten deň sa vraj hrajú najlepšie hry. Požívateľke odkazu bola uložená jediná povinnosť: aby vždy v sobotu v divadle si spomenula na zakladateľku, odpočívajúcu v hrobe.

To bolo tetuškino náboženstvo.

Hlásny Ole

„V meste to chodí hore dolu a dolu a zase hore! Ja sa už nemôžem dostať vyššie!“ riekol hlásny Ole. „Hore dolu — a dolu hore — to čaká na väčšinu ľudí. Keď to tak vezmeme, stávame sa konečne všetci hlásnikmi a dívame sa na život a na všetko zhora.“

Tak hovorieval môj priateľ Ole na veži, starý hlásnik, hovorný, ktorý na prvý pohľad všetko vyzradil, čo vedel a predsa premnoho ešte ukrýval v svojom srdci. Bol dieťaťom dobrej rodiny; niektorí tvrdili, že je synom cisárskeho radcu, študoval, bol výpomocným učiteľom — ale čo platné! Býval vtedy u kostolníkov a mal tam všetko zadarmo. Vtedy bol, ako hovorievame, ešte mladý a preto vyberačný; chcel mať topánky vyleštené, ale kostolník ich chcel dať len namazať a tým vznikol medzi nimi nesvár. Onen vyčítal tomuto lakotu, tento zase onomu márnivosť, leštidlo stalo sa temným úzadím nepriateľstva a tak sa rozišli. Avšak čo žiadal na kostolníkov, to žiadal tiež na svete: lesk, žiaru a pravidelne dostával tiež len mazadlo. Preto sa znenazdajky rozlúčil s ľuďmi a stal sa pustovníkom; ale pustovníčenie s nutnými životnými potrebami možno vo veľkom meste nájsť len na kostolnej veži; tam vystúpil a na opustenej chodbe si fajčil zo svojej fajky. Díval sa dolu, díval sa nahor, pri tom rozmýšľal a svojim spôsobom rozprával o tom, čo videl a nevidel, čo čítal v knihách a v sebe samom. Ja som mu často požičiaval niečo na čítanie, knihy dobré — a podľa toho, s kým obcujete, stanoví sa vaša vlastná cena. Nebol, ako hovorieval, milovníkom anglických románov pre vychovávateľky, ani francúzskych, upečených vraj z prievanu a hrozienských stopiek, nie, on si žiadal líčenie zo života, knihy o divoch prírody. Chodieval som k nemu najmenej raz do roka, obvyčajne hneď po novom roku. Mával vždy to alebo ono, o čom rozmýšľal.

Podám správu o dvoch návštevách a nakoľko to budem vedieť, použijem jeho vlastných slov.

Prvá návšteva

Medzi knihami, ktoré si Ole odo mňa bol vypožičal, bola jedna o kremeni, ktorá sa mu zvlášť páčila a jeho myšlienky zaujala.

„Ba, to sú veru jubilanti, tieto kamienky!“ povedal, „a predsa chodíme okolo nich celkom bezmyšlienkovite! Ja som sám tak činil na poliach a na brehu, kde ich leží celá hŕba. Šliapeme po dláždení, po najstarších troskách staroveku! Sám som tak robieval. Teraz mám pred každým dlažbovým kameňom úctu! Vďaka za tú knihu: naplnila mi celú dušu, zaplašila staré myšlienky a návyky a zlákala ma, aby som čítal také veci. Román našej zemegule je predsa len najviac hodný obdivu zo všetkých románov! Škoda, že nemôžeme čítať predchádzajúce diely, lebo sú písané v reči, ktorej sme sa neučili. Treba čítať vo vrstvách zemských, v kamienkoch, vo všetkých obdobiach našej zeme a potom len v šiestom diele vystúpia herci: Adam a Eva. Mnohým čitateľom je to veľmi neskoro, chcú ich mať hneď, mne je to však ľahostajné. Je to román veľmi dobrodružný a všetci v ňom vystupujeme. Škrabeme a driapeme sa a zostávame vždy na tomže mieste, avšak zemeguľa sa otáča, bez toho, aby nás zaliala svetovým morom. Kôra, po ktorej chodíme, drží pevne, tak že sa neprepadneme. A o tom je tiež rozprávka, obsahujúca milióny rokov v neprestajnom vývoji. Vďaka za tú knihu o tých kamienkoch! To sú chlapi, ktorí niečo takého nám vedia rozprávať! Či to nie je zábavné, keď tak čas od času nám pripomenie niekto, že vlastne nie sme ničím, keď ja sedím tak vysoko a upomenú ma, že všetci sme na tej zemeguli nič viac, než úbohý, pomínuteľný mravce, hoci i mravce s rádovými stužkami a vyznačeniami, mravce dôstojne a vážené. Cítim sa napodiv mladým po boku týchto ctihodných kamienkov, milióny rokov starých. Čítal som si na Silvestra večer v tej knihe, a tak som sa do nej vhlbil, že som celkom zabudol na svoju obvyklú zábavu v noci novoročnej, na „divú polovku“. Vy to snáď ani nepoznáte?

Jazda bosoriek na metle je dosť známa, koná sa v noci Valpurginej na Blocksbergu, avšak i u nás máme tiež divú polovku, je domáceho pôvodu a pochádza z našej doby a v noci novoročnej tiahne na ostrov amagerský. Všetci naničhodní básnici a spisovatelia, skladatelia, novinári a chvalne známi umelci, všetci, ktorí nič poriadneho vytvoriť nevedia, idú v novoročnej noci na ostrov Amager. Ako na koňoch sedia na svojich štetcoch alebo brkách, lebo oceľové pero ich neuvládne. Vidím to, ako vravím, vždy v noci novoročnej; väčšinu z nich by som mohol zavolať menom, ale načo sa s nimi omeškávať. Oni tiež nie sú radi, keď sa niekto z ľudí dozvie o ich ceste na Amager. Mám akúsi sesternicu, je rybárkou a vraví, že trom veľmi váženým listom dodáva nadávky. Bola tam pozvaná k pohostinskému vystúpeniu, avšak odniesli ju tam, lebo ona si na pero nepotrpí a jazdiť na ňom sama nevie; rozprávala mi to. Polovica jej rozprávky je lož, ale už tá polovica pravdy stačí. Keď prišla von, počula slávnostné spevy; každý hosť mal svoju pesničku napísanú a každý spieval svoju, lebo tá bola najlepšia. Potom nastúpili v malých zástupoch; sprievod zahájili tí, ktorí sú povolani, aby pôsobili ústami; zastupovali poplašné zvony, ktoré podľa svojho zvyku všetko vyzvávajú. Potom nasledovali malí bubeníci, ktorí po rodinách všetko vyhubujú. — Bolo možné zoznámiť sa tu s tými, ktorí píšú bez udania svojho mena, totiž tam, kde sa dáva mazadlo miesto leštidla. Nechyboval ani dráb so svojim paholkom, a paholok bol najdôkladnejší a najostrejší, ináč by si ho neboli ani všimli; bol tu i počestný zametač, ktorý rád sa babre v kalových jamách, vyprázdňuje ich a nájde, že všetko je dobré, veľmi dobré, výborné.

Uprostred všeobecného veselí vyrazila tu zrazu akási rastlina zo zeme, strom, nesmierny kvet, veľká huba, skoro strecha. Bol to máj tohoto cteného zhromaždenia, ktorý niesol všetko, čo minulého roku svetu venovali. Sršali z neho iskry ako ohnivé jazyky, boli to ukradnuté myšlienky a nápady, ktorými

svoje diela vyzdobili a ktoré teraz zase sa odpútavali, sršiac ako ohňostroj. Bolo to vraj veľmi veselé, povedala moja sesternica. Rozprávala toho ešte celú hrubu, bolo to síce veľmi zlomyseľné, predsa však dosť zábavné; ja to tu nebudem všetko opakovať, lebo musím držať s dobrými ľuďmi a nie s tými, ktorí na všetko frflú. Keď sa však dobre v tej ostrovej slávnosti vyznáme, ako na príklad ja, poznáme, že je to veľmi zábavné a lákavé, pozorovať v každej noci novoročnej „divú polovku“. Keď niektorého z minulého roku nemôžem nájsť, vidím, že ho nahradili iní. Avšak toho roku som úplne prepásol pohľad na týchto vzácných hostí. Valil som sa s tými kamienkami, o ktorých som čítal, valil som sa preč odtiaľ, o milióny rokov nazad a videl som, ako skalné balvany v severských krajinách s ohromným rachotom sa rútia, videl som, ako plávajú na ľadových kryhách dlho pred tým, než archa Noemova bola vybudovaná, videl som, ako klesajú na dno a dvíhajú sa zase ako útes z vody. Videl som, že sa stanú hniezdom vtákov, ktorých dnes už ani neznáme, videl som, že je bydliskom náčelníkov kočovných kmeňov, zaniknutých mien. Len málokto z balvanov, do ktorých sekera runy vryla, stali sa pamiatkami letopočtov; avšak ja som pri tomto rozvažovaní celkom zabudol na čas a hodiny. Zrazu spadli asi tri alebo štyri hviezdy, zažiarili a moje myšlienky sa obrátili iným smerom.

Viete predsa, čo to je, keď hviezda spadne? Učenci to obyčajne nevedia. Mám o tom svoj vlastný názor a vychádzam z tohoto stanoviska: Často tíško ďakujeme a žehnanie tomu, ktorý vykonal čosi dobrého alebo krásneho; často je to vďaka bez slova, bez hlásku, avšak nezapadne. Myslím si vtedy, že svit slnečný ho chyť a lúč ho preniesie na hlavu dobrodincovu. Keď potom celý národ za dlhšiu dobu svoje vďaky vzdáva, potom je vďaka tej celá kytica a v podobe klesajúcej hviezdy padá na dobrodincov hrob. Keď vidím padajúcu hviezdu, najmä v noci novoročnej, činí mi to veľkú radosť, vyzvedať, komu asi tá kytica vďaky bola venovaná.

Je to veľká, radostná myšlienka, vedieť, že hviezda raz spadne na náš hrob; môjmu hrobu sa to síce nestane, ani slnečný lúč mi nedonesie žiaru vďaky, lebo nič nemám, čo by bolo hodné vďaky. Nedostane sa mi lesku,“ povedal Ole, „mojim údelom v svete je mazadlo.“

Návšteva druhá

Bolo to na nový rok, keď som zase raz vystúpil na vežu. Ole rozprával o pohárikoch, ktoré vyprázdňime pri prechode zo starého do nového roku. Pobavil ma svojou rozprávkou a postupoval asi takýmto myšlienkovým pochodom:

„Keď v noci novoročnej odbije dvanásta hodina, povstanú ľudia od stolov s plnými čašami a pijú na zdravie nového roku. Začíname rok s čašou v ruke, pre pijanov je to dobrý začiatok! Začíname rok tým, že sa odoberieme na lôžko a to je dobrý počiatok tiež pre leňochov. Spánok bude pre nový rok iste mnoho znamenať, čaša tiež. Či už viete, čo je v čašiach?“ pýtal sa. „Sídli tam radosť, zdravie a neviazanosť, býva tam zloba i nešťastie. Keď počítam pohárik, počítam tiež ich účinok, akým na rozličných ľuďoch pôsobia.“

„Vidíte, čaša prvá, to je čaša zdravia! Rastie v nej zdravotné korenie, vinie sa k stromu života a na sklom roku môžete sedieť v zdravotnej besiedke, však?“

Vezmite druhú čašu! Hľa, vyletí z nej vtáčik, prosto a veselo štebotajúci, a človek načúva a spieva snád' s ním: život je krásny, nesmieme vešať hlavu, statne napred!“

Z tretej čaše dvíha sa malý, okrídlený chlapček, nemôže sa práve hovoriť, že by to bol anjelik, väzí v ňom čertovina. Posadí sa nám za ucho a šušká nám iste čosi samopašného; položí sa nám na prsia a zohrieva nás, až do nás vojde samopaš a staneme sa vtipnou hlávkou podľa úsudku ostatných vtipkárov.

Vo štvrtom pohári nie je ani korenie, ani vtáčik, ani čertík; je v nej pomlčka rozumu, a nikdy nemáme cez tú prejsť.

Keď si dáš ešte piaty pohárik, bude ti sladko i bôľne, budeš blažený alebo iným spôsobom sa ti uľaví; z pohára hurtom vyskočí princ Karneval, hovorný a samopašný. Povlečie ťa po svojich cestách, zabudneš na svoju ľudskú dôstojnosť, keď nejakú máš, zabudneš viac, než je treba a než smieš. Všetko víri tancom, hudbou a spevom; maškary ťa strhnú do svojho stredu, dcéry diablove, v závojoch a v hodvábe, prostovlasé s krásnymi telami — oslobod' sa, keď môžeš.

Šiesty pohár — ba, v tom je sám Satan, mužik malý, hovorný, veľmi príjemný, ktorý ti všetko rozumie, vo všetkom ti dá za pravdu, stotožňuje sa s tvojim „ja“! Príde s lampášom a dovedie ťa domov. Poznám starú legendu o svätcovi, ktorý zo siedmich smrteľných hriechov mal si vyvoliť jeden a vyvolil si ten, ktorý sa mu pozdával najmenším, totiž opilstvo, avšak jeho vplyvom sa dopustil i všetkých ostatných smrteľných hriechov. Človek zmieša svoju krv s krvou diablovou, tak je to pri šiestom pohárikovi a potom v nás bujnejú všetky zlé zárodoky. Každý sa rozmáha a mohutnie ako v biblii zrnko horčičné, mohutnie v strom, a väčšine nepozostáva nič iného, než ísť do pece a dať sa roztopiť a potom znova sformovať.

To je poviedka o pohárikoch!“ povedal hlásny Ole, „a možno ju predniesť alebo vyleštenú, alebo len namazanú mazadlom; ja dávam oboje rovnomerne.“

To je druhá návšteva u hlásnika Oleho, keď chceš počuť i o ostatných, treba v návštevách pokračovať.

V deň sťahovania

Pamätáš sa predsa na hlásnika Oleho? Rozprával som ti o dvoch návštevách a teraz ti poviem o tretej, nie je to však posledná.

Obyčajne k nemu chodievam na Nový rok, avšak tentokrát som ho navštívil v deň sťahovania, lebo v tento deň je dolu na uliciach veľmi nepríjemne; ulice sú plné smetí, črepov a haraburdy, nehovoriac ani o starej slame slamníkov, cez ktorú je treba sa prebrodiť. Idúc ulicou, spozoroval som, že v týchto daroch, vysypaných z rohu šťastia a nadbytku, sa hrá niekoľko detí; hrali sa „na noc“. Všetko sa im pozdávalo tak príhodné pre túto hru, zaliezali do slamy a prikryli sa kusom roztrhaného čalúnu ako prikryvkou. „Je to krásne!“ hovorievali. No, pre mňa to bolo trochu prisilné a preto som putoval ďalej, hore k starému Olemu.

„Je deň sťahovania!“ povedal, „ulice i námestia sú dnes nádoby na smetie. Z toho si predsa môžem niečo vybrať a urobil som tak po Vianociach. Zišiel som na ulicu, bolo chladno, mokro, blato, krátko práve čas vhodný na prechladnutie. Zametač zastal dolu so svojim vozíkom, bol plný. Na vozíku stál vianočný stromček, ešte zelený, na vetvičkách ovešaný zlatými čačkami. Ježiško ho vystrojil k Štedrému dňu a teraz ho vyhodili na ulicu a zametač ho hodil na hrbu smetí. Bolo to na pohľad veselé ale — i k plaču. Ba veru, možno tak povedať, podľa toho, čo si človek pri tom myslí, a ja som si pri tom tiež pomyslel svoje. Snáď tiež to alebo ono, čo na voze ležalo, malo svoje myšlienky alebo aspoň mohlo mať, čo je skoro to isté. Tiež roztrhaná dámska rukavička tam bola. Čo si asi myslela? Mám vám to povedať? Ležala, ukazujúc malíčkovi práve na stromček. „Ten stromček ma tak dojíma!“ myslela si. „Tiež ja som raz kdesi bola na veselej slávnosti v žiari nespočetných svetiel! Podstatou môjho života bola jediná noc na plese; stisk ruky — a roztrhla som sa! Potom ma už spomienky opúšťajú, nemám už nič, prečo by som žila!“ to si myslela alebo mohla myslieť rukavička. „Stromček vyzerá dosť nepekne!“ povedali črepy. Rozbitý riad vždy nachádza všetko dosť nepekným. „Kto leží na zametačovom vozíku, nesmie sa krásliť a zdobiť čačkami! Sme si tým isté, že sme svetu doniesli viac úžitku než taký zelený stromček!“ Vidíte, i to bola mienka, ktorú iste premnohí uznajú za správnu, stromček však predsa napriek tomu vyzeral pekne. Prišlo s ním trochu poézie na tú hrbu, a tej neporiadnej hrby je v deň sťahovania na uliciach veľmi mnoho! Cesta tam dolu sa mi stala dosť obťažnou a dostal som chuť, vzdialiť sa, vystúpiť zase hore na svoju vežu a zostať tam. Teraz tu sedím, som dobrej vôle a veselo sa dívam na to hemženie ta dolu!

Tam teraz ľudia sa sťahujú. Vlčia a šmýkajú svoj majetok a domáci škriatok sedí v nádobke na smeti a tiež sa sťahuje. Pletky a klebety domáce i rodinné, starosti a trampoty sťahujú sa z bytu do bytu, a čo z toho všetkého vyjde pre nás i pre ostatných? Ba, už dávno to bolo napísané v dobrej, starej poviedke „Oznamovateľa bytov“:

„Pamätaj na veľké sťahovanie posmrtné!“

Je to vážna myšlienka, ale dúfam, že vám pri tom nebude nevoľno, keď budem ďalej rozprávať. Smrť je a zostane najspoľahlivejším obchodníkom, hoci má mnoho drobných obchodov! Nerozmýšľali ste nikdy o tom?

Smrť je kočišom na omnibuse, sama tiež napíše pasport, podpíše pracovnú knižku a je riaditeľkou veľkej sporiteľne života. Všetky činy svojho pozemského života, malé, veľké, vnášame do sporiteľne, a keď sa potom smrť dostaví so svojim povozom a my tam musíme vstúpiť a ísť v ňom do krajov večnosti, dá nám na hranici knižku a cestovný pas. Ako stravné za cestu vyberie si ten alebo onen čin, ktorý pre náš život bol najvýznamnejší. Jazda bude možno veselá, ale tiež je možné, že bude hrozná.

Ešte nikto neušiel tomuto povozu; rozpráva sa síce, že jeden človek nesmel doňho vstúpiť spolu s ostatnými, totiž onen obuvník Jeruzalemský, večný žid, Ahasver, ktorý teraz musí bežať za vozom. Keby bol smel získať miesto v omnibuse smrti, bol by ušiel básnickému spracovaniu. Až sa tak vhlíbite do týchto myšlienok, poďívajte sa na to veľké sťahovanie v tomto povozе! Nájdete tam spoločnosť veľmi pomiešanú! Sedí tam žobrák i kráľ, veľduch i hlupák, svorne jeden vedľa druhého. Ďalej a ďalej to ide, bez peňazí a bez majetkov, len s pracovnou knižkou a so stravným, vyberaným zo sporiteľne. Avšak ktorý z činov cestovateľov bude vyhľadaný a jemu daný na cestu? Snáď len nejaký maličký, nepatrný ako hrášok, avšak hrášok môže vypučať v kvitnúcu ratolesť.

Úbohá Popoluška, ktorá sedávala na nízkej stoličke kdesi v kútiku a zakúšala rany a nevlúdne slová, tá dostane snáď svoju starú stoličku za odznak a za podporu na cestu. Stolička sa premení v krajoch večnosti na nosidlá, vyrastie v trón, žiariaci zlatom, obklopený kvitnúcou besiedkou.

Kto tu na svete pil výhradne korenený nápoj zábav, dostane na cestu svoju drevenú misku, aby všetko, čo prevráteného konal na tomto svete, zabudol, a je nútený piť z nej na ceste týmto povozom. Každý dúšok je tak jasný a čistý, že sa vyjasňujú myšlienky, prebúdzajú sa všetky dobré a povznesené pocity, tak že vidí a cíti, čo predtým vidieť nechcel alebo nemohol, a má trest sám v sebe, hryzúceho červa, ktorý nikdy neumiera. Keď predtým na pohárikoch bolo napísané „zabudnutie“, je na miske tejto napísané „spomienka“.

Keď čítam dobrú knihu, dejepisné dielo, vždy si myslím, aké to asi je, keď osoba, o ktorej čítam, vstúpi do povozu smrti, rozmýšľam o tom, ktorý čin asi Smrť pre ňu zo sporiteľne vybrala, aké stravné dostala na cestu na večnosť. Žil raz vo Francii kráľ, ktorého meno som už zabudol, lebo na mená dobrých často zabúdame, ja tiež, ale vždy sa mi zase znova to meno vynorí. Bol teda raz jeden kráľ, ktorý, keď nastal hlad v zemi, stal sa dobrodincom svojho ľudu a ľud vybudoval mu pomník zo snehu s nápisom:

„Rýchlejšie, než tento sa roztopí, pomohol si nám!“ Viem si predstaviť, že Smrť, pamätlivá súc tohoto pomníku, dala mu jedinú vločku snehovú, ktorá sa nikdy neroztopí a v podobe bieleho motýľa nad hlavou kráľovou do večnosti vletí. A žil vo Francii tiež Ľudovít Jedenásty, ba meno jeho som si dobre zapamätal, ako sa vôbec na zlé vždy dobre rozpamätáme. Pripadá mi čosi z jeho života, o čom by som si žiadal, aby bolo dokázané, že je to lož. Dal popraviť jedného šľachtica, a mohol tak učiť právom či neprávom, avšak dve šľachticove nevinné deti, osem a sedemročné, dal predviesť na popravisko a pokropiť vrelou krvou otcovou, potom odvliecť do Bastilly a zavrieť do železnej klieťky. Každý týždeň posielal kráľ Ľudovít svojho bíreša, aby každému dieťaťu vytrhol jeden zub, aby sa im nevodilo príliš dobre; a starší chlapec povedal: „Naša matka zomrela by žiaľom, keby vedela, že brat môj toľko musí vytrpieť, prosím, vytrhni radšej mne dva zuby a jeho nechaj!“ Bírešovi sa pri tých slovách zaliali oči slzami, avšak vôľa kráľova bola silnejšia, než slzy a každý týždeň boli kráľovi na striebornom podnose prinesené dva detské zúbky, žiadal ich, dostával ich. Tieto dva detské zúbky, myslím si, vzala Smrť zo sporiteľne pre kráľa Ľudovíta Jedenásteho a dala mu ich na cestu do večnosti. Letia pred ním v podobe dvoch ohnivých múch, planú, pália a štípu ho nevinné zúbky detské.

Ba, to je poriadna jazda — jazda v povoze smrti v deň veľkého sťahovania; kedy asi nastane?

To je hlavné pri tom, že denne, každú hodinu, každú minútu môže pre nás prísť ten povoz: Ktorý z našich činov asi potom Smrť zo sporiteľne vezme a nám na cestu dá? Rozmýšľajme o tom! Tento deň sťahovania veru nie je v kalendári zapísaný.

Peter, Petrik a Petříček

Ani veriť nemožné, čo všetko dnes deti vedia! Už skoro ani nevieme, čo nevedia, že ich bocian z rybníka alebo zo studne vzal a ešte celkom maličkých oteckovi a mamičke doniesol, je teraz už považovaná za zastaranú pohádku, ktorej neveria a ktorá predsa len je jedine správna.

Avšak ako sa tie drobné deti dostanú do rybníka alebo do studne? Ba, to už každý nevie, ale niekto to vie predsa. Či si už niekedy za hviezdnej oblohy dôkladne pozoroval oblohu? Iste si videl dôkladné čistenie hviezd, pri ktorom sa zdá, ako by hviezda padala a zmizla? Ani najväčší učitelia nemôžu vysvetliť, čo sami nevedia; ale keď niečo vieme, môžeme si to i vysvetliť. Je to, akoby svetielko z vianočného stromčeka padalo a haslo; je to iskra božej duše, znášajúca sa na zem, a keď sa dostane do nášho hustého, ťažkého vzduchu, zájde jej žiara a zostane len to, čo naše oči uvidieť nemôžu, lebo je to čosi o mnoho jemnejšieho, než náš vzduch, je to nebeské dieťa, anjelik, avšak bez krídel, veď to malé sa má stať človekom. Tíško sa nesie vzduchom a vánok zanáša ho v niektorý kvet, alebo nočnú fialu, alebo v ružu; tam leží a vyvíja sa. Je vzdušné a ľahké, mucha ho uvládne, a čo potom včela! Prichádzajú striedavo a hľadajú v kvetoch sladkosti. Keď im toto vzdušné dieťaťko leží v ceste, nevyhodia ho, tak tvrdé srdce nemajú, avšak položia ho na slnko na lístok lekna a odtiaľ vlezie do vody a tam spí a rastie, až ho bocian uvidí a zanesie niektorej ľudskej rodine, ktorá túži po takom malom decku. Avšak jeho dobrota závisí jedine na tom, či dieťa pilo z čistého prameňa, alebo či sa mu blato a bahno dostalo do pravej priedušnice. To mu dodáva pozemského zmýšľania. Bocian vezme prvé, ktoré uvidí. Niektoré príde do dobrého domu k výborným rodičom, iné príde k nepoddajným rodičom do veľkej biedy: bolo by mu lepšie bývalo, keby bolo zostalo v rybníku.

Tieto drobné deti sa nepamätajú na to, čo sa im pod leknovým listom snívало, keď im večer žaby škreotali spevavé svoje: „Kvak — kvak!“ čo v ľudskej reči znamená: „Spi a snívaj sladko!“ Asi sa nevedia rozpamätať, v ktorom kvete najprv ležali alebo ako ten kvet voňal a predsa, keď dorastú, vraví im zvláštny pocit: „Táto kvetina je mi najmilšia!“ a je to práve tá, v ktorej ležali, keď s neba spadli.

Bocian je vták veľmi starý a dáva neprestajne pozor, ako sa maličkým vodí, ktoré na svet priniesol, a ako sa majú k svetlu. Nemôže im síce v ničom prospieť alebo okolnosti zmeniť, veď sa musí starať o svoju rodinu.

Poznám starého, veľmi ctihodného bociana, vynikajúceho veľkými vedomosťami, ktorý už mnoho dietok priniesol a pozná ich príhody, v ktorých vždy väzí niečo blata a bahna z rybníka. Prosil som ho, aby mi rozprával životopis niektorého z nich a on mi prisľúbil hneď tri miesto jedného, a to z rodiny Petříkovských.

Petříkovskí boli zvlášť znamenitá rodina. Pán bol obecným radcom, čo je vyznačenie nemalé; telom i dušou žil pre obecné zastupiteľstvo a zúčastnil sa pravidelne všetkých jeho schôdzí. K tejto rodine prišiel pán bocian a priniesol jej malého Petrika, lebo tak dieťa to pomenovali. Budúceho roku objavil sa bocian zase s chlapcom, ktorý tentokrát dostal meno Peter: a keď doniesol tretieho, dali mu na krste svätom meno Petříček, lebo mená Petrik, Peter a Petříček boli u rodiny Petříkovských ustálené.

Boli to teda traja bratia, tri spadnuté hviezdy, každá odkolísaná svojim kvetom, pod list lekna v rybníku položená a odtiaľ bocianom donesená do rodiny Petříkovských, ktorých dom, ako iste vieš, stojí na rohu. — Prospievali na duchu i na tele a chceli preto byť niečím viac, než mestskými radcami.

Petrik vyhlásil, že bude zbojníkom. Počul spevohru o Fra Diavolovi a rozhodol sa pre povolanie zbojnícke, ktoré našiel najrozkošnejšie na svete.

Peter sa chcel stať zametačom, a Petříček, chlapec veľmi spôsobilý a pekný, statný i silný, ktorý si však rád hrýzol nechty, chcel byť „oteckom“. To vyhlasovali zakaždým, kedykoľvek sa ich niekto opýtal, čím budú.

A tak prišli do školy. Jeden bol prvým, jeden posledným a jeden tak z prostriedku, avšak preto mohli byť rovnako dobrí a rovnako múdri, a tiež skutočne boli, čo ich veľmi rozumní rodičia tvrdili.

Navštevovali detské plesy, fajčili cigary, keď ich nikto nevidel a pribúdalo im vedomostí i skúsenosti.

Petrik bol od mladi svárliivy, ako sa svedčí na zbojníka; bol to chlapec veľmi samopašný, avšak jeho mať tvrdila, že to pochádza z toho, že má vrtochy: nespôsobilé deti vraj majú vždy vrtochy; bahno v žalúdku. Jeho tvrdošijnosť a svárivosť odniesli raz matkine hodvábné šaty.

„Nestrkaj mi do stolíka, chlapček, stojí na ňom káva!“ povedala: „mohol by si prevrátiť kanvičku so smotanou a zamazať mi nové šaty, hodvábné šaty!“

A chlapček pevnou rukou sa chopil kanvičky a rovnako samopašne, ako úmyselne vylial ju matke do lona, takže sa už nepremohla a povedala: „Chlapec môj, ty si vykonal niečo veľmi nepremysleného! Avšak dieťa malo pevnú vôľu, to musela uznať. Vôľa je dokladom povahy, a to je pre matku potešujúce.

Bol by to veľmi ľahko priviedol až na zbojníka, ale predsa sa ním nestal. Zovňajškom svojím sa však celkom podobal zbojníkovi: chodil s ošúchaným klobúkom, nahým hrdlom a s dlhými, poletujúcimi vo vetre vlasmi. Mal sa stať umelcom, avšak na to poukazovali len jeho šaty, ináč bol veľmi neusporiadaného pohľadu. Tiež všetci ľudia, ktorých kreslil, sa podobali neporiadnym ošarpancom, boli všetci ako pichliače. Pichliač, to bola jeho, obľúbená rastlina a tú tiež najradšej kreslil; on totiž ležal v pichliačoch, ako bocian povedal.

Peter ležal v sv. Petra kľúčoch, tejto kvetine sa niekde tiež hovorí „maselnička“. V kútikoch úst mal vždy masť, pleť mal žltú ani maslo. Bolo možné sa domnievať, že má na tvári jazvu, z ktorej neprestajne maslo prýšči. Bol rodeným obchodníkom s maslom a sám mohol byť vývesným štítom svojho obchodu, ale vnútornou podstatou jeho povahy bolo zametačstvo. Bol hudobnou časťou Petríkovskej rodiny, a jeho výkony podľa tvrdenia susedov, vystačili úplne pre všetkých ostatných členov rodiny. V jedinom týždni zložil sedemnášť pesničiek a zložil ich pre operu na trúbku a vízadlo; fuj, to bola krása!

Petríček bol krv a mlieko, malý a obyčajný; ležal raz v sedmokráske. Nikdy sa nebránil, keď ostatní chlapi ho vybili; povedal, že je najmúdrejší, a múdrejší ten vždy ustúpi. Najprv si založil zbierku písacích griflíkov, potom pečatí a címerov, potom si založil malý kabinet prírodnín, ktorý obsahoval ježkovu kostru, tri novonarodené, slepé potkany v liehu a vypchatého krta. Petríček mal zmysel pre vedu a oči pre prírodu, a to bolo i rodičom, i Petríkovi príjemné. Chodil radšej do lesa než do školy; príroda bola jeho učiteľkou. Jeho bratia už boli zasnúbení, keď on bol ešte celkom zaujatý zdokonaľovaním svojej zbierky vajec. O zvieratách skoro vedel viac, než o ľuďoch: tvrdil dokonca, že v tom, čo podľa nášho úsudku je najvyššie, totiž v láske, sa ľudia ani nevyrovnajú zvieratám. Videl, že slávik, keď jeho samička sedí na vajčkách, sedí pri nej a svoje i malej ženičke celú noc „klu, klu, cici, lololi!“ vyspevuje. Toto by Petríček nikdy nebol dokázal, ani by sa celkom nemohol oddať tak vášnivo láske. Keď samica bociana sedela v hniezde pri mladých, stál bocian celú noc na hrebeni strechy na jednej nohe; to by Petríček nevydržal ani jednu hodinu. A keď raz pozoroval pavučinu, a všetko, čo tam bolo a čo sa delo, odriekol sa na veky stavu manželského. Pán pavúk tká pavučinu na chytanie neskúsených mušiek, mladých i starých, krvou napitých i chudých ani doska, žije, aby tkal a rodinu svoju živil, ale pani pavúková tá žije výhradne a jedine len pre otca. Zo samej lásky ho zožerie, užiera mu srdce, jeho hlavu, žalúdok, len jeho tenké, dlhé nohy zostanú v pavučine, kde sedel v starostiach o výživu rodiny. To je číra pravda, ktorej nás učí prírodopis. To Petríček pozoroval a o tom rozmýšľal. „Ako to? Byť manželkou tak milovaný a samou láskou takto zjedený! Nie, k takým koncom to človek nikdy nedovedie! A bol by snáď taký osud želateľný?“

Petríček sa rozhodol, že sa nikdy neožení, že nikdy nikoho nepobozká, a tiež sa nedá pobozkať, lebo bozk môže byť považovaný za prvý krok do manželstva. Avšak jeden bozk predsa dostal, bozk, ktorý všetci dostávame: bozk smrti. Keď sme už dosť dlho žili, dostane smrť rozkaz: „Choď a doved' dušu!“ a človek je mŕtvy. Blesk slnečný zide potom od Boha, taký silný, že sa človeku pred očami zatemní. Duša ľudská, ktorá s hviezdou spadla, vyletí zase ako hviezda nahor, nie preto, aby si zase ľahla do nejakého kvetu a snívala pod lístkom lekna, nie, má dôležitejší cieľ, letí v nesmierny kraj večnosti, ale aké to tam je, nemôže nikto povedať. Nikto tam nenazrel, ani bocian, hoci vidí veľmi ďaleko a vie veľmi mnoho. Nevie už ani najmenšieho o Petríčkovi, zato o Petríkovi a Petrovi vie ešte veľmi mnoho, avšak o tých som už dosť počul a ty dozaista tiež. Preto som sa bocianovi pre tentokrát pekne poďakoval. Avšak on za túto krátku a všednú rozprávku žiada tri žaby a mladého slimáka, lebo prijíma potraviny miesto peňazí. Zaplatíš mu? Ja nemôžem. Nemám ani žiab, ani mladých slimákov.

Majiteľ bábkového divadla

Na palube parníku bol starší muž tak spokojnej tváre, že — keď ma pohľad neklamal — bol istotne najšťastnejším obyvateľom zemegule. Povedal tiež, že ním je; počul som to z jeho vlastných úst; bol to Dán, môj krajan a cestujúci riaditeľ divadla. Všetok svoj personál vozil neprestajne so sebou, bol uložený vo veľkej skrini; bolo to divadlo bábkové. Jeho vrodená dobrá myseľ, povedal majiteľ divadla, bola akýmsi poslucháčom vysokého učenia technického vyčistená a vycvičená, a týmto experimentom vraj dosiahol úplného šťastia. S počiatku som mu dobre nerozumel, avšak on mi svoj príbeh jasne vyložil a tu je:

„Dával som,“ tak rozprával, „v Slagelse, na Pošte predstavenie a mal som skvostnú návštevu a skvostné obecenstvo, samé malé deti, vynímajúc niekoľko starých žien. Zrazu sa objavila akási čierno oblečená osoba, vyzerala ako študent; posadil sa, smial sa vždy v príhodnej chvíli, tľapkal v príhodnej chvíli, skrátka bol to celkom neobyčajný divák. Chcel som za každú cenu sa dozvedieť, kto to je a počul som, že je to žiak polytechniky, vyslaný poučovať ľud na vidieku.

Presne o ôsmej skončilo moje predstavenie, aby deti boli zavčasu v posteli, je treba pamätať na pohodlie obecenstva. O deviatej hodine začal technik svoju prednášku a svoje pokusy a teraz ja som bol divákom. Bolo to veru podivné — na pohľad i na poslech. Väčšina, ako sa vraví, mi odletela do vzduchu, ale niečo som predsa pochopil: Keď my ľudia toľko si vymyslíme a vypočítame, potom to veru musíme vydržať dlhšie, než nás dajú do zeme. Boli to malé zázraky, čo nám tu ukazoval, ale všetko išlo ako na drôtku a všetko vysvetlil prirodzeným pochodom. Za časov Mojžiša a prorokov by sa bol taký žiak polytechniky stal mudrcom zeme a v stredoveku by ho bola cirkev rímsko-katolícka upálila.

Celú noc som nespal, a keď som nasledujúceho večera zas mal predstavenie a technik zas sa objavil, bol som najlepšej vôle. Počul som o akomsi hercovi, že v úlohách ľúbostných myslel len na jednu jedinou v celom hľadisku, pre ktorú hral, a na všetkých ostatných v sále zabudol. Technik mi bol touto „jedinou“, mojim jediným divákom, ktorému som hral. Po konci predstavenia boli všetky bábkky vyvolané a ja som bol technikom pozvaný na pohár vína.

Hovoril o hre mojich bábok, ja som hovoril o jeho vede, a domnievam sa, že nás to navzájom veľmi tešilo; avšak ja som viedol slovo, lebo v jeho reči bolo toho toľko, čo sám nemohol vysvetliť, ako na príklad skúsenosť, že kus železa, pustený špirálou, stáva sa magnetickým, čím to je? Vojde doňho akási duša alebo kto to príde? Má sa to, tak som myslel, ako s ľuďmi na tomto svete; Pán Boh nechá ich padať špirálou doby, a tak na nich nastúpi duch, a tak máme alebo Napoleona, alebo takého kohosi.

„Celý svet je jediný rad zázrakov,“ povedal môj nový priateľ, „my sme im však privykli a považujeme ich za veci všedné.“ A hovoril a vysvetľoval, až sa mi na koniec zdalo, ako by sa mi mozog otváral, a ja som sa mu rovno doznal, keby som nebol už taký starý, že by som šiel hneď na techniku a učil sa pátrať po úmysloch tohoto sveta a nehladiac na to že som najšťastnejší z ľudí na svete.“

„Ste ozaj šťastný?“ pýtal sa ma.

„Áno,“ povedal som, „som šťastný a vo všetkých mestách, do ktorých prídem so svojou spoločnosťou, som hosťom vítaným. Mám síce jedno prianie, ktoré ma často znepokojuje, mňa tisne a dobrú myseľ mi kazí, totiž: byť riaditeľom živej spoločnosti, skutočných živých hercov.“

„Prajete si mať svoje bábkky živé, prajete si, aby sa zmenili na skutočných hercov?“ pýtal som sa, „a vy sám aby ste hrali riaditeľa? Domnievate sa naozaj, že by ste boli potom tak šťastný?“

Neveril tomu, ale ja som tomu veril, a hovorili sme potom to i ono, až konečne sme boli tam, kde sme boli pred tým, ale pripili sme si. Víno bolo dobré, ale iste v ňom väzelo akési kúzelné korenie, lebo ináč by celá tá história bola u mňa skončila len malým opitím. Avšak nebolo tomu tak, oči moje boli jasné a neskalené. Zdalo sa mi, ako by zrazu žiara slnečná bola osvietila izbu, tvár technikova zažiarila, a mimovoľne spomenul som si na starých bohov, keď, večne mladí, putovali po zemi. Riekol som mu to, a on sa zasmial. Bol by som prisahal, že je preoblečeným bohom, alebo aspoň z božieho rodu.

A bol ním naozaj — najvrúcnejšie moje prianie malo sa splniť, bábkky mali ožiť a ja som sa mal stať riaditeľom skutočnej spoločnosti hereckej. Pripili sme si na to, on zložil všetky moje bábkky do drevenej debny, priviazal mi ju na chrbát a pustil mňa potom špirálou. Ešte čujem, ako to udrelo; ležal som na zemi a celá spoločnosť vyskočila z debny. Duch zostúpil do všetkých, všetky bábkky sa premenili na znamenitých umelcov, sami to tvrdili a ja som bol ich riaditeľom.

Všetko bolo prichystané k prvému predstaveniu; celá spoločnosť žiadala si so mnou hovoriť a obecenstvo tiež. Tanečnica tvrdila, že celý dom padá, keď ona nestojí na jednej nohe, že je vlastne géniom a žiadala, aby sa podľa toho s ňou jednalo. Báбка, ktorá hrala cisárovne, žiadala si obvyklých cisárskych pôct i mimo javiska, aby vraj nevyšla z cviku. Mladík, ktorý bol len na to, aby priniesol list, robil sa tak dôležitým, ako milovník, tvrdiac, že malý je v umeleckom celku práve tak dôležitý, ako veľký. Hrdina žiadal, aby jeho úloha pozostávala len z efektných zástojov, ktorým sa v obecenstve tleska. Primadona chcela vystupovať len v červenej toalete, ktorá jej vraj najlepšie pristane — a rozhodne nechcela hrať v modrej. Zdalo sa mi to ako fľaša plná múch, v ktorej ja — riaditeľ — trčím v prostriedku. Dych mi zachádzal, hlava sa mi krútila, bol som tak biedny, ako len človek biedny byť môže. Zdalo sa to celé nové ľudské pokolenie, do ktorého som sa práve ja dostal, a žiadal som si, aby všetci zase boli v priečinku a ja sa nikdy nebol stal riaditeľom.

Povedal som im rovno, že krátko a dobre nie sú nič iného, než bábky a oni ma za to zabili. Ležal som v svojej izbe na posteli. Ako som sa tam od technika dostal, vie snáď on, ja to neviem. Mesiak svietil na podlahu, kde ležal prevrátený priečinok a sem tam porozhadzované bábky. Ležali tam všetky na jednej hĺbe. Ja som však nerozmýšľal; rýchlo som vyskočil z postele a hybaj! Všetky vandrovali zas do priečinka, niektoré po hlave, iné po nohách. Prichlopil som veko a posadil som sa naň. Bol to malebný pohľad. Viete si to predstaviť? Ja hej.

„Teraz si tam zostanete,“ povedal som, „a nikdy si už nebudem želať, aby ste ožili. Zase som sa zveselil a stal som sa najšťastnejším človekom. Technik ma vyliečil.

Šťastný, prešťastný som zaspal na svojom priečinku a ráno — bolo už skoro poludnie — sedel som na ňom ešte, šťastný, blažený, lebo poučený, že moja žiadosť, moje jediné prianie bolo hlúpe. Pýtal som sa po technikovi, ale ten bol preč, zmizol ako grécki bohovia. A od tej doby som najšťastnejším človekom. Som šťastným riaditeľom, môj personál nemrmle, obecnstvo tiež nie a zabáva sa celkom úprimne. Slobodne, podľa vlastnej vôle si upravím všetky hry. Zo všetkých komédií vyberám tie najlepšie, ktoré sa mi práve hodia, a nikto sa preto nehnevá. Ujímam sa teraz takých hier, ktoré sú na veľkom divadle v zabudnutí, ale ktoré pred tridsiatimi rokmi obecnstvo „ťahly“, ktorým dojata načúvalo a pri ktorých usedavo plakalo. Dávam Jenovéfu, avšak skrátenu, lebo deti si nepotrpia na dlhé zamilované pletky; žiadajú, aby v tom bolo veľmi mnoho nešťastia, ale aby sa všetko odbavilo nakrátko. Teraz som precestoval Dánsko krížom-krážom, poznám každého a som tiež dobre známy. Teraz idem do Švédska, a keď mi tam bude priať šťastie, a keď zarobím veľmi mnoho peňazí, zostanem na škandinávskej strane, ináč nie, to vám hovorím ako svojmu krajanovi.“

A ja ako krajan to hneď rozprávam ďalej, len aby som niečo hovoril.

Bolo možné sa domnievať, že na rybníku uprostred dediny sa stalo čosi dôležitého, avšak nestalo sa vlastne nič. Všetky kačice, ktoré alebo plávali v plnom duševnom uspokojení po rybníku, alebo sa tam stavali na hlavy, čo výborne vedeli, sa naraz vydali na breh. V mokrom bahne bolo možné rozoznať stopy ich nôh a ich krik bolo počuť už z ďaleka. Voda sa silne rozvlnila; bezprostredne pred tým bola ešte čistá ako zrkadlo a bolo možné v nej vidieť obraz každého stromu, každej kroviny pri brehu, i starý majer s nahnutou lomenicou a hniezdom lastovičím, najmä však veľký ružový ker, plný kvetov, ktorý s múru sa nahýbal až skoro nad vodu; všetko sa tam rysovalo ako obraz, len s tým rozdielom, že všetko bolo vo vode hore nohami. Keď však teraz voda bola rozvlnená, všetko splynulo dovedna a obraz zmizol. Dve kačacie perá, stratené kačicami, keď vzlietali, kolísali sa sem i tam a boli potom razom odnesené, ako by vietor cez hladinu zavial, avšak vetru nebolo a tak sa perá zase pokojne položili na vodu a voda bola zase ako zrkadlo. Lomenica s hniezdom lastovičím bola veľmi dobre viditeľná, tiež ker ružový; každá ruža sa tam zrkadlila, boli veru skvostné, ony to však netušili lebo im to nikto neriekol. Slnko svietilo do jemných, vonných lístkov a ružiam bolo práve tak dobre, ako nám, keď sa v duši zaoberáme príjemnými myšlienkami.

„Život je krásny!“ vraveli ruže. „Nemám už inej žiadosti, okrem tej, aby som smela pobozkať slnko, pretože je tak krásne a tak vrele. — Ba, tiež tie ruže na dne vodnom by som chcela pobozkať, lebo sú nám do nepoznania podobné. Pobozkala by som mladé a sladké vtáčatá tam dolu v hniezde; ba, vtáčatá sú ešte tiež hore nad nami. Vystrkujú hlávky a len z ticha štebocú; ešte nemajú peria, ako ich otec a matka. Máme dobrých susedov, hore i dolu. Život je predsa len krásny!“

Vtáčie mláďatá hore i dolu — tie dolné boli len odleskom vo vode — boli vrabčiaci, otec i matka boli vrabce. Zmocnili sa prázdneho hniezda od lanského roku, tam sa uhniedzili a považovali ho za svoj domov.

„Sú to kačice, čo tam plávajú?“ pýtali sa mladé vrabce, vidiac kačacie perie v kruhoch na rybníku.

„Keď sa pýtate, tak sa pýtajte rozumnejšie!“ povedala matka, „či nevidíte, že je to len perie, prírodný odev, ako mám ja a aký tiež vy dostanete — ale naše perie je omnoho jemnejšie! Len keby sme tie perečka mali tu v hniezde, hrejú veľmi pekne. Pre všetko na svete by som rada vedela, čo kačice tak naľakalo! Iste bolo niečo vo vode, ja iste na tom viny nemám žiadnej, hoci som svoje „čím“ vykrikla trochu hlasnejšie. Tie ruže by to iste mali vedieť, ale tie nevedia ničoho, tie sa dívajú vždy len na seba a voňajú. Toto susedstvo sa mi práve nie veľmi páči.“

„Počujte tých roztomilých vtáčkov tam hore!“ povedali ruže, „čoskoro začnú i spievať. Ešte im to dobre nejde, však ono príde i to! Akú radosť im to asi pôsobí! Je to veru príjemné mať tak veselé susedstvo!“

Zrazu pribehli dva kone k vode. Na jednom z nich sedel sedliacky mladík, bol vyzlečený donaha a pýšil sa len čiernym klobúkom na hlave, dosť veľkým a širokým. Chlapec hvízdal veselo ako vtáča a zašiel s koňmi do najväčšej hĺbky. Keď plával okolo ružového kra, utrhol si ružičku a zastokol za klobúk. Tak sa domnieval, že je dostatočne vyzdobený a potom odišiel. Ostatné ruže dívali sa za svojou sestrou a pýtali sa: „Kam asi odchádza?“ ale nevedela to ani jedna z nich.

„Ja by tiež rada do sveta,“ vravela ruža k ruži. „Lež i tu u nás doma, v našej vlastnej zeleni je prekrásne. Vo dne slnko hreje tak milo a v noci žiari nebo ešte krajšie. Vidíme to množstvom malých dierok, ktoré v ňom sú.“

Boli to hviezdy, čo ruže mali za dierky, však ony to lepšie nevedeli.

„My prinášame život a ruch k domu!“ vravel vrabec, „lastovičie hniezda prinášajú šťastie, ako ľudia vravia, a preto sú radi, že nás tu majú. Ale títo susedia, taký ružový ker, pnúci sa na múre, ten pôsobí len mokrad' a vlhko. Dúfajme, že tu nezostane dlho, potom sa tam môže zasiať aspoň obilie. Ruže sú dobré len tak na pohľad a na voňanie, alebo nanajvýš tak za klobúk. Každého roku, viem to od matky, opadávajú, sedliacka ich nasolí, dostane sa im francúzskeho názvu, ktorého neviem ani vysloviť a o ktorý sa tiež nestarám, a potom vraj to pekne vonia, keď sa to položí na rozžeravené kachle. Hľa, to je ich život, sú tu len pre oko a pre nos. Teraz to viete!“

Keď sa oteplilo a komáre tancovali v teplom vzduchu pod zružovenou oblohou, dostavil sa slávik a spieval ružiam, že krása je ako svit slnečný na tomto svete a žije večne. Ale ruže nemysleli ináč, než že slávik sám seba ospevuje, a bolo naozaj možné tak myslieť. Ani zďaleka im nenapadlo, že ten spev sa týka ich, ale predsa sa z neho tešili a premýšľali o tom, či tiež tí malí vrabčiaci tam hore sa stanú slávikmi.

„Rozumel som dobre, čo ten vták spieval!“ vravel mladý vrabec, „len jedno slovo si neviem vysvetliť: čo je to krása?“

„Ó, to nie je nič,“ odpovedal starý vrabec, „to sa týka len zovňajšku. Hore, v zemianskom dvore, tam čo holuby majú svoj vlastný dom a denne sú na dvore kŕmené hrachom a zrnom — jedla som s nimi a tiež vám k tomu dopomôžem; povedz mi, s kým obcuješ a ja ti poviem, kto si — tam v zemianskom majetku vydržiavajú si dvoch vtákov zelených hrdiel, a s čapicami na hlavách. Chvost svoj môžu rozšíriť do veľkého kruhu a hrá potom všetkými farbami, až to do očí pichá. Menujú sa pávy a ony sú tá krása. Ale mali by ich trochu oškľbať, hneď by vyzerali tak ako my a ako všetci ostatní. Bol by ich vlastným zobákom poďobal, keby neboli tak veľkí.“

„Ja ich poďobem,“ vravel najmladší vrabček — a nemal ešte ani peria.

V tom zemianskom dvore bývali dvaja mladí ľudia; mali sa radi, práca im šla šibko od ruky a všade panoval poriadok a čistota. V nedeľu ráno vyšla mladá žena, natrhala kyticu voňavých ruží, dala ich do krásnej vázy a postavila na stôl.

„Teraz vidím, že je nedeľa!“ vravel muž, pobozkal svoju milú žienku a potom sa posadili, čítali si v knihách, držali sa za ruky a slnko svietilo k nim oknami na červené ruže a na mladých ľudí.

„Takýto pohľad je naozaj veľmi nudný!“ vravel vrabec, ktorý z hniezda videl priamo do izby, a preto radšej odletel.

To isté urobil starý vrabec i nasledujúcej nedele, lebo vždy v nedeľu bola kytica ruží vo váze vymenená za čerstvú a ružový ker neprestajne kvitol plný krásy. Vrabčiaci, ktorí už dostali perie, boli by radi leteli s ňou, avšak starý vrabec nakázal: „Tu zostanete!“ a tak teda zostali. Starý vrabec letel — ale zrazu, sám nevedel ako, uviazol v klepci z konských vlasov, ktoré chlapci pripevnili na vetvičku. Konské vlasy sa vrabcovi ovinuli okolo nohy, pevne, ach, tak pevne, ako by chceli nohu odrezať; boli to muky, bolo to ľaknutie! Rýchlo priskočili chlapci, chytili vtáka a držali ho pevne, až to bolelo. „Veď je to len vrabec!“ zvolali, ale predsa mu nedovolili letieť ďalej. Ponáhľali sa s ním domov a kedykoľvek zapišťal, klopli ho cez zobák.

Na dvore domu stál muž, ktorý vedel robiť mydlo na holenie. Bol to veselý dobrodruh a keď videl vrabca, s ktorým chlapci pribehli, a ktorého, ako vraveli, za nič nemali, opýtal sa: „Urobíme z neho krásu?“

Vrabca zamrazilo pri tých slovách. Zo svojej skrinky, kde mal plno najkrajších farieb, vyňal muž množstvo farbičiek, chlapci museli odskočiť a doniesť vajíčko s bielkom a tým potrel celého vrabca. Potom ho celého pomaľoval zlatom — vrabec sa triasol na celom telíčku. Potom vytrhol mydlár z podšívky svojej starej halenky červenú záplatu, vystrihol z nej zubatý kohútí hrebienok a nalepil ho vrabcovi na hlavu.

„Teraz uvidíte, ako vták-ohnivák poletí!“ vravel a pustil vrabca, ktorý v najväčších úzkostiach letel ako žiara slnečná. A ako sa blyšťal! Všetky vrabce a dokonca i jedna vrana sa ho naľakali, ale predsa sa za ním rozleteli, chtiac vedieť, čo je to za vzácneho vtáka.

„Kam? Kam?“ volala vrana.

„Poč-č-čkaj! Poč-č-č-kaj! Čim“ volali vrabce.

Ale vrabcovi sa nechcelo čakať; plný úzkosti letel domov; bol blízko zamdletím klesnúť na zem, a vždy viac a viac vtákov sa okolo neho zhromažďovalo, malých i veľkých. Niektorí leteli celkom blízko pri ňom, chtiac sa do neho pustiť zobákmi. „Hľaďteže! Aký nafúkanec!“ kričali všetci.

„Pozrite ju,“ kričali mladí vrabčiaci v hniezde, keď sa omaľovaný vrabec k nim priblížil. „To je iste mladý páv; to sú farby, ktoré do očí pichajú, ako matka nám povedala, čim! To je krása!“ A začali tak sekať okolo seba zobáčikmi, že sa vrabec ani nemohol dostať do svojho hniezda. Ľaknutie tak mu ochromilo jazyk, že zo seba ani „čim!“ dostať nemohol. Všetci ostatní vtáci sa teraz do neho pustili, až mu všetko perie vyťahali, a celý dokrvavený klesol vrabec do ružového kra.

„Úbohý vtáčik!“ vraveli ruže. „Poď, my ťa uschováme! Opri sa o nás svojou hlávkou!“

Vrabec rozprestrel ešte raz krídla, potom ich tesno primkol k telu a zomrel u susedov, sviežich, krásnych ruží.

„Čim!“ vraveli vrabce v hniezde. „Nechápeme, kde matka dnes tak dlho mešká! Je to snáď jej lešť, aby sme sa od terajška sami o seba starali? Dom nám nechala dedičstvom, lež kto z nás má ho mať sám, až budeme mať deti!“

„Ach, ja vás ostatných nemôžem tu nechať, až budem mať okolo seba vlastnú rodinu!“ vravel najmenší.

„Ja budem mať viac žien a detí, než ty!“ vravel druhý.

„Ale ja som najstarší!“ vravel tretí. Všetci sa dostali potom do prudkého sporu, bili krídlami, štípali sa zobákmi a buch! — padal vrabec za vrabcom z hniezda. Ležali na zemi, ale ich hnev sa dosiaľ nestišil. Naklonili hlávky na stranu a blýskali očkom do výšky. Tak to robili vždy, keď sa na seba hnevali.

Trochu lietať už vedeli, potom sa ešte viac vycvičili a konečne sa zhodli na tom, až sa zase spolu zídu, že povedia „čim!“ a trikrát zahrabnú ľavou nožkou, aby sa poznali.

Vrabček, ktorý zostal v hniezde, rozťahoval sa čo najviac mohol; stal sa majiteľom domu, ale žiadna radosť nie je večná. — V noci vyšľahli zrazu z okien plamene, oheň prenikol strechou, suchá slama začala horieť, celý dom vyhorel a vrabček tam našiel svoju smrť, avšak mladí manželia sa šťastne zachránili.

Keď na druhý deň vyšlo slnko a všetko bolo po nočnom odpočinku ako osviežené, vyčnievalo spod zrúcanín domu len niekoľko čiernych, zuhoľnatených trámov, opretých o komín; hustý dym vystupoval zo spáleniska, avšak pred ním svieži v plnom kvete stál ružový ker neporušený a vetve jeho a kvety jasne sa zrkadlili v pokojnej vode.

„Aká je to krásna, tie ruže tam pred spáleniskom!“ vravel muž, ktorý práve šiel pomimo. „To je rozkošný obrazok! Ten si musím zachytiť. Muž vyňal potom z vrečka knihu s bielymi listami a tužku, lebo bol maliarom, a kreslil potom dymiace sa rumy, spálené trámy vedľa komína, hroziaceho zrútením — nakláňal sa vždy viac a viac — ale v popredí stál veľký kvitnúci ker ružový, ktorý bol napodiv krásny a sám vlastne dal podnet k tomu, že všetko toto bolo zobrazené.“

Neskôr vo dne priskákali dva vrabce, ktoré sa tu narodili. „Kde je dom?“ pýtali sa. „Kde je hniezdo? Čím!“ Všetko zhorelo a náš silný brat s tým. — Ruže vyviazli dobre, majú dosiaľ červené tváre. Susedovo nešťastie im teda nepôsobí zármutok. Ani ich už neoslovím, je tu teraz veľmi nepekne, podľa mojej mienky.“ A po tých slovách leteli ďalej.

Bol skvostný slnečný deň a jeseň; bolo ešte ako v lete. Pred veľkými schodmi u zemana bolo sucho a čisto, prechádzali sa tam holuby čierne i biele a rozlične zafarbené, a staré holubice sa nadúvali a volali na mláďatá: „Doh-rrr-omady! Dohromady!“ lebo tak im to najlepšie svedčilo.

„Čo je to malé, sivé, čo medzi nami poskakuje?“ pýtala sa stará holubica s očami iskriacimi do červena a do zelena.

„To sú vrabce, dobré zvieratká! K našej chvále sa všeobecne hovorí, že sme mierumilovné a pohostinné, a preto ich tu strpíme, nech sa s nami najedia. Do reči sa nám nepletú a roztomilo hrabú nôžkami.“

Ba hrabali, trikrát zahrabali, ale povedali tiež „čím“ a tak sa navzájom poznali; boli to traja vrabčiaci z vyhoreného domu.

„Tu je veľmi znamenitá strava!“ vraveli vrabce.

A holuby odchádzali, nadúvali sa a svoj názor si nechali pre seba.

„Vidíš toho hrvoľáča?“ riekol jeden. „Vidíš, ako hlce hrachy? Má príliš mnoho! Má tie najlepšie! Hrrkú, hrrrrrkúúú! Vidíš, ako onomu perie už vypadáva? Vidíš to zlostné a jedovaté zviera? Hrrrkúúúú!“ — A pri tom všetkým oči zahoreli jedom a žĺcou. „Dohrrromady! Dohromady! Vrrrabce! Vrrrabbbce! Hrrrkúúúú!“ Tak to išlo neprestajne a snáď tak bude ešte po tisícročiach.

Vrabce si dožičili a počúvali a tiež sa nadúvali, ale to im nesvedčilo. Boli sýti a odlúčili sa preto od holubov a navzájom si o nich riekli svoju mienku. Potom preskočili pod plotom do záhrady a pretože dvere do jednej izby boli otvorené, skočil jeden až na prah. Nemal hladu a preto mal guráž. „Čím!“ vravel, „toho ja sa odvážim!“ — „Čím!“ vravel druhý, „tam sa ja tiež odvážim a ešte trochu ďalej!“ a s tým poskočil až do izby. Ľudí tam nebolo, to zbadal tretí a preto vletel ešte ďalej a povedal:

„Všetko alebo nič! Len nič polovičatého! Je to vôbec roztomilé človečie hniezdo. A čo je toho tu! A pozrite sa, čo je to tam?“

Práve pred vrabcami kvitli známe ruže, zrkadlili sa vo vode a ohorené trámy sa opierali o polozrúraný komín. Ako to bolo možné? Ako to všetko prišlo do zemianskej izby?“

Vrabce chceli všetci traja preletieť ruže a komín, ale plochá stena, na ktorú naleteli, im v tom zabránila. Bol to len obraz, veľký nádherný obraz, ktorý maliar previedol podľa malého náčrtku.

„Čím!“ povedali vrabce. „Nie je to nič, je to len klam. Čím. To že je krása? Vidíš v tom niečo? Ja rozhodne nič!“ A potom odleteli, lebo do izby prišli ľudia. —

Uplynul rok, holuby mnohokrát hrkúťali, ba môžeme riecť, že niekedy i mrmlali, tie zlomyseľné zvieratá. V zime vrabce mrzli a v lete žili veľmi veselo; boli všetci alebo zasnúbení, alebo ženatí, lebo ako to chcete pomenovať. Mali mladé a deti každého z nich boli pravda najkrajšie a najmúdrejšie. Ten letel tam, onen inam, a keď sa stretli, poznali sa podľa zvolania „čím!“ a trojitého zahrabania ľavou nôžkou. Najstarší vrabec zostal starou pannou, nemal ani hniezda, ani mladých. Chcel raz uvidieť veľkomesto a preto odletel až do Kodane.

Tam pri zámku blízko prieplavu, na ktorom hemžili sa lode plné tovaru, stál veľký, pestrý dom. Okná boli dolu širšie než hore a keď sa vrabce poďívali dovnútra, domnievali sa, že sa dívajú nie do izby, ale do tulipánu. Míhotali sa tam zászvy všetkých možných farieb a uprostred toho tulipánu stáli bieli ľudia. Boli čiastočne z mramoru, čiastočne zo sadry, ale pre oči vrabcov niet v tom rozdielu. Nad domom bol kovový voz s kovovými koňmi a bohyňa víťazstva, tiež kovová, držala opraty. Bolo to Thorwaldsenovo múzeum.

„Aká žiara! Aká žiara!“ riekla slečna vrabčica; „to je iste krása! Čím! Tu je tá krása ešte väčšia, než sám páv.“ Pamätala sa ešte z detstva, čo matka rozprávala, že je najväčšou krásou. Zletela do dvora; bolo tu tiež krásne, na stenách boli namaľované palmy a ratolesti, a uprostred dvora stál veľký ker v plnom kvete. Svieže svoje vetve s početnými ružami rozpínal nad hrobom. Šla tam, kde poskakovalo viac vrabcov. „Čím!“ — a trikrát zahrabala ľavou nôžkou. Tento pozdrav v uplynulom roku často opätovála, a nikto mu nerozumel, lebo neschádzajú sa denne tí, ktorí sa raz rozlúčili. Tento pozdrav si navykla a dnes konečne sa tu vyskytli dva starší vrabčiaci a jeden mladý, ktorí riekli „čím!“ a trikrát zahrabali ľavou nôžkou.

„Hľa!“ Tak sa zišli tri vrabce z vrabčieho hniezda a jeden malý potomok rodiny. „Tak sa teda stretávame!“ vraveli. „Je to vznešené hniezdo, ale bohužiaľ, je tu málo čo jesť!“

Potom prišlo mnoho ľudí z postranných miestností, kde stáli skvelé sochy mramorové, a šli k hrobu, skrývajúceму veľkého majstra, ktorý tieto mramorové sochy vytvoril. Všetci prichodiaci stáli so žiarivými zrakmi u Thorwaldsenovho hrobu. Niektoré zbierali opadané lístky ružové a schovávali ich. Z ďalekých končín zišli sa citelia Thorwaldsenovi; prišli zástupcovia Anglie, Francie a Nemecka; najkrajšia dáma utrhla ružu a dala si ju za prsia. Preto sa vrabce domnievali, že ruže tu panujú, že celý dom bol pre nich vystavaný a to sa im pravda zdalo niečím znamenitým; pretože však všetci ľudia si z ružového kra vzali niečo na pamiatku, nechceli za nimi zaostať. „Čím!“ vraveli, zametali zem chvostíkmi a po očku sa dívali na ruže. Na prvý pohľad boli presvedčení, že sú to ich starí susedia; a skutočne tomu tak bolo. Maliarovi, ktorý vtedy ružový ker pri spálenisku kreslil, bolo na konci roku dovolené, aby ker

vykopal, a potom — pretože krajších ruží dozaista nikde nebolo — priviezol ho budovateľovi múzea. — Ker potom zasadil na hrob Thorwaldsenov, kde kvitol, súc živým znamením krásy a poskytoval svoje ružové, vonné kvety, aby boli pamiatkou pre prichodiacich z ďalekých krajín.

„Dostali ste sa do miesta, tu v meste?“ pýtali sa vrabce. Ruže prisvedčili; poznali susedov a radovali sa zo stretnutia.

„Aké to požehnanie žiť a kvitnúť, stretnúť sa so starými priateľmi a denne vidieť okolo seba radostné obličaje! Tu sa každý deň zdá veľkým sviatkom!“

„Čim!“ vraveli vrabce, „ba, to sú naši starí susedia. Veľmi dobre sa pamätáme, že pochádzajú od dedinského rybníka. Čim! Akej cti došli. Mnohému príde šťastie takrečeno zo spania. To ani neviem pochopiť, čo je obdivuhodného na takom červenom flaku! Tu je dokonca i zvädnutý lístok. — Potom vrabec dlho hýbal lístkom, až upadol a sviežejšou zeleňou honosil sa ker a ruže voňali v žiari slnečnej na hrobe Thorwaldsenovom, a k jeho nesmrteľnému menu pripínala sa ich krása.

Červené črievice

Bolo raz dievčatko, veľmi nežné a utešené, avšak v lete muselo chodiť vždy naboso, bolo chudobné, a v zime chodilo vo veľkých drevených topánkach, takže koža nožiek očervenela, a to vyzeralo veľmi biedne.

Uprostred dediny bývala stará matka ševcova. Sedela a ušila, ako vedela, zo starých červených súkenných handár pár črievičiek. Boli dosť nepekné, ale starenka, robiac ich dievčatku, myslela to dobre. Dievča sa volalo Karen.

Práve na pohrab svojej starej matky dostala Karen svoje červené črievičky a mala ich prvý raz na sebe. K smútku sa síce dobre nehodili, ale veď iných nemala a preto ich obula na svoje bosé nôžky a šla tak za chudobnou rakvou.

V tom prišiel veľký, staromódny kočiár, v ktorom sedela veľká stará pani. Pozorovala dievčatko a pocítila s ňou sústrasť. Preto vravela duchovnému: „Počujte, dajte mi to dievča, dobre sa o ňu postarám.“

Karen sa domnievala, že to všetko spôsobilý jej červené črievice, ale stará pani riekla, že sú hrozné a dala ich spáliť. Karen bola čisto a úhladne oblečená; musela chodiť do školy a učiť sa šiť; ľudia hovorili, že je roztomilá, avšak zrkadlo vravelo: „Ty si viac než roztomilá, ty si krásna!“

Kedysi cestovala zemou kráľovná a s ňou bola jej dcérka, princezná. Ľudia sa nahnuli k zámku a bola tam tiež Karen. Malá princezná stála pri dverách pavlánu a nechala sa obdivovať; nemala ani vlečky, ani zlatej koruny, avšak rozkošné črievičky z červeného zafiánu, ktoré, pravda, boli omnoho ozdobnejšie, než tie, ktoré matka ševcova ušila malej Karen. Nič na svete sa nemohlo vyrovnáť červeným črievičkám!

Karen bola už tak dospelá, že mala ísť k birmovke; dostala nové šaty a mala dostať i črievice. Bohatý mestský obuvník si vzal mieru na jej malú nôžku. Bolo to u neho doma, v jeho vlastnej izbe, v ktorej stáli veľké sklenené skrine s krásnymi črievicami a lesklými topánkami. Vyzeralo to veľmi krásne, avšak stará pani bohužiaľ už dobre nevidela a preto ju to netešilo. Uprostred skrine bol tiež pár červených črievíc, práve takých, aké mala princezná; boli krásne! Obuvník riekol, že boli šité pre dieťa grófa, avšak boli mu malé.

„To je laková koža?“ pýtala sa stará pani, „že sa tak lesknú?“

„Áno, lesknú sa,“ vravela Karen; jej topánočky padli, ako by boli pre ňu robené, a preto ich stará pani Karen kúpila. Nevedela, že sú červené, lebo nevidela; nebola by ináč dovolila, aby Karen šla na birmovku v červených črievičkách, avšak teraz sa tak stalo.

Všetci ľudia dívali sa jej po nohách a keď vkročila cez prah do dverí chrámových, zdalo sa jej, ako by i staré postavy na náhrobkoch, podobizne kazateľov a ich manželiek v tvrdých golieroch a v dlhých čiernych šatách, oči na jej červené črievice upierali a tiež len na tie myslela, keď kazateľ jej položil ruku na hlavu a o svätom krste hovoril, o spojení s Bohom a o tom, že teraz je už dospelou kresťankou. Organ znel tak slávnostne, milé hlásky detské spievali a starý učiteľ spieval, avšak Karen myslela len na svoje červené črievičky.

Popoludní počula potom starenka zo všetkých strán o červených črievičkách a riekla, že to nie je pekné, že sa to nesluší, a nabudúce aby Karen, kedykoľvek pôjde do kostola, obula si vždy čierne črievice, trebárs staré.

Budúcu nedeľu šli birmovanci prvý raz do kostola; Karen sa pozrela najprv na čierne črievice, potom na červené — a ešte raz na červené a obula si ich.

Slno svietilo krásne; Karen so starou paňou išli do kostola pešo, chodníkom medzi obilím, kde sa trochu prášilo.

Pri kostolných dverách stál starý vojak s barlou, s obdivuhodne dlhou bradou, skôr červenou, než bielou; ba veru, že bola červená. Zohol sa až k zemi a pýtal sa starej panej, či jej snáď smie oprášiť topánky. Tiež Karen vytrčila svoju nôžku. „Hľa, to sú krásne plesové črievice,“ riekol vojak. „Sedte pevne, keď tancujete!“ a poklopal rukou na podošvy.

Starenka dala vojakovi peniaz a vstúpila potom s Karen do kostola.

Všetci ľudia sa dívali len na Karenine červené črievičky a všetky obrazy sa po nich dívali, a keď Karen pred oltárom pokľakla a pery na zlatý kalich pritísila, myslela len na červené črievice. Zdalo sa jej, že plávajú pred ňou v kalichu; i zabudla spievať pieseň s ostatnými, zabudla sa pomodliť i svoj Otčenáš.

Všetci ľudia vychádzali teraz z kostola a stará pani vstúpila do kočiaru; Karen už dvihla nohu, chtiac vstúpiť, za ňou však starý vojak, ktorý stál tesne za ňou, vravel: „Hľa, to sú krásne plesové črievice!“ Karen sa nemohla udržať a učinila niekoľko tanečných krokov, ale sotva začala, dali sa nohy do neskruteného tanca. Zdalo sa, akoby črievice nad ňou boli držali vládu. Tancovala až za roh kostolný, nemôžuc zastať. Kočič musel bežať za ňou a chytiť ju; vydvihol ju do voza, ale i tam jej nohy neúnavne pokračovali v tanci, takže i dobrú starenku pokopala. Len keď jej črievičky vyzuli, upokojili sa jej nohy.

Doma boli črievice uložené do skrine, ale Karen neubránila sa časom si ich prezlieť.

Stará pani potom ochorela a to, ako sa hovorilo, na smrť. Bolo nutné, aby niekto neprestajne bol pri nej a ošetroval ju a nikto jej nebol taký blízky, ako Karen. Avšak v meste bol veľký ples, na ktorý bola Karen pozvaná. Pozrela sa na starú pani, ktorá bola tak i tak už stratená, pozrela sa na červené črievičky, a zdalo sa jej, že sa tým nemôže dopustiť ničoho hriešneho. Obula si červené črievičky, a to pravda mohla — ale potom sa vydala na ples a začala tancovať, a to veru nemusela robiť.

Ale keď chcela napravo, tancovali jej črievičky naľavo a keď chcela sálou hore, tancovali črievičky dolu a po schodoch, ulicami a bránou z mesta von. Tancovala a musela tancovať, priamo von do čierneho lesa.

Zrazu čosi zasvietilo medzi stromami, domnievala sa, že je to mesiac, bola to nejaká tvár; avšak bol to ten starý vojak s rudou bradou, sedel tu, pozdravil a riekol: „Hľa, to sú krásne plesové črievice!“

Vtedy sa naľakala a chcela červené črievice odhodiť; ony však lipli pevne, odvrhla od seba pančuchy, ale črievice prirástli na nohy a ona tancovala a musela tancovať cez polia a lúky, v slnci i daždi vo dne i v noci, a v noci to bolo najhroznejšie.

Pritancovala na šírý cintorín, avšak nebohí, ktorí tam odpočívali, netancovali, mali niečo lepšieho na práci, než tanec. Chcela sa posadiť na hrob chudákov, kde kvitla divá byl, ale nebolo jej dopriate kľudu, ani pokoja, a pritancujúc k otvoreným dverám kostolným, uvidela pri nich anjela v dlhom bielom rúchu, s krídlami, ktoré siahali od pliec až na zem; jeho tvár bola prísna a vážna a v ruke držal široký lesklý meč.

„Tancovať budeš,“ riekol, „tancovať vo svojich červených črieviciach, až zbelieš a vychudneš, až z teba zostane len košť aj koža! Tancovať budeš odo dverí ku dverám, a kde bývajú pyšné, márnivé deti, tam zaklopeš, aby ťa počuli a báli sa ťa! Tancovať budeš, tancovať. —“

„Milosť!“ zavolala Karen. Ale nerozumela už, čo jej odvetil, lebo črievice zanesli ju bránkou do polí, cestou necestou a neprestajne musela tancovať.

Raz z rána tancovala tiež pomimo dverí, ktoré veľmi dobre poznala. Z vnútra zneli žalmy a spevy, vynášali ovenčenú rakvu. Poznala, že starenka zomrela a zmocnil sa jej pocit, že je od všetkých opustená a anjelom božím zatratená.

Tancovala a musela tancovať, tancovať dňom i čírou nocou. Črievice ju niesli cez trne i hložie, a zraňovaná bola do krvi; tancovala cez polia, lúky i lesy až k malému, osamelému domcu. Tam, ako vedela, býval majster kat, tam zaklopala na okno a vravela:

„Vyjdite, vyjdite! Nemôžem do vnútra, musím tancovať!“

Majster kat odvetil: „Nevieš iste, kto som! Stínam hlavy zlým ľuďom a čujem teraz, že moja širočina zvoní!“

„Nestínajte mi hlavy!“ vravela Karen, „síce by som sa nemohla kajať zo svojich hriechov! Ale utnite mi nohy s červenými črievicami!“ Potom vyspovedala sa zo svojich previnení a majster kat jej uťal nohy s červenými črievičkami, ale črievičky odtancovali s nôžkami cez polia hlboko do lesa.

On jej zhotovil drevené nohy a barly, naučil ju spevu za mŕtvych, ktorý úbohí hriešnici spievajú, a ona pobožkajúc ruku, ktorá vládla širočinou, kráčala ďalej cez polia a lúky.

„Teraz som už dosť trpela pre svoje črievice!“ vravela, „teraz pôjdem do kostola, aby ma videli!“ a rýchlo kráčala ku dverám kostolným, ale keď sa k nim priblížila, tancovali červené črievičky pred nimi, takže sa vydesila a vrátila sa.

Po celý týždeň trúchlila a vyplakala mnoho vreľých slz, keď však nastala nedeľa, riekla: „Veru, dosť som už vytrpela a stráda! Verila by som, že som už taká dobrá, ako mnohí z tých, ktorí v kostole sedia a pyšne sa po druhých dívajú.“ Smelo nastúpila cestu; ale dôjduc len k vrátam cintorína, uvidela pred sebou tancovať červené črievice. Naľakaná sa obrátila a z celého srdca ľutovala svoje hriechy.

Šla na faru a dala sa najať za slúžku, sľúbila, že bude pracovitá a že urobí všetko, na koľko jej sily stačia, na mzdu že nehľadí, že túži len po prístreší u dobrých ľudí. Pastorovej žene bolo ľúto dievky a vzala ju do služby. Bola vždy pracovitá a do seba uzavretá. Sedávala tíško a pozorne načúvala, keď pastor večer nahlas z biblie predčítaval. Všetky deti si ju obľúbili; ale kedykoľvek hovorili o pekných šatách, o šperkoch a o tom, aká je to krása, byť princeznou, vždy zavrtela hlavou.

V nedeľu šli všetci do kostola a pýtali sa, či pôjde s nimi, ona však smutno a so slzami v očiach pozrela na svoje berly, i šli teda ostatní počúvať slovo božie, ona však šla sama do svojej komôrky, len tak veľkej, aby sa tam vošla posteľ a jedna stolička. Tam si sadla so svojou modlitebnou knižkou a zbožne v nej čítajúc, počula zvuky organu z kostola; podvihla svoju uslzenú tvár a zavolala: „Boh nech je duši mojej biednej milostivý!“

V tom zažiarilo slnko jasným svetlom a tesne pred ňou stál anjel boží v bielom rúchu, tenže, ktorého v onej osudnej noci videla pri dverách chrámových, nemal však už ostrého meča, ale krásnu, zelenú ratolesť, plnú ruží. Touto dotýkal sa povale, ktorá sa dvíhala vyššie a vyššie a tam, kde sa jej dotkol, zažiarili zlaté hviezdy; a dotýkal sa stien a tieto sa rozširovali, až uvidela zvučiaci organ a staré obrazy bývalých pastorov a ich žien. Celá obec sedela v laviciach slávnostne vyzdobených a spievala zo spevníkov. Tak prišiel sám kostol k chudobnej dievke do malej, úzkej komôrky; alebo snáď ona bola tam prenesená. Sedela v lavici pri ostatných členoch rodiny farárovej, a keď po ukončení piesne podvihla hlavu, pozdravovali ju a riekli: „To je dobre, Karen, že si prišla!“

„Bola to milosť!“ odvetila.

A organ znel a zbor detských hlások zaznieval milo a nežne. Jasné slnko prúdilo a hrialo oknami do lavice, v ktorej Karen sedela. Srdce jej sa tak naplnilo žiarou slnečnou, mierom a radosťou, až puklo. Po lúčoch slnečných vzniesla sa jej duša k Bohu a pred jeho trónom nebolo nikoho, kto by sa bol pýtal po červených črievičkách.

Sedmokráska

Na dedine hneď pri hradskej stál letohrádok; iste ste ho už raz videli! Je pred ním záhradka s pekne natretou mrežou. Hneď u mreže nad priekopou v bujnej tráve rástla sedmokráska. Slnko na ňu svietilo práve tak teplo a krásne, ako na veľké, vzácne kvety v záhrade a preto rástla sedmokráska k obdivu. Raz ráno rozvinula svoje snehobiele lístky, ktoré ako lúče obkľúčujú slniečko v ich strede. Ani jej nenapadlo, že ju tam človek ani nezbadá a že je len úbohý, nepatrný kvietok; nie, bolo jej celkom príjemne, obracala sa priamo k teplému slnku a načúvala škovránkovi, spievajúcemu v blankyte.

Sedmokráska bola tak šťastná, ako by bol veľký sviatok, a predsa bol len pondelok; všetky deti boli v škole. A zatiaľ čo ony v svojich laviciach sedeli a učili sa, sedela sedmokráska na svojom, zelenom malom stonku a tiež sa učila a to od teplého slnka a od všetkého dookola, aký dobrotivý je Boh, a predstavovala si to tak, že škovránok jasne a krásne všetko to vypsieva, čo ona v tichu cíti. Sedmokráska sa dívala s akousi úctou k šťastnému vtákovi, ktorý vedel spievať a lietať, a ani ju nermútilo, že ona sama toho nevie. „Veď predsa vidím a čujem!“ pomyslela si, „slnko ma ožaruje a vetrík ma bozká! Aká som bohatá!“

Medzi tyčkami plotu stálo mnoho pyšných kvetov; čím menej voňali, tým viac sa vystatovali, tým pyšnejšie dvíhali hlavy. Pivonky sa nadúvali, aby boli väčšie než ruže, ale na veľkosti nezáleží. Tulipány hrali najkrajšími farbami, to vedeli a stáli tak vzpriamene, ako sviece, aby ich bolo vidieť. Sedmokrásku práve rozkvitnutú celkom prehliadali, tým viac však ona ich obdivovala a pomyslela si: „Aké sú bohaté a krásne! Ba iste že k nim zaletí to krásne vtáča a navštívi ich. Vďaka Bohu, že stojím tak blízko, aspoň uvidím všetku tú krásu.“ A práve keď o tom rozmýšľala — „kvirevít!“ — priletel škovránok, ale nie k pivonkám a k tulipánom, ale priamo dolu do trávy ku skromnej sedmokráske, ktorá sa radosťou tak naľakala, že ani nevedela, čo si má o tom myslieť.

Vtáčik zatancoval okolo nej a zaspieval: „Aká je mäkká tá trávička! Hľa, aký je to prekrásny kvietok, so zlatým srdcom a striebornými lístkami!“ Žltý stred sedmokrásky naozaj žiaril ani zlato a lístky okolo sa chveli striebrom.

Aká šťastná bola sedmokráska, ach, to bolo nad všetko pomyslenie. Vták ju pobožkal svojim zobáčikom, spieval o nej a potom zase vyletel v modrojas. Trvalo to dobrú štvrthodinku, než sa kvietok spamätal. Spoly zahanbená a predsa s vnútornou radosťou obzrela sa sedmokráska po kvetoch vnútri záhrady. Veď sa tiež ony dívali na česť a blaženosť, ktoré jej boli preukázané a pochopili snáď, aká je to radosť. Ale tulipány sa ešte viac vystatovali a tváre sa im stiahli a očerveneli, lebo mali zlosť. A pivonky boli veľmi rozhorčené! Hú! Dobré, že nevedeli hovoriť, povedali by to sedmokráske rovnako otvorene! Ten úbohý kvietok pozoroval, že nie sú už takej dobrej vôle, a bolo mu to úprimne ľúto. V tej dobe vstúpila do záhrady dievka s ostrým, veľmi blýskavým nožom. Prechádzala sa medzi tulipánmi a rezala kvet za kvetom. „Ach!“ vzdychla si sedmokráska, „to bolo hrozné, teraz je po nich!“ Potom dievka s tulipánmi odišla; sedmokráska sa zaradovala, že rastie vonku v tráve a že je len chudobný kvietok. Bola veľmi povďačná, a keď slnko zašlo, sklopila svoje lístky, zaspala a snívala celú noc o slnku a o škovránkovi.

Keď zrána opäť svoje biele lístky ako malé rúčky voľne rozopla, poznala vtákov hlas, ale čo spieval, bolo veľmi smutné. Ba, chudá škovránok, mal pre to vážnu príčinu, bol chytený a sedel teraz v klietke pri otvorenom okne. Spieval, aká že je to krása, žiť voľne a slobodne, spieval o mladej, zelenej siatine na poli a o skvostnej ceste, ktorú na svojich krídlach vysoko k nebu mohol podniknúť. Úbohý vták, bol zarmútený, sediac uväznený v klietke.

Sedmokráska by mu bola rada pomohla, ale čo mala robiť? Ba, bolo to ťažké, prísť na to pravé! Zabudla celkom na to, aká že je to krása dookola, ako slnko krásne hreje a ako jej lístky krásne žiaria. Ach, myslela neprestajne len na zajatého vtáka, pre ktorého nemohla vôbec nič urobiť.

V tom prichádzali do záhrady dvaja chlapci, jeden z nich mal v ruke nôž, veľký a ostrý ako onen, ktorým dievča tulipány odrezávalo. Išli priamo k sedmokráske, ktorá pravda nemohla rozumieť, čo zamýšľajú.

„Tu môžeme pre škovránka vytĺcť pekný kúsok mačiny!“ povedal jeden chlapec a začal okolo sedmokrásky hlboko do zeme zarezávať, tak že ona stála práve v prostriedku mačiny.

„Ten kvet vytrhni!“ vravel druhý chlapec a sedmokráska sa zhrozila, lebo byť vytrhnutý, to znamená prísť o život, a práve teraz žiadalo sa jej žiť, majúť s mačinou prísť do klietky k zajatému škovránkovi.

„Nie, nechajme ju tam!“ vravel druhý chlapec, „pekne tam sedí!“ A tak zostala sedmokráska na mieste a dostala sa ku škovránkovi do klietky. Ale úbohý vták veľmi nariekal za svojou stratenou slobodou a bil krídlami o drôtené pletivo klietky. Sedmokráska nevedela hovoriť, nemohla mu riecť ani slova útechy, hoci rada by tak bola učinila. Tak minulo predpoludnie.

„Nemám vody!“ vravel zajatý škovránok. „Všetci odišli a zabudli mi sem dať aspoň kropaj vody! Hrdlo mi vyschlo a páli. Hneď som celý rozpálený, hneď sa chvejem zimou a vzduch je tak dusný! Musím zomrieť, musím sa rozlúčiť s teplým slnkom, sviežou zeleňou, so všetkou krásou, ktorú Boh stvoril!“ A vložil svoj zobáček do vlhkej mačiny, aby sa trochu osviežil. Pritom padol jeho zrak na sedmokrásku, i pokynul jej a riekol: „Tiež ty tu zvädneš, úbohý kvietok! Teba a kúsok mačiny mi dali za širý svet, ktorý

som mal vonku! Každá trávička mi má byť zeleným stromom, každý tvoj biely lístok vonným kvetom! Ach! Vy ma len pripomínate na to, čo som stratil!“

„Chcela by som ho potešiť!“ myslela si sedmokráska, ale nemohla ani lístkom hnúť; ale vôňa, ktorú jej lístky vydávali, bola o mnoho silnejšia, než tento kvet obyčajne máva. To vtáčkovi neušlo a hoci od smädu hynul a v úzkostiach trávičku šklbal, sedmokrásky sa ani nedotkol. — Nastal večer a nikto neprichádzal a nepriniesol trošku vody úbohému vtáčkovi. Vtedy rozopäl svoje krásne krídelce, krčvite sa mu telo zachvelo, bôľne zapípal, sklonil hlavku a srdce mu puklo žiaľom a túžbou. Ani kvet nemohol ako včera zložiť svoje lístky a zaspať. Chorý a smutný skláňal sa k zemi.

Len ráno prišli chlapci a plakali, vidiac vtáča mŕtve, veľmi plakali a vykopali mu pekný hrobček, ktorý vykrášlili lupeňmi kvetov. Mŕtvola škovránkova bola vložená do krásnej červenej škatuľky a kráľovsky mal byť pochovaný, úbohý vták! Keď spieval a žil, zabúdali naň, nechali ho sedieť v klietke a hynúť biedou, teraz preň robili veľmi mnoho a plakali za ním. Ale mačína so sedmokráskou bola vyhodенá do prachu hradскеj. Nikto si na kvet ani len nespomenul, a on predsa s vtáčkom najviac cítil a tak rád by ho bol potešil.

Slimák a ružička

Záhrada bola obkľúčená lieskovými krovínami a vonku boli polia a lúky s kravami a ovcami, avšak uprostred záhrady stála ružička v kvete, a pod ňou sedel slimák, ktorý bol veľmi namyslený.

„Len počkajte, až udrie moja hodina,“ hovorieval, „ja viem viac, než kvitnúť ako ruža, alebo dávať oriešky ako lieska, alebo dávať mlieko ako kravy a ovce!“

„Dúfam s vami vo veľké veci,“ povedala ružička, „smiem si dovoliť otázku, kedy už to bude?“

„Dám si na čas,“ odpovedal slimák. „Vy vždy priveľmi náhlite. To nijako nenapína očakávanie!“

Rok na to ležal slimák asi na tomže mieste na slnku pri ružovom kriaku, ktorý pučal v pukoch a kvitol ružami, vždy sviežimi, vždy novými. A slimák vyliezol na polo zo svojho domčeku, vystrčil tykadlá a zase ich zatiahol.

„Všetko je ako vlani, žiaden pokrok nie je vidieť. Ružičke stačia ruže, ďalej to nedotiahne.“

Prešlo leto, nastala jaseň; ružový ker mal neprestajne kvety i púčiky, až začal padať sneh a nastalo vlhko a drsný čas. Ruža sa sklonila k zemi, slimák zaliezol do zeme.

Nastal nový rok a zase sa objavili ruže a zase prišiel slimák.

„Teraz ste už stará ruža,“ riekol. „Nepotrvať to dlho a zahyniete. Dali ste svetu všetko, čo vo vás bolo. Je otázka, či to niečo znamenalo; nemal som ešte kedy o tom rozmýšľať. Ale je isté, že ste pre svoj vnútorný rozvoj nič neurobili, ináč by ste boli vykázali niečo lepšieho! Môžete mi na to odpovedať? Skoro bude z vás už len holé drevo. Chápete, čo vravím?“

„Naháňate mi strach,“ riekla ruža. „Na to som nemyslela.“

„Nie, rozmýšľaním ste sa vy nikdy nezamestnávala. Kládla ste si niekedy sama počet z toho, prečo kvitnete a ako sa to s rozkvetom vlastne má? Že to práve tak musí byť a nie ináč?“

„Nie!“ povedala ružička. „Kvitla som šťastím a radosťou, lebo som ináč nemohla. Slnko tak milo hrialo a vetrík ma ovieval, pila som čistú rosu i prudké kropaje dažďové. Dýchala som, žila! Zo zeme stúpala do mňa sila, zhora sa na mňa znášala sila, pociťovala som v sebe šťastie, vždy nové, vždy veľké a preto som musela kvitnúť. Spočíval v tom môj život, nemohla som ináč.“

„Žila ste veľmi pohodlne!“ poznamenal slimák.

„Isteže! Všetko mi bolo dané!“ odpovedala ruža; „avšak vám bolo dopriate omnoho viac! Ste z mysliacich, hlbokomyseľných pováh, z veľduchov, nad ktorými svet užasne.“

„To mi ani nenapadne,“ riekol slimák. „Nedbám o svet! Čo je mi do sveta? Mám dosť sám so sebou a na sebe a mám dosť v sebe.“

„Ale či nemáme všetci podľa svojich síl ostatným poskytovať to najlepšie, dávať, čo môžeme? — Ja som, pravda, mala len ruže — ale vy? Vy, ktorí ste toľko prijali, čo vy ste dali svetu, čo mu dáte?“

„Čo som mu dal? Čo mu dám? Poslintám ho. Nestojí za nič, nedbám oň. Rozkvitajte si v ruže, dlho to nebude trvať. Lieskové kroviny nech si plodia oriešky, kravy a ovce nech dávajú mlieko, všetci majú svojich ľudí; ja mám svoje v sebe. Pôjdem do seba a zostanem tam, o svet nedbám!“

A potom zaliezol slimák do svojho domu a zalepil ho.

„To je veru smutné a k poľutovaniu!“ povedala ružička. „Pri najlepšej vôli nemôžem zaliezt', musím vždy rozkvitať, rozkvitať ružami. Lístie opadáva, vietor ho zanáša; videla som však, že jeden môj kvet bol uložený v modlitby matkine, iný bol umiestnený na prsiach dievčaťa a iný bol pobožkaný detskými ústočkami v utešenej radosti. Bolo mi šťastne pri tom, bolo mi to požehnaním. To je moja upomienka, môj život!“

A nevinná, krásna ruža rozkvitala a slimák spal v svojom domci, nedbajúc sveta.

A prešli roky.

Slimák sa rozpadol na prach; ružička sa rozpadla na prach; i ruža spomienky v modlitebnej knihe bola zaviata — — — avšak v záhrade kvitli nové ruže, v záhrade rástli nové slimáky; zaliezali do svojich domcov, slintali — sveta nedbali.

Prečítajte si tú poviedku ešte raz. Nezmení sa!

Pohánka

Keď idete po búrke okolo poľa s pohánkou, spozorujete často, že je čierne, ako by spálené. Je to práve tak, akoby plameň bol prebehol a roľník vraví: „To blesk tak pohánku spáli!“ Ale prečo sa jej to stalo? — Poviem vám, čo mi vrabec rozprával, a vrabec to vie od starej vŕby, ktorá stála pri pohánkovom poli a dosiaľ tam stojí. Je to ctihodná, veľká vŕba, ale stará a mrzutá, uprostred puknutá, a z dutiny vyrastajú traviny. Strom je naklonený a vetve splývajú na zem, ako by boli dlhým, zeleným vlasom.

Na všetkých poliach koldokola rástlo žito, pšenica, jačmeň a ovos. Skvostný ovos! Keď zreje, sú jeho stebľa akoby plné malých, žltých kanárikov. Obilie sľubovalo hojnú úrodu, a čím ťažšie malo klasy, tým nižšie sa skláňalo v skromnej pokore. Bolo tu však tiež pole pohánkové a toto sa prestieralo práve proti starej vŕbe. Pohánke ani nenapadlo, skláňať sa ako ostatné obilie; niesla hlavu vysoko a stála tam pyšná a vzpriamená.

„Som predsa práve tak bohatá ako klas!“ vravela, „a potom som ešte krajšia. Kvety moje sa krásou vyrovnajú kvetom jablonoňovým. Je to radosť dívať sa na mňa a na moje družky. Znáš, stará vŕba, niekoho, kto je krajší než my?“

A vŕba kývala hlavou, ako by chcela riecť: „Pravda, že poznám!“ Ale pohánka sa nadýmala pýchou a povedala: „Ten hlúpy strom je už tak starý, že mu tráva z tela rastie!“

Zrazu sa hnala strašná búrka. Všetky poľné kvety zavreli svoje kalichy alebo sklonili svoje nežné hlávky, keď sa búrka nad nimi rozzúrila. Len pohánka sa pyšne naťahovala.

„Sklon hlavu ako my!“ vraveli kvety.

„Mne netreba!“ odpovedala pohánka.

„Sklon hlavu ako my!“ vraveli klasy. „Teraz priletí anjel Boží! Jeho peruti siahajú od nebies až na zem. Spáli ňa, než budem môcť o milosť prosiť!“

„Ale ja sa nechcem ukláňať!“ vravela pohánka.

„Zavri svoje kvety a sklon sa!“ napomínala stará vŕba. „Nedívaj sa do bleskov, keď sa mraky trhajú! Ani ľudom to nie je dovolené, lebo bleskom je možné nazrieť do božích nebies; pohľad ten však oslní i ľudí. A čo potom by sa stalo nám, pozemským rastlinám, keby sme sa toho odvážili; sme omnoho menšie!“

„Omnoho menšie?“ odpovedala pohánka. „A teraz just sa budem dívať Pánu Bohu do okien!“ A urobila tak v návale pýchy. Blýskalo sa, celý svet bol ako v plameňoch. Keď búrka minula, stáli kvety a obilie v tichom, čistom vzduchu dažďom občerstvené, ale pohánka bola dočierna spálená; bola teraz len mŕtvou, neužitočnou rastlinou v poli.

Stará vŕba nechala vetrom kolísať svoje konáre a ronila veľké kropaje zo svojich zelených listov, ak by plakala a vrabce sa pýtali: „Prečo plačeš? Hľad’, ako je všetko osviežené, ako slnko svieti a ako oblaky letia! Cítiš vôňu kvetov a rastlín? Prečo teda plačeš, stará vŕba?“

A vŕba rozprávala o pýche, samopaši a treste pohánky. Trest vždy ide za zlým skutkom. Túto poviedku, ktorú vám rozprávam, počul som od vrabcov; rozprávali mi ju raz večer, keď som ich prosil o rozprávku.

Nemá kniha

Pri hradskej uprostred lesa stálo osamelé sedliacke stavenie, do ktorého sa vchádzalo dvorom; slnko hrialo, všetky okná boli dokorán otvorené, ruch a život panovali vnútri, avšak na dvore, v kvitnúcich kroch bazových stála otvorená rakva; mŕtvola bola už vynesená, lebo na toto predpoludnie bol ustanovený pohreb. U nebohého nikto netrúchlil, nikto sa s ním nelúčil smutným pohľadom, nikto ho neoplakával; jeho tvár bola prikrytá bielym rúškom a pod jeho hlavou bola položená veľká, silná kniha, so šedivými listami najväčšieho formátu. Vždy medzi dvoma a dvoma z nich, zabudnuté a skryté odpočívali uschnuté kvety, celý herbár, na rozmanitých miestach nazbieraný. Ku každému kvetu pojila sa nejaká časť jeho života.

„Kto je ten nebohý?“ pýtali sme sa a dostali sme odpoveď: „Starý študent Upsalský! Bol to vraj raz veľmi obratný muž, rozumel cudzím rečiam, vedel vraj piesne spievať a básniť. Ale potom mu niečo prešlo cez cestu i počal svoje myšlienky i samého seba zalievať v pálenke. Keď potom jeho zdravie bolo porušené, dostal sa sem na vidiek, kde sa za neho platilo stravné. Bol tichý ako baránok, dokiaľ ho nepremohol jeho zlý duch, lebo potom sa nedal ukrotiť a behal ako štvaná zver po lesoch. Keď sa nám však podarilo ho zase dostať domov, a keď sa nám podarilo podstrčiť mu tú knihu so sušenými bylinami, tak vedel presedieť nad ňou celý deň a prezerať kvet za kvetom, a často mu kanuli slzy po lícach. Boh sám vie, na čo pri tom myslel! Ale preto prosil, aby mu tá kniha bola daná do rakvy, a teraz tu s ním leží, veko bude nad ňou zatebnené a on pokojne si odpočinie v chladnom hrobe.“

Pokrývka bola naddvihnutá; mier spočíval na tvári nebohého a dopadal naň slnečný lúč. Lastovička zaletela na svojom bleskovom lete až nad bazové kvitnúce kry a uprostred letu sa zase vrátila, veselo zaštechocúc nad hlavou zosnulého.

Ako podivne nám býva v duši — známe to všetci — keď vyhl'adáme niekedy staré listy z dôb našej mladosti a zase ich čítame. Celý život so všetkými nádejami a starosťami sa pred nami objaví. Premnohí z tých, s ktorými sme sa vtedy priateľsky stýkali, sú pre nás teraz mŕtvi, hoci dosiaľ žijú, ale dlho, veľmi dlho sme si nespomenuli na tých, o ktorých sme dúfali, že s nimi zostaneme vo vrúcnom zväzku, že budeme sa o slasť i o strasť s nimi deliť.

Uschnutý list tu v knihe pripomína priateľa, spolužiaka, priateľa pre celý život. On pripevnil tento list na čiapku študentskú vonku v zeleni lesnej, keď sme spolu uzavreli priateľský zväzok pre celý život. Kde žije teraz? — List je uschovaný, priateľstvo zabudnuté! — Tu zase je cudzokrajný kvet, príliš nežný pre kraje severné — a ako by dosiaľ vôňa viala z tých lístkov! Bol darovaný slečnou zo zámočkej záhrady. Tu je vodná ľalia, ktorú sám utrhol a horkými slzami skropil. A tu je pŕhľava. Čo vraví jej list? Na čo asi myslel, keď ju trhal, keď ju ukladal? A tu konvalinka z lesnej samoty; tu boleráz a tu zase len malá púpavka!

Kvitnúca baza naklonila svoje čerstvé, vonné trsy kvetné nad hlavu nebohého — lastovička zase priletela: „čvirík, kvirít!“ — Teraz prichádzajú nosiči s klincami a mlatkom, dávajú veko nad mŕtvolu, jej hlava spočíva na nemej knihe. Uschovaná — zabudnutá!

O starom náhrobku

V malom mestečku, u istého obchodníka sedela ktoréhosi večera v dobe, o ktorej sa hovorí, že sa večery dlžia, celá rodina v kruhu pospolu, čas bol ešte mierny a teplý, lampa svietila, dlhé záclony splývali s okien, na ktorých stáli kvetiny a vonku svietil mesiac. Ale o tom sa nehovorilo; hovorili o veľkom, starom kameni, ležiacom na dvore, hneď pri dverách do kuchyne; slúžky často naň stavali vyčistený kuchynský riad, aby na slnku oschol, a deti sa rady hrali pri ňom — bol to vlastne starý kameň náhrobný.

„Ba!“ riekol hospodár, „domnievam sa, že pochádza zo starého, zručaného kláštora; predával sa kancel' i pomníky a náhrobky. Môj nebohý otec ich kúpil niekoľko; boli rozbité na kameň dlažobný, avšak tento zostal od tých dôb na dvore.“

„Je to ešte celkom dobre znať, že to bol náhrobok!“ poznamenalo najstaršie z detí; „je tam ešte vidieť časť presýpacích hodín a časť anjela, avšak nápis, ktorý tam bol, zvetral už celkom, je znať len slovo „Preben“ a za ním hneď veľké „S“ a trochu nižšie meno „Marta“; viac nemožno rozlúštiť, a ostatné tiež len po daždi, alebo keď sa kameň umyje.“

„Môj Bože! Je to teda náhrobok Prebena Schwana a jeho manželky!“ zvolal starý muž, ktorý podľa svojho veku mohol byť dedkom všetkých tých, ktorí v izbe boli prítomní. „Ba, títo manželia boli z posledných, ktorí na starom kláštornom cintoríne boli pochovaní. Bola to utešená stará dvojica z mojich liet chlapčenských; všetci ich poznali a milovali; boli to najstarší manželia z celého okolia. Ľudia o nich hovorili, že majú celý sud zlata, a predsa sa šatili prosto, najhrubšími tkanivami, ale ich plátno oslňovalo belosťou. Bol to skvostný starý párik, Preben a Marta! — Keď sedávali na lavici na vysokých kamenných schodoch pred domom, pod širokými konármi starej lipy a každého prívetivom pozdravovali, človek sa celkom zaradoval. Boli neskonalo dobrotiví k chudobným, sýtili ich a obliekali, a rozvaha a pravý duch kresťanský javili sa vo všetkom ich konaní. A čo jeho žena! Rozpomínam sa celkom presne na ten deň; bol som malý chlapec a so svojim otcom práve u starého Prebena, keď zomrela; starý ten muž bol veľmi dojatý a plakal ako dieťa. — Mŕtvola ležala ešte v spálni, práve vedľa izby, v ktorej sme sedeli — on hovoril s mojim otcom a niekoľkými susedmi o tom, ako bude teraz osamelým, ako bývalo krásne, koľko rokov spolu žili a ako sa to stalo, že sa zoznámili a do seba zaľúbili. Ja, ako som riekol, bol som malý, ale zmocnil sa ma divný pocit, keď som toho starého muža počúval a videl, ako každým okamihom oživuje a ako mu líca červenejú, keď hovoril o svojom zasnúbení, aká bola rozkošná, a koľko malých nevinných okľúk musel robiť, aby sa s ňou stretol. Rozprával o sobáší, oči mu pri tom svietili, ešte raz prežíval ten blažený čas a ona pritom ležala mŕtva vo vedľajšej izbe, stará žena a on bol starým mužom a rozprával o dobe nádejí — tak, tak to chodí! Vtedy som bol dieťa a teraz som starý, starý ako Preben Schwan. Časy sa menia! — Spomínam si celkom dobre na jej pohreb; starý Preben išiel hneď za rakvou. Niekoľko rokov predtým si manželia dali zhotoviť náhrobok s nápisom a menami, vyjmúc rok úmrtia; večer bol kameň vyvezený a položený na hrob — a rok na to ho zase vydvihli a spustili starého Prebena k jeho žene. Nezanechali takého bohatstva, ako sa ľudia domnievali a tvrdili; pozostalosť pripadla príbuzným bývajúcim ďaleko odtiaľ, o ktorých predtým nikto nevedel. Ich dom s lavicou na vysokých kamenných schodoch pod lipou bol na rozkaz mestského úradu zrútený, lebo bol na spadnutie a nemohlo byť dovolené, aby zostal. Keď sa neskôr práve tak stalo kláštornému kostolu a cintorín bol zatvorený, dostal sa Prebenov a Martin náhrobok ako všetko ostatné, čo tam bolo, do rúk rozličných kupcov a teraz sa to tak zbehlo, že nebol rozbitý a opotrebovaný, ale že tu leží na dvore pre hry detské a pre sušenie medeného riadu kuchynského. — Cez hroby Prebena a Marty ide dláždená ulica a nikto si na nich už ani nespomenie!“

A starý muž, ktorý toto všetko rozprával, smutne potriasol hlavou. „Zabudnutí! Na všetko sa raz zabudne!“ povedal.

Potom sa v izbe hovorilo o iných veciach. Avšak najmenší chlapec, dieťa veľkých vážnych očí, vyliezol na stoličku za záclonami a díval sa dole na dvor, kde mesiac jasne svietil na veľký kameň, ktorý sa mu vždy zdal plochý a prázdny, ale teraz tu ležal ako veľký list z knihy rozprávok. Všetko, čo chlapec počul o Prebenovi a jeho manželke, obsahoval tento kameň. Hľadel naň dolu a díval sa hore k jasnému, svetlému mesiacu, v čistý, vysoký vzduch a bolo to, ako by oko božie žiarilo na zem.

„Zabudnutí! Na všetko sa raz zabudne!“ bolo rečené v izbe a v tej chvíli neviditeľný anjel pobozkal chlapca na hrud' a na čelo a ticho zvolal: „Chráň semä zasiat, chráň ho až k dospelosti! — Tebou, milé dieťa, v jasných, zlatých písmenkách bude zaniknutý nápis, zvetraný náhrobok, pre budúce pokolenia uchovaný! Starí manželia prídu zasa ruka v ruke starými ulicami, usmievajúc sa, s rumennými tvármi si sadnú na kamenné schody pod lipou a budú pozdravovať chudobných i bohatých. Semä tejto hodiny rozvíja sa behom rokov v kvet básnický. Dobro a krása neupadajú do zabudnutia, žijú v povestiach a piesňach.“

Kalamár a pero

V básnikovej izbe prezeral ktosi kalamár a pri tom riekol: „To je podivuhodné, čo všetko z toho kalamára vychádza! Čo sa asi teraz najskôr objaví? Ba, to je podivuhodné!“

„To je to!“ vravel kalamár. „Je to nepochopiteľné! Ja to vždy vravím!“ povedal s pýchou k peru a ostatným predmetom na stole, ktoré to mohli počuť. „Je to veru podivuhodné, čo všetko zo mňa vychádza, ba, je to neuveriteľné! Ja skutočne sám neviem, čo teraz príde, až ten človek zo mňa začne čerpať. Jediná moja kvapka stačí na pol hárku papiera a čo všetko na tom môže byť napísané! Som čosi veľmi podivuhodného! Jediné zo mňa pochádzajú všetky básnikove diela! všetky povahopisy jednotlivých osôb, ako žijú, tak že sa ľudia domnievajú poznávať známe, všetky vrúcne pocity, všetky dobré nápady, všetky rozkošné líčenia prírody. Ja to sám nechápem, lebo prírodu vôbec nepoznám; ale je mi to vrozené. Zo mňa vychádzali a až dosiaľ vždy vychádzajú zástupy pôvabných dievčat, smelých rytierov na bujných koňoch, veselých a zdravých junákov! Ba, ja to sám ani neviem, ani pri tom na nič nemyslím.“

„V tom máte celkom pravdu!“ vravelo pero na rúčke; „vy vôbec nemyslíte, lebo keby ste mysleli, pochopili by ste, že dodávate len tekutinu! Dodávate černidlo, aby som ja mohlo vysloviť a na papieri znázorniť, čo je vo mne; to potom spíšem, o tom nikto nepochybuje a väčšina ľudí má o básnictve tenže názor, ako starý kalamár.“

„Máte veľmi málo skúseností,“ odvetil kalamár. „Ste sotva týždeň v službe a ste už do poly opotrebované. Domnievate sa snáď, že vy básnite? Ste len toľko, ako slúžka, takých už u mňa bolo v službe, než ste vy prišlo a to práve toľko z husieho pokolenia, ako z anglických tovární na perá. Vyznám sa v husích perách i v perách oceľových. Bolo ich už mnoho u mňa v službe a mnoho ich ešte bude, kedykoľvek človek, ktorý mňa zastupuje v pohyboch, príde a napíše, čo z môjho vnútra vyčerpá. Len to by som rád vedel, čo sa teraz bude zo mňa čerpať.“

„Vy ste sprostý kalamár!“ rieklo pero.

Neskoro večer sa vrátil básnik domov, prišiel z koncertu, počul výborného huslistu a bol jeho nenapodobiteľnou hrou celý nadšený. Veľká ríša tónov z husiel jeho vychádzajúca, budila úžas: hneď to znelo ako zvučiace kvapky vodné, perla za perlou, hneď zase ako zbor spievajúcich vtákov, hneď zase ako búrka v jedľovom lese. Básnikovi bolo, ako by vlastné srdce počul plakať, ale v piesňach, spievaných čarovným hlasom ženy. Bolo to akoby nielen zvuky huslí zneli, ale i ich ladička, ba i kolíčky a steny; bolo to prekrásne a veľkolepé! Bola to ťažká skladba, a predsa to bolo hrané detsky proste, ako by sláčik len tak po strunách prebiehal. Zdalo sa, že by to vedel každý! Husle zneli samé sebou, sláčik hral sám sebou, a tí dvaja to boli, ktorí tvorili celok, úplne bol zabudnutý majster, ktorý nimi vládol a im vdýchol život i dušu. Majster bol zabudnutý, avšak básnik naň myslel, spomenul si naň a napísal tieto myšlienky:

„Ako by to bolo nemúdre, keby sa sláčik a husle chceli pýšiť svojimi výkonmi! A to my, ľudia, tak často robíme, básnik, umelec, vynálezca i priekopník vedy, vojvodca. Preceňujeme sa, sme pyšní na svoje diela — a predsa sme všetci len nástrojmi, na ktoré hrá Boh; jemu jedine buď česť vzdaná! Nemáme ničoho, čo by nás oprávňovalo k pýche.“

Ba, tak napísal básnik, napísal to vo forme porovnania a nazval to: „O majstrovi a nástrojoch.“

„Teraz ste dostali svoj diel, pán môj!“ rieklo pero ku kalamáru, keď zase osameli. „Počuli ste, dúfam, keď nahlas čítal, čo som napísalo?“

„Áno, čo som vám k písaniu uložil,“ povedal kalamár. „Veď to bola predsa rana namierená na vašu pýchu! Ani nechápete, keď si z vás niekto blázna robí! Dal som vám takú ranu, čo som len mohol. Poznám predsa svoj vlastný vtip!“

„Hlúpy kalamár!“ odvetilo pero.

A obidvaja sa domnievali, že jeden druhému dali poriadnu príučku a to je vždy príjemné vedomie, byť presvedčený, že sme niekomu riadne naložili, potom máme spokojný spánok a oni iste spali pokojne. Avšak básnik nespál; myšlienky mu vírili v hlave ako tóny husiel, dopadajúce ako perly, šumiace lesom ani búrka, ktorú v srdci cítil. Cítil vnuknutie večného Majstra.

Jemu jedinému buď vzdaná česť!

Motýľ

Motýľ hľadal nevestu. Pravda, že si chcel vyvoliť nejaký nežný kvietok. Prezeral si ich. Tíško a múdro sedela každá na konáriku, ako panenka sedieť musí, keď nie je zasnúbená. Ale v tom veľkom množstve bola voľba veľmi ťažká. Nechcel sa namáhať a preto zaletel ku margaréte. Je známe, že margaréta vie predpovedať budúcnosť, najmä zaľúbeným, ktorí trhajú lístok po lístku, pýtajú sa: „Má mňa rád? — Nemá?“ a tak ďalej. Motýľ sa prišiel teda tiež pýtať, ale lístky neotrhal, lež každý pobozkal, predpokladajúc, že podobrotky každý najďalej dôjde.

„Roztomilá margarétka!“ oslovil ju. „Ste iste najmúdrejšia panička medzi kvetmi. Povedzte mi, veď viete predpovedať budúcnosť, ktorú dostanem? A aká bude? Až sa to dozviem, môžem hneď k nej letieť a uchádzať sa o ňu!“

Ale margaréta mu ani slovíčkom neodpovedala. Nebolo jej po vôli, že ju pomenoval paničkou, bola ešte slobodná a preto ešte panička nebola. Pýtal sa po druhé, po tretie, a keď sa nič nedozvedel, odletel preč hľadať si nevestu.

Bolo to ešte skoro na jar; šafran a bledule už kvitli. „Sú roztomilé, roztomilé dievky, ale predsa len ešte primále žabky!“ Posudzoval ich a ako každý mladý pán radšej sa díval po starších. Potom letel k sasankám; tieto sa mu zdali trochu neokrôchané; fialky boli príliš rojčivé, tulipány príliš oddané prepychu, narcisy moc meštiacke, lipové kvety príliš malé a potom mali príliš rozvetvené príbuzenstvo; kvety jablonoňové boli síce na pohľad ani ruže, ale tie sú dnes tu, a zajtra Boh vie kde, ako vietor zavanul. Také manželstvo sa mu zdalo predsa len príliš krátke. Hrachový kvet sa mu ľúbil najlepšie, bol červený i biely, jemný i čistotný, domácky vychovaný, dievča i pekné na pohľad i v kuchyni oboznámené. Už sa o ňu chcel uchádzať, keď vedľa spozoroval struk so stopami zvädnutého kvetu, smutne ovisnutého. „Kto je to?“ pýtal sa. „To je moja staršia sestra,“ vravela hrachovinka.

„Ach, taká budeš tiež ty!“ a naľakaný motýľ odletel.

Cez plot visel bazový list. Mnoho slečien bolo na ňom, podlhovastej tvári a žltej pleti. To nebolo podľa jeho vkusu. Ba, aký on mal vlastne vkus? Opýtajte sa ho!

Jar prešla, prešlo i leto a bola jaseň; a motýľ si ešte vždy nevybral. Kvety boli v najkrajšom rozkvetu. Ale čo platné, nikde nebolo sviežej, vrelej mladej mysli. A práve v starobe je srdcu najviac treba vône, a georgíny a jesienky mnoho vône nemajú. Preto popustil motýľ zo svojich požiadaviek a zaletel ku kučeravej mäte.

„Mäta síce vôbec nekvitne, ale zato je veru kvetinou, vonia od hlavy až k päte, plný vône je každý jej list. Tú si vezmem.“

A konečne jej predniesol svoju ponuku.

Avšak mäta kučeravá stála vzpriamene a ticho a konečne odpovedala: „Priateľstvo — nič viac! Ja som stará a vy ste starý! Môžeme celkom dobre žiť jeden pre druhého, ale vstúpiť do manželstva — to nie!. Vo veku tak pokročilom nesmieme predsa bláznit.“

A tak nedostal motýľ žiadnu. Príliš dlho hľadal a to nemá byť. Motýľ zostal starým mládencom.

Bolo už neskoro na jaseň; dôkladne pršalo. Vietor dul starým vrbam do chrbta až v nich prašťalo. Už nebolo možné vyletieť si v letných šatách, „ako keď srdce hrialo nás v tele,“ ako vraví stará pieseň. Ale motýľ tiež už nepoletoval, dostal sa náhodou do izby, kde horel oheň v peci. Bolo tam teplo ako v lete. „Tu by na dalo žiť, ale nestačí len žiť,“ vravel si motýľ; „je treba mať slnko, slobodu a malý kvietok!“

A rozletel sa k oknu, bol spozorovaný, obdivovaný, nabodnutý na špendlík a zaradený do zbierky. Viac sa preň nemohlo urobiť.

„Teraz sedím tiež ako kvet na konáriku,“ riekol motýľ, „nie je to práve dvakrát príjemné! Tak sa asi vedie ženatým — sú pevne usadení!“ — A to mu bolo útechou.

„To je úbohá útecha!“ vraveli kvety v kvetináčoch.

„Ale kvetinám v kvetináčoch nemožno celkom dôverovať,“ pomyslel si motýľ, „sú v príliš častom styku s ľudmi.“

Posledná perla

Bol to dom bohatý a šťastný. Všetci jeho obyvatelia, panstvo i služobníctvo, ba i priatelia domu, boli šťastní a veselí; narodil sa im dnes dedič, syn; matka i dieťa boli zdraví.

Lampa v útulnej spálni bola dopoly zakrytá, záclony z ťažkého hodvábu a drahocenných látok, splývali s okien. Koberec bol silný a mäkký ako mach, všetko zvalo k spánku, osviežujúcemu kľudu a pokoju, tomu neodolala ani opatrovníčka, zaspala a mohla pokojne spať, lebo všetko bolo v poriadku. Strážny duch rodiny stál pri posteli; nad dieťaťom pri prse matkinom rozpínala sa sieť žiarivých hviezd, skvostný to bol pohľad; každá hviezda bola perlou šťastia. Dobrotivé víly života doniesli novonarodenému všetky svoje dary; bolo to zdravie, bohatstvo, šťastie, láska, krátko všetko, čo si len človek na zemi môže priať.

„Všetko bolo dieťaťu už znesené a venované!“ riekol strážny duch.

„Nie!“ zaznel zrazu hlas z najbližšej blízkosti, bol to hlas anjela strážcu. „Jediná víla dosiaľ nepriniesla svoj dar, ale raz ho prinesie, trebárs až po rokoch. Posledná perla chybuje.“

„Že chybuje? Nič tu nesmie chybovať, a keď je tomu naozaj tak, teda hľadáme mocnú vílu a poďme k nej!“

„Ona príde raz, sama príde! Jej perly je treba k doplneniu venca.“

„Kde sídli? Kde je jej domov? Povedz mi to, pôjdem tam a perlu donesiem.“

„Ty tomu chceš!“ riekol strážny anjel dieťaťa, „zavediem ťa k nej, nech je kdekoľvek! Ona nemá stáleho sídla, vstupuje v zámok kráľovský i v chalúpku najchudobnejšieho úbožiaka, nikoho nevynechá, všetkým prináša svoje dary; raz je to celý svet, raz zase len malá hračka. Tiež k tomuto dieťaťu príde, či skôr, či pozdejšie. — Teda poďme, poďme hľadať perlu, poslednú perlu toho bohatstva.“

Ruku v ruke vznášali sa na miesto, ktoré v tejto dobe bolo domovom víly.

Bol to veľký dom temných chodieb, prázdnych izieb a podivuhodného ticha; rad okien bol dokorán, takže tam vnikal ostrý vzduch; dlhé, biele, splývajúce záclony vzdúvali sa prievanom.

Uprostred izby stála otvorená rakva a v tejto spočívala mŕtvolu ženy, dosť ešte mladej; bola pokrytá najkrajšími sviežimi ružami, tak že bolo vidieť len zopnuté, jemné ruky a tvár, smrťou zjasnenú vážne nesúcu posvätenie božie.

Pri rakve stál muž s deťmi, bol ich celý rad; najmenšie mal otec na rukách, prišli naposledy mŕtvu pozdraviť. Muž jej pobožkal ruku, drahú ruku, ktorá tu teraz spočívala ako uvädnutý list, tú ruku, ktorá za živa tak starostlivo sa o všetkých starala. Trpké, ťažké slzy splývali na zem, ale nikto neprehovoril ani slova. Hlboké ticho chovalo v sebe celý svet smútku. Odišli mlčky, s utajovaným vzlykotom.

Stálo tu svetlo, plameň plápolal v prievane, nikto neodstihol dlhý, červený knôt. Prišli cudzí ľudia, prikryli mŕtvolu vekom, zahlobili klince, rany mlatku zneli chodbami a izbami domu, bôľne prenikali až ku krvácajúcim srdciam.

„Kam ma vedieš?“ pýtal sa duch. „Tu nebýva víla, ktorej perla by patrila k najkrajším darom života!“

„Na tomto mieste býva teraz, teraz v tejto posvätnnej chvíli,“ odpovedal anjel strážny a poukázal do kúta, kde matka za živa sedávala medzi obrazmi a kvetinami, kde ako blahodarná víla domu, na muža, deti, i priateľky sa usmievala, kde ako slnečný lúč bola požehnaním celému domu — tam sedela teraz cudzia žena v dlhom, hodvábnom rúchu. Bol to žal, bola tu teraz panovníčkou, bola matkou na mieste nebohej. Trpká slza jej stiekla do lona a premenila sa jej v perlu. Hrala všetkými dúhovými farbami a anjel ju vzal a perla zažiarila ako sedemfarebná hviezda.

„Perla žiaľu, posledná, ktorá nesmie chybovať, ktorou lesk a žiara ostatných sa zvyšujú. Pozoruj lesk tejto dúhy, ktorá zem s nebom spája. Za každého z našich milých, ktorý nám umiera, dostáva sa nám v nebi viac o priateľa, za ktorým zalieta naša túžba. Z noci pozemskej dívame sa k hviezdám, k dokonalosti. Pozoruj perlu žiaľu, v nej sú skryté perute ducha, na ktorých sa odtiaľ povznesieme.“

O piatich v jednom

Päť hrachov bolo v jednom struku, boli zelené a struk bol zelený a preto sa domnievali, že je celý svet zelený a to bolo celkom správne. Struk rástol a hrášky tiež; zariadili sa podľa príbytku: rástli pekne vedľa seba v rade. — Vonku svietilo slnko a zahrievalo struk, dážď ho očisťoval a učinil ho priesvitným. Bolo v ňom teplo a krásne, svetlo vo dne a tma v noci, ako sa to patrí, a hrachy, ako tu sedeli, boli vždy väčšie a zadumanejšie, lebo čímsi sa predsa museli zamestnávať.

„Či budeme vždy len tu sedieť?“ vraveli. „Len aby sme večným sedením nestvrdli! Zdá sa nám, ako by i vonku niečo bolo; nejaké tušenie nám to vraví!“

A týždeň prešli; hrachy žltli a struk žltol. „Celý svet žltne!“ vraveli a naozaj to tak mohli tvrdiť.

Zrazu pocítili v struku náraz; struk bol utrhnutý, dostal sa do ruky ľudskej a spolu s inými strukmi bol vstrčený do vrecka u kabátu. „Teraz sa nám skoro otvorí!“ vraveli a túžobne na to čakali.

„Nech sa stane čokoľvek!“ vravel najväčší.

„Prásk!“ — struk praskol a päť hráškov sa vyvalilo na slnečný jas. Ležali na detskej dlani; malý chlapec ich držal pevne a vravel, že sa mu hrášky dobre budú hodiť do jeho detskej ručnice; a hneď do nej vložil jeden hrach a vystrelil ho.

„Teraz letím ďaleko do sveta! Držte ma, keď môžete!“ a bol preč. — „Ja,“ povedal druhý, „poletím priamo do slnka, to je dôkladný struk a práve sa mi hodí!“ A tiež bol preč!

„Zaspíme, kam prídeme!“ vraveli ďalšie dva, „ale niekam sa zgúľame!“ a s tým sa skutočne zgúľali na zem ešte skôr, než mohli byť nabité do ručnice, ale dostali sa do nej predsa. „My to privedieme najďalej!“

„Nech sa stane čokoľvek!“ riekol posledný a bol vystrelený do výšky. Letel na starú dosku pod oknom podkrovnej izbičky, práve do škáry u strechy, vyplnenej machom a sypkou hlinou, a mach ho teplo zovrel. Ležal tu skrytý, ale nie Bohom zabudnutý.

„Nech sa stane čokoľvek!“ vravel.

Podkrovná izbička bola obývaná chudobnou ženou, ktorá vo dne chodila vymetať kachle, drevo štiepať a iné ťažké práce obstarávať; bola statočná a pracovitá, ale pri tom vždy zostala chudobná. Doma v izbe ležala zatiaľ odrastená, jediná jej dcéra; bola štíhla a slabá; po celý rok bola upútaná na lôžko a zdalo sa, že nemôže ani žiť, ani zomrieť.

„Pôjde za svojou sestričkou,“ hovorievala žena. „Mala som len dve deti, bolo mi dosť zťažko sa starať o ne, ale milý Pán Boh sa so mnou rozdelil a vzal jedno k sebe! Rada by som si podržala to, ktoré mi zostalo, ale on ich iste nechce rozlučovať a ona pôjde hore k nej!“

Ale chorá dcérka nezomrela; trpezlivo a tíško ležala celé dni, zatiaľ čo matka chodila na zárobky.

Bola jar a skoro ráno. Práve keď matka chcela odísť za prácou, svietilo slnko tak milo malým okienkom na dlážku a pohľad chorého dieťaťa padol na spodnú tabuľu.

„Čo je to tam pri okennej tabuľke zeleného? Kníše sa to vetrom!“ — Matka pristúpila k oknu a pootvorila ho. „Ale,“ vravela, „vyklíčili tu zelené lístky mladého hrášku. Vidíš, máš tu teraz malú záhradu a môžeš sa zabávať jej pozorovaním!“

Posteľ chorej bola odsunutá k oknu, odkiaľ mohla vidieť klíčiaci hrach, a matka išla po práci.

„Mamička, myslím, že sa vyzdravím!“ povedalo večer dievčatko. „Slnko sem dnes tak teplo na mňa svietilo. Hrášok rastie a ja budem tiež prospievať v žiari slnka a zase sa vyzdravím.“

„Kiež by sa tak stalo!“ povedala matka, neverila však v tú možnosť. Nič-menej vedľa zelenej bylinky, ktorá dieťaťu tak jarú chuť k životu vštepilo, vložila malú paličku, aby vietor rastline neuškodil. Dolu na dosku pripevnila silnú niť a ťahala ju až hore k okennému rámu, aby stonka hrachu našla oporu, až vyrazí nahor, a to sa stalo. Deň za dňom bolo vidieť, ako jej pribúda.

„Hľa, ona dokonca ženie do kvetu!“ vravela matka raz ráno a tiež v nej vypučala viera a nádej, že sa choré dieťa vyzdraví. Spomenula si, že jej dcérka poslednou dobou živšie rozprávala, minulé ráno sa sama vztýčila na posteli a sedela a žiarivými očami hľadela na svoju malú hrachovú záhradku, jediným hráškom vytvorenú. A nasledujúceho dňa chorá po prvý raz na hodinu vstala. Blažene sedela v teplej žiari slnečnej, okno bolo otvorené a vonku sa celkom rozvil červený hrachový kvietok. Dievčatko sklonilo hlavku a celkom tíško pobozkalo nežné lístky. Ten deň mu bol sviatkom.

„Sám dobrý Boh ju zasadil a dožičil jej úspech, aby v tebe, moje dieťa drahé, i vo mne zasa nádej a radosť vzklíčili!“ vravela potešená matka a usmiala sa na kvet ako na anjela Bohom poslaného. —

Ale ostatné hrášky: — ba, ten, ktorý ďaleko od sveta letel „držte ma, keď môžete!“ — padol do žľabu od strechy a dostal sa holubovi do hrvoľa, kde ležal ako Jonáš v bruchu veľryby. Tí dvaja leňosi dotiahli to práve tak ďaleko, aj oni boli holubmi vyzobaní a to znamená, že aspoň trochu boli prospešné; ale štvrtý, ktorý sa až k slnku vyšiniť chcel — — — ten spadol do odkvap a ležal tam dni a týždne v špinavej vode, kde hrozne navrel.

„Ako skvostne tučniem!“ riekol hrach. „Ja priam puknem a ďalej, ako sa domnievam, to nemôže žiaden hrach dopracovať, a ani to ešte nedopracoval. Som najznamenitejší z tých piatich v našom struku!“

A odkvap mu potvrdil jeho mienku.

Ale pri okne v podkrovnej izbičke stálo mladé dievča so žiarivým zrakom, s odleskom zdravia na líčkach a zoplo svoje jemné ruky nad hrachovým kvetom a ďakovalo zaň Bohu.

L'an

L'an bol v plnom kvete. Mal pekné, modré kvety, mäkké a jemné. Slnko naň svietilo a oblaky ho zalievali a to mu práve tak prospievalo, ako malým deťom kúpeľ a po nej pusa od mamičky; deti sa tým stávajú krajšími a práve tak tomu bolo s l'anom.

„Ľudia hovoria, že som sa pekne vydaril,“ rozmyšľal l'an, „dosiahol som neobyčajnej výšky a bude zo mňa pekný kus plátna. Ach, ako som šťastný! Som dozaista zo všetkých najšťastnejší! Mám sa dobre a niekam to privediem! Ako ma slnko osviežuje a ako dážď lahodí a oživuje! Som neskonalo šťastný, som zo všetkých najšťastnejší!“

„Tak, tak!“ vraveli koly v plote, „ty neznáš sveta tak ako my, v nás je mnohá hrča a mnohý suk!“ a pri tom prašťali veľmi žiaľne:

„Kuž, kuž, kuž,
koniec už,
koniec pesničky!“

„Nie, nie je dosiaľ koniec,“ odpovedal l'an; „slnko i zajtra bude svietiť a dážď mi robí tak dobre, počujem, ako rastiem, cítim, že kvitnem; som zo všetkých najšťastnejší!“

Avšak raz prišli ľudia, chytili l'an za vlasy a vytrhli ho i s korenkami, ach, to bolelo! Potom ho položili do vody, akoby ho chceli utopiť a potom zase k ohňu, akoby mal byť upečený; to bolo strašné.

„Nemôžu vždy byť len dobré časy!“ vravel l'an. „Je treba, aby sa niečo skúsilo — tým zmúdriem!“

Ale bolo čím ďalej, tým horšie. Trhali a cupkali ho, sušili ho a bili a hrebielcovali, ba boli to hrozné mená! Potom sa dostal na vreteno — vrrr! vrrrr! Nebolo možné nestratiť z toho hlavu.

„Bol som príliš šťastný!“ myslel si v tej všetkej biede. „Musím sa tešiť dobrom, ktoré mi mladosť poskytla — o — ó!“ a to hovoril ešte, keď sa dostal na tkáčske krosná. Tu sa z neho stal krásny kus plátna. Celý l'an, všetky jednotlivé bylinky boli tu spracované.

„Ale to je predsa len krásne! Nikdy by som si nebol pomyslel, aké šťastie na mňa čaká! No, koly v hradbe — tie to pekne vedeli s tým svojim:

„Kuž, kuž, kuž,
koniec už!“

„Rozhodne nie je ešte koniec pesničky! Teraz to len začína! To sa ani nedá vypovedať! Trpel som síce, ale za to zo mňa niečo je; som zo všetkých najšťastnejší. — Aký som pevný i mäkký, biely a dlhý! To je niečo iného, než byť len obyčajným kvietkom, trebárs krásne rozkvitnutým! Tomu sa nedostáva patričného ošetrovania, a vody sa mu dostane, len keď prší. Teraz sa so mnou pekne jedná! Slúžka ma každého rána pekne obracia a každého večera dostane sa mi sprchy z kropáča; farárova gazdiná dokonca o mne rečnila, tvrdiac, že som najkrajším kusom vo farnosti. Nemôžem byť šťastnejší!“

Potom sa plátno dostalo do domu a pod nožnice. Strihali, trhali, ihlou pichali, ach, čo všetko s ním robili! To bola veru zlá zábava. Avšak z plátna bolo pristrihnuté na dvanásť kusov bielizne, takej, o ktorej sa obyčajne nehovorí, ale ktoré je všetkým ľuďom potrebné; bolo toho dvanásť kusov.

„Hľa, teraz len sa zo mňa niečo stalo. To je teda moje určenie! To je naozaj znamenité! Teraz som svetu užitočným, a tak to má byť, v tom je pravá radosť. Som síce na dvanásť kusov, ale predsa som jeden a ten istý celok, sme tucet! To je veľké šťastie!“

A prešli roky — už sa ich dlhšie nemohlo potrebovať.

„Raz je koniec nevyhnutný!“ povedali kúsky, „držali by sme dlhšie, ale nemožno požadovať nemožnosti!“ Potom boli roztrhané na kúsky a domnievali sa, že je teraz nadobro po všetkom, boli rozsekané, na kašu rozgniavené a zvarené, ba, ani samy nevedeli, čo sa s nimi robí — a naraz sa stali krásnym, bielym papierom.

„Ach, aké je to prekvapenie!“ riekol papier. „Teraz som jemnejší než predtým a dokonca budem popísaný! Čo všetko na mňa možno napísať! To je naozaj nekonečné šťastie! A bol papier popísaný krásnymi poviedkami, a ľudia počúvali, čo na ňom stálo, bolo to správne a dobré, poučovalo a zdokonaľovalo to ľud, bolo to skutočné požehnanie, ktoré v slovách z papiera vyplývalo.“

„To je viac, než sa mi snívalo, dokiaľ som bol kvietkom v poli; ako som si len mohol myslieť, že to privediem tak ďaleko, že budem ľudom i k zábave i k poučeniu. Ani to ešte sám nechápem! Ale je to naozaj tak! Boh je mi svedkom, že sám zo seba som k tomu ničím neprispel, len čo som podľa svojich slabých schopností musel urobiť, aby som uhájil svoj život! A predsa som zahrňovaný radostami a poctami. Vždy, keď si pomyslím: „Koniec pesničky!“ hneď zase vystúpim na ešte vyšší stupeň. Teraz iste precestujeme celý svet, aby si ma všetci ľudia mohli prečítať! Kedysi som bol pyšný na svoje modré kvietky — teraz za každý kvietok rozdávam skvostné myšlienky! Som zo všetkých najšťastnejší!“

Ale papier nebol poslaný na cesty, ale dostal sa ku kníhtlačiarovi, kde všetko, čo na ňom bolo napísané, bolo vytlačené a do knihy — ba do mnohých tisícov kníh zviazané a tak z nich mohlo čerpať zábavu a úžitok o mnoho viac ľudí, než keby jediný papier, na ktorom boli poviedky napísané, bol šíel svetom a bol už na polovici cesty roztrhaný.

„Bo, to je naozaj to najrozumnejšie!“ rozmyšľal popísaný papier. „Že mi to hneď nenapadlo: Ja si zostanem pekne doma a budem uctievaný ako starý dedko. Ja to som, na ktorom bolo písané, na mňa splývali slová z pera. Ja zostanem a knihy budú kolovať. Tak sa dá rozhodne niečo urobiť. Ach, ako som rád, že som tak šťastný!“

Potom bol papier zabalený do balíčku a uschovaný v knižnici. „Je to krásne, odpočívať po tak dokonalom diele!“ vravel papier. „To je dobrá zásada, že treba dôjsť k rozmýšľaniu o svojom vlastnom vnútre. Len teraz sa mi celkom objasnil môj bohatý obsah. A poznať samého seba, to je pravý pokrok, to asi nastane teraz? Dozaista pokrok, veď ideme neprestajne napred!“

Jedného dňa bol všetok papier daný do kachiel, nechceli ho predať obchodníkovi, aby doňho balil maslo a cukor. Všetky deti z domu stáli dookola, chceli ho vidieť, až vzplanie, chceli v popole uvidieť početné iskry, ktoré zdanlivo sa rozprchávajú a potom postupne náhlo zhasínajú — sú ako deti, idúce zo školy, a posledný je učiteľ. Často sa zdá, že už odišiel, ale náhlo vybehne za ostatnými.

Celý papier ležal v balíčku v ohni. Ach, ako to vzbĺklo! „Uch!“ vravel a v tomže okamihu bol v jedinom plameni, zaplápolal do výšky, akej ľan, dokiaľ bol malou kvetinkou, nikdy nedosiahol, a svietil, ako biele plátno nikdy svietiť nevedelo. Všetky písmenká v ňom napísané v tomže okamihu sa rozžeravili a všetky slová a všetky myšlienky splynuli v plameň.

„Teraz vystupujem rovno k slnku!“ zaznel hlas z plameňov, zdalo sa, ako by to tisíc hlasov jednomyseľne volalo, a plameň vyšiel komínom. — — — Jemnejšie však než plameň, neviditeľné ľudskému zraku, vznášali sa maličké, nepatrné bytnosti, na počet rovnako s kvetmi ľanu. Boli ešte ľahšie než plameň, ktorý ich zrodil, a keď tento uhasol, a z papiera zostal len popol, zatancovali nad ním ešte raz, a kde sa ho dotkli, boli znateľné ich stopy, červené to iskry, ktoré boli deťmi, idúcimi zo školy i s učiteľom. Bol to rozkošný pohľad a domáce deti stáli a spievali nad mŕtvym popolom:

„Kuž, kuž, kuž,

koniec už,

koniec pesničky!“

Avšak malé, neviditeľné bytnosti vraveli: „Nikdy nie je piesni koniec, to je práve to najkrajšie zo všetkého. Vieme to a preto sme zo všetkých najšťastnejšie.“

Ale deti to nepočuli a neboli by tomu ani rozumeli, a to tiež nebolo potrebné, lebo deti nemajú všetko vedieť.

Dva kohúty

Boli raz dva kohúty, jeden na smetisku a druhý na streche, obidvaja veľmi pyšní. Ktorý viac? Povedz, čo si myslíš, ale my zostaneme na svojom.

Slepačí dvor bol oddelený doskovou priečkou od iného dvora, kde bola hromada hlíny. Na tomto rástla veľká uhorka, a bola si vedomá toho, že je rastlina z pareniska.

„K tomu sme určení narodením,“ povedala sama k sebe. „Nie všetci sa môžu narodiť ako uhorky, je tiež treba iných tvorov živých. Sliepka, kačica a všetky ostatné na dvore sú predsa tiež tvory božie. Vidím teraz na plote kohúta; jeho význam je dozaista celkom odlišný od významu kohúta na veži, ktorý je tak vysoko postavený, že nemôže ani zakikírikať. Nemá ani sliepky, ani kurčatá, myslí len na seba. Hľa, to tento susedný kohút je celkom iný chlapák! Pozrime, ako si vykračuje — to je priamo tanec! Čujme, ako kikiríka, to je ako hudba! Kdekoľvek sa objaví, všade podá dôkaz, že je povolaným trubačom! Keby prišiel až sem, keby ma zožral so všetkým všade, keby som sa dostala až do jeho hrvoľa — ach, to by bola krásna smrť!“, tak myslela uhorka.

K večeru sa strhla obrovská búrka; sliepky, kurčatá, ba dokonca i kohút, všetci sa skryli, hľadajúc ochranu. Priehradka medzi dvormi sa zrútila s veľkým krikom a hlukom; škridle padali so striech, len kohút na veži sedel pevne, ani sa neotočil, nemohol, a bol predsa dosiaľ mladý, čerstvo uliaty — avšak bol rozvážny a obozretný. Už od narodenia si počínal vážne a s rozmyslom, ničím sa nepodobal prelietavým vtákom nebeským, vrabcom a lastovičkám, pohrdal nimi, týmito „všednými krikľúňmi nepatrných rozmerov“. Holuby sú vraj síce väčšie, čistejšie a menlivé, ani perleť, vyzerajú vraj skoro ako vežový kohút, ale sú vraj tučné a hlúpe, všetky ich myšlienky smerujú len k tomu, aby sa veľmi napchali, tak si myslel vežový kohút, a styk s nimi vraj je veľmi nudný. Vtáci ťažní sa mu vraj tiež nezabudli predstaviť, rozprávali o vzdušných karavánach, o cudzích zemiach a rozprávali strašné poviedky o dravých vtákoch. Prvý raz to bolo nové a zábavné, ale neskôr spozoroval kohút vežový, že sa opakujú, že je to vždy to isté, a to je pravda nudné. Boli nudní a všetko bolo nudné. S nikým nebol možný styk, všetko bolo nechutné a nudné.

„Svet nie je na nič!“ riekol. „Všade len pletky!“

Kohút vežový bol, ako sa hovorí „blazeovaný“ a tým by sa uhorke iste stal zaujímavým, keby to bola vedela. Avšak ona mohla oči nechať na kohútovi zo susedného dvora a ten bol teraz na dvore u nej. Plot bol zvalený a hromy a blesky už sa minuli.

„Čo poviete na to kikiríkание tam hore?“ pýtal sa kohút sliepok a kurčiat. „Malo to čosi nejemného do seba, schádzala neha.“

A sliepky s kurčatami bežali na smetisko vedľa a kohút sa blížil rytierskym krokom.

„Rastlina záhradná!“ riekol o uhorku a podľa toho jediného slova poznala jeho hlboké, rozsiahle vzdelanie a zabudla, že sa do nej pustil, že ju zobe a žerie.

„Krásna smrť!“

A prišli sliepky a prišli kurčatá a kam bežalo jedno, tam bežali ostatné a dívali sa po očku a len sa dívali na kohúta, pýšili sa ním, veď bol i on z ich rodu.

„Kikirikí!“ zakríčal kohút, „z kurčiat sa čoskoro stanú sliepky, lebo ja to tak slepačíemu dvoru zvestujem a nariaďujem!“

A kurčatá a sliepky kotkodákali a behali za ním.

A kohút zvestoval veľkú novinu.

„I kohút môže vajcia nosiť! A viete, čo je vo vajci kohúta? Škriatok! Nikto neznesie jeho pohľad! Ľudia to vedia a vy to viete teraz tiež, čo je vo mne, ako som na slepačom dvore znamenitým tvorom.“

Potom zatrepotal kohút krídlami, narovnal si hrebienok a znova zakikírikal. Všetky sliepky a všetky kurčatá až zamrazilo, boli však nesmierne pyšné, že niekto z nich je takým znamenitým tvorom na dvore slepačom. Kotkodákali, až to vietor zanesol ku kohútovi na veži; on to počul, ale ani to ním nepohlo.

„Pletka a nezmysel!“ povedal vežový kohút sám k sebe. „Obyčajný nádvorný kohút nikdy neznáša vajec a ja znášať nechcem. Keby som si prial, mohol by som zniesť trebárs i palinu, ale svet ani za palinu nestojí, ani toho nie je hoden. Všade len pletka a naničhodnosť. — Ale teraz sa mi tu už nechce dlhšie stáť!“

A preto sa vežový kohút odlomil, avšak nezabil kohúta nádvorného, „hoci sa naň chystal, zabiť ho chcel!“, ako sa sliepky vyslovili.

A čo vraví mravné naučenie?

„Je predsa len lepšie kikiríkať, než byť blazeovaný a — odlomiť sa.“

Čajová kanvička

Bola raz pyšná čajová kanvička, pyšná na svoj porcelán, pyšná na svoj útlý pyštek, pyšná na svoje široké uško. Mala niečo na svojej prednej i zadnej strane; pyštek na prednej a uško na zadnej, a o tom veľmi rada hovorila; avšak o svojom viečku, ktoré bolo už puknuté a zlepované, nehovorila; malo svoje vady a o vlastných vadách neradi hovoríme, o tie sa dostatočne postarajú iní. Šálky, kanvička na smotanu a cukornička, skrátka celý čajový príbor, dozaista nezabudnú na krehkosť jej viečka a budú o ňom hovoriť viac než o dobrom ušku a výbornom pyšteku; to čajová kanvička dobre vedela.

„Ó, ja ich poznám!“ vravela sama sebe; „však ja dobre poznám i svoje vady a v tom spočíva moja pokora, moja skromnosť. Chyby máme predsa všetci, ale máme potom tiež svoje zvláštne vlohy. Šálky dostali uško, cukornička viečko, ja mám to i to a k tomu ešte niečo na prednej strane, čoho sa im nedostalo; dostala som pyštek, a ten ma robí kráľovnou čajového stolíka. Cukorničke a kanvičke na smotánku síce bolo dopriate, aby sa stali služobníkmi dobrej chuti, ja však som dobrodínkou, panovníčkou, šírim požehnanie medzi smädným ľudstvom; v mojom vnútre sa spracuje čínske listie vo vrelej vode bez chuti.“

To všetko hovorila kanvička vo svojej bezstarostnej, nevinnej mladosti. Stála na prostrednom stole, dvíhala ju najjemnejšia rúčka. Avšak najjemnejšia rúčka bola neobratná, kanvička spadla, pyštek sa odlomil, uško sa odlomilo — o viečku ani nehovoríme, o tom bolo už rečí dost. Bez seba ležala kanvička na zemi, doširoka vytekala z nej vreľá voda. Bola to ťažká rana, ktorú utrpela, a najhoršie bolo, že sa jej smiali — smiali sa jej a nie tej nešikovnej rúčke.

„Nikdy nezabudnem na ten hrozný okamih!“ hovorievala čajová kanvička, keď neskôr rozprávala svoj životopis. „Nazývali ma invalidom a postavili ma do kútika; na druhý deň ma venovali chudobnej žene, ktorá prosila o trošku sadla. Dostala som sa tak k chudobným, stála som tam spočiatku celkom bezcieľne, ale práve potom začal môj lepší život. Sme podrobení neprestajnej zmene. Napchali do mňa hlinu; to je pre čajovú kanvičku asi tak, ako by ju pochovali; avšak do zeme zasadili kvetinovú hľuzu. Kto ju tam vložil, kto mi ju venoval, neviem, ale bola mi iste myslená ako náhrada za čínske listy a vreľú vodu, za odlomené uško a pyštek. A hľuza spočívala v zemi, vo mne, stala sa mojim srdcom, mojim žijúcim srdcom, aké som nikdy predtým nemala. Život a sila boli vo mne, rozličné sily sa vo mne prebúdzali: tepna búchala, hľuza pučala, myšlienky a city v nej driemajúce si mocne razili cestu; stelesnili sa do kvetu. Videla som ho, nosila som ho, sama na seba som zabúdala v žiari jeho krásy. Je to požehnaním zabudnúť sám na seba pre iných! Ona, moja krásna kvetina, mi neďakovala, nemyslela na mňa; obdivovali ju a chválili. Bola som taká šťastná, akoby nie! Ktoréhosi dňa som počula, že si zaslúži lepší kvetinač. Rozbili ma — ach, to veľmi bolelo, ale kvet sa dostal do krajšej nádoby — a mňa vyhodili na dvor a teraz tu ležím — starý črep! — avšak spomienky mi zostanú a tie mi nikto nemôže vziať!

Na dvore kačiek

Došla kačica z Portugalska; niektorí tvrdili, že zo Španielska, ale nech, bola nazývaná portugalskou, znášala vajcia, zabili ju a upravili na jedenie. To je beh jej života. Všetky, ktoré sa vyľahli z jej vajíec, menovali sa portugalky, a to už niečo znamenalo. Teraz bola z ich pokolenia na celom dvore len jediná; bol to dvor, kam i sliepky mali prístup a kde si kohút veľmi namyslene vykračoval.

„Uráža môj sluch svojim strašným kikiríkaním,“ povedala portugalka. „Ale pekný je, to sa nedá poprieť, hoci ani nie je káčerom. Škoda, že sa nevie mierniť — ale to je práve umenie, zachovávať správnu mieru, to je umenie, ktoré prezrádza vyššie vzdelanie. To dokazujú tí malí speváciovia tam hore na lipe v záhrade susedovej. Ako ľúbezne spievajú! V ich speve je čosi dojímavého. Hovorím, že je to čosi portugalského! Keby som mala takého malého speváčika, bola by som mu matkou, nežnou a dobrou; mám to v krvi, vo svojej portugalskej krvi.“

A zatiaľ, čo takto hovorila, naozaj tam priletel malý spevák; zletel sem ani blesk zo strechy. Mačka mu bola v päťach, predsa však utiekol, s prerazeným krídlom sa zrútil do dvora, kde boli kačice.

„To je hrozné od tej potvory hnusnej, od tej mačky,“ povedala portugalka; „poznám ju dobre ešte od tých čias, kedy som sama mala mladé kačičky! Že také stvorenie vôbec smie po strechách obchádzať! Myslím, že v Portugalsku také voľačo vôbec nejestvuje!“

A ľutovala malého pevcu a ostatné kačice, ktoré neboli portugalky, ho ľutovali tiež.

„Milé, malé stvorenie!“ povedali a kačica za kačicou sem prichádzali. „My síce nevieme spievať,“ povedali, „ale predsa v sebe chováme čosi príbuzného so spevom. Cítíme to, hoci o tom nehovoríme.“

„Ja o tom teda prehovorím,“ povedala portugalka, „a urobím niečo pre toho malého vtáčika, lebo to je povinnosťou každého z nás.“ Po týchto slovách vletela do nádrže s vodou a tak sa tam hádzala, že by bola malého speváčika skoro zatopila vodou, ktorú vystriekala. Lež predsa to myslela dobre. „To je dobrý skutok,“ hovorila, „ktorý ostatným môže slúžiť za príklad.“

„Píp!“ riekol vtáčik so zlomeným krídlom. Bolo mu obťažné otriasť sa, ale pochopil, ako to kačica so svojim postriekaním dobre myslela.

„Nepremýšľala som nikdy o svojom zmýšľaní,“ povedala portugalka, „ale to viem, že milujem všetky stvorenia, vynímajúc mačku, ale to ani nie je možné ináč odo mňa žiadať. Veď mi zožrala dvoch z mojich miláčikov. Ale teraz sa tu cítite ako doma. Ja pochádzam z cudzích krajín, ako ste snáď už spozorovali podľa môjho chovania a môjho peria. Môj káčer je domorodec, nemá nič z mojej krvi, ale ja sa preto vôbec nevynášam. — Veď, ak má na tomto dvore niekto pre vás pochopenie, môžem smelo povedať, že som to ja!“

„Má Portulácko v hrvole!“ vravela mladá, obyčajná kačica, ktorá bola považovaná za veľmi vtipnú, a ostatné kačice, považovali toto Portulácko, ktoré znelo skoro ako „Portugalsko“ za vydarený vtip, strkali sa a kričali „hej!“ Bolo to veľmi vtipné, a potom sa zamestnávali malým speváčikom.

„Portugalka naša má dar reči,“ povedali. „My nemáme veľkých slov v zobáku, ale naša účasť s vami nie je preto o nič menšia. I keď pre vás nič neurobíme, zachováme aspoň mlčanie, považujeme to za krásne.“

„Vy máte skvostný hlas,“ povedala jedna z najstarších. „Je to iste krásny pocit, môcť tak mnohých potešiť, ako to vy robíte. Ja sa v tom nevyznám. Preto držím jazyk za zubami, čo je vždy lepšie, než hovoriť niečo hlúpeho, ako mnohí iní.“

„Netráp ho!“ povedala portugalka, „potrebuje starostlivosť a pokoj. Milý spevák, máme ťa ešte raz postriekať?“

„Ach nie, nechajte ma uschnúť,“ povedal tento.

„Liečenie vodou je to jediné, čo mi pomáha,“ odvetila portugalka. „Aj trochu rozptýlenia je treba. Čoskoro sem prídu na návštevu sliepky zo susedstva, sú medzi nimi tiež dve čínske sliepky, sú veľmi vzdelané a niekedy celkom príjemné.“

A prišli sliepky a s nimi kohút; tento bol dnes taký spôsobilý, že ani nebol hrubý.

„Vy ste skutočný spevavý vták,“ začal rozhovor, „a robíte zo svojho hlásku všetko, čo z hlasu tak slabého vôbec je možné urobiť. Ale je skôr treba mať silu ako rušeň, aby sme plnosťou hlasu dali najavo svoje mužské pohlavie.“

Čínske sliepky, keď uvideli speváčika, boli ním priam nadšené. Sprchou vody, ktorú musel od kačíc vytrpieť, bol taký rozstrapatený, že sa veľmi podobal na čínske kuriatko. „Je rozkošný!“ a potom sa s ním zoznamovali bližšie. Hovorili pošepky a s mnohými „p“, ako v hovorovej reči vznešených Číňanov.

„My sme vášho druhu. Kačice, nevynímajúc ani portugalku, sú vtáci vodní, ako ste asi už spozorovali. Nás dosiaľ nepoznáte, ale kto by nás poznal, či sa niekto namáha, aby sa s nami zoznámil? Nikto, ani sliepky, hoci sme skôr veľkou väčšinou zrodené na to, aby sme sedeli vyššie na bidle. — Je to síce všetko jedno, chodíme medzi ostatné, ktorých zásady sa s našimi nezlučujú, ideme tíško svojou cestou, ale dívame sa na všetko len z dobrej stránky a hovoríme len o dobrom, hoci sa ťažko dá niečo brať tam, kde nič nie je. Vynímajúc nás dve a kohúta nie je na dvore nikto, kto by na niečo bol a bol hodný úcty. O obyvateľstve kačacieho dvora sa to vôbec nedá tvrdiť. Varujeme vás, milý spevák! Neverte tamtej bezchvostej, je falošná a potmehúdska. Tamtá strakatá, tá je hašterivá a nikomu nedožičí posledného slova a predsa nikdy ona nie je v práve. — Tá tučná kačica tam oproti nám, tá ohovára kdekoho a to sa protiví našej povahe. Keď nemôžeme o niekom hovoriť dobre, je treba, aby sme držali

jazyk za zubami. Portugalka jediná je tu o niečo vzdelanejšia a možno sa s ňou stýkať, je však vášnivá a hovorí príliš mnoho a príliš často o Portugalsku.“

„Tie dve Číňanky toho narozprávajú!“ riekli niektoré kačice; „sú vždy nudné; nikdy sme s nimi nehovorili.“

Teraz prišiel káčer; považoval speváčka za vrabca. „Nevyznám sa v rozdieloch,“ povedal, „a je mi to tiež všetko jedno! On je hračka, a keď ju máme, tak ju máme.“

„Nevšímajte si, čo hovorí!“ šepkala portugalka. „Úcty zasluhujú jeho činy a činy idú nado všetko. Teraz si pôjdeme odpočinúť; sme samy sebe povinné pekne stučniť, až konečne budeme balzamované jablkami a slivkami.“

Potom si ľahla na slniečko a blýskala očkom. Ležala dobre, zmýšľala dobre a teraz dobre spala. Malý spevák poťahoval svojim zlomeným krídelkom a ľahol si vedľa svojej ochrankyne. Slniečko svietilo a hrialo krásne, bolo to skvostné miestočko.

Susedné sliepky obchádzali a hrabali; prišli — pravdu povediac — naozaj len kvôli zobáku. Prvé odišli číňanky a potom i druhé. Vtipná mladá kačica povedala o portugalku, že sa stará portugalka teraz zase vráti do doby jej materstva, a ostatné kačice sa tomu srdečne smiali. Konečne sa i ony uložili.

Ležali tak hodnú chvíľku, keď tu zrazu do dvora bolo vhodené niečo na zobanie. Buchlo to, že všetky spiace kačice sa zobudili a tĺkli krídlami. Aj portugalka sa prebudila, vyvalovala sa a malého speváčka veľmi pritlačila.

„Tík,“ vykrikoval, „madame, ach, vy ste ma veľmi pritlačili!“

„Prečo mi tu ležíte v ceste,“ povedala, „nesmiete byť tak citlivý. Ja mám tiež nervy, ale ešte som nikdy nepovedala tík!“

„Prosím, nehnevajte sa!“ povedal vtáčik, „to zatíkanie mi len tam vyklázlo zo zobáčka.“

Portugalka to nepočula, vrhla sa na nasýpaný zob a dopriala si dobrý obed. Keď ho skončila a zase sa usalašila, prišiel spevák, chcel byť nežným a spieval jej pesničku.

„Teraz po obede si chcem pri zažívaní zdiemnuť,“ povedala, „musíte privyknuť na náš domáci poriadok. Teraz budem spať.“

Malý vtáčik bol celý zarazený, lebo mal veľmi dobrý úmysel. Keď sa madame neskôr zobudila, stál pred ňou so zrnkom, ktoré našiel a predložil jej ho. Ona sa však dobre nevyspala a preto bola mrzutá.

„To si dajte nejakému kuraťu,“ povedala. „Nestojte tu tak a neobťažujte mňa!“

„Ale vy sa na mňa hneváte?“ povedal spevák, „čo som vám urobil?“

„Urobil!“ odvetila portugalka. „Tento výraz vôbec nesvedčí o dobrom vkuse, na to vás upozorňujem.“

„Včera tu vládlo slnko,“ povedal vtáčik, „dnes je tu tak temno a hmlisto. Je mi to naozaj ľúto.“

„Vy sa veru nevyznáte veľa v rozdelení času,“ odpovedala posmešne portugalka. „Deň ešte neminul, nebuďte tak hlúpy!“

„Vy sa na mňa dívate tak hrozne, ako tie zlé oči, ktoré sa na mňa dívali, keď som spadol do dvora.“

„Bezočivý!“ skríkla portugalka. „Vy mňa porovnávate s mačkou, s dravým zvieraťom! Vo mne nie je ani kvapka zlej krvi. Ja som sa vás ujala, a chcem vás naučiť dobrým mravom.“

Pritom udrela vtáčka zobákom po hlave, že hneď klesol mŕtvy.

„A čo je zase toto?“ povedala. „To ani toľko nevydrží? Ba, ten sa veru nehodil pre tento svet. Bola som mu druhou matkou, to viem, lebo mám srdce na pravom mieste.“

A susedný kohút vystrčil hlavu do dvora a zakikírkil silou lokomotívy.

„Vy ma svojim večným kikiríkaním veru zabijete!“ povedala. „Vy ste všetkému na vine. Stratil hlavu a nechýba veru mnoho a ja ju stratím tiež.“

„Nezaberie mnoho miesta, kde leží!“ povedal kohút.

„Vyjadrujte sa o ňom úctivo!“ odvetila portugalka. „On mal hlas, vedel spievať a bol veľmi vzdelaný! Bol roztomilý a nežný, a to svedčí zvieratám práve tak, ako tak zvaným ľuďom.“

Všetky kačice sa zhromaždili okolo malého, mŕtveho speváčka; kačice majú silné náruživosti; alebo sú stelesnená závišť alebo stelesnený súcit; a pretože tu nebolo príčiny k závisťi, boli súcitné; a rovnako obidve čínske sliepky.

„Takého speváka už nebude! Bol skoro ako Číňan!“ a plakali, až to kvokalo a všetky sliepky kvokali, ale kačice obchádzali a mali najčervensšie oči.

„Srdce máme,“ hovorili, „to nám nikto neodškriepi.“

„Srdce,“ odpovedala portugalka, „ba že ho máme — skoro také, ako v Portugalsku.“

„Teraz však pomýšľajme na to, aby sme dostali niečo do žalúdka!“ povedal káčer; „to je omnoho dôležitejšie! Veď hoci sa aj jedna hračka poláme, zostane nám predsa ešte dosť iných.“

Bolesť zubov

Odkiaľ mám túto poviedku? — Chcel by si to vedieť? Mám ju zo suda, kam sa odhadzujú staré papiere.

Mnohá dobrá a užitočná kniha už putovala ku kupcovi, nie aby bola čítaná, ale ako vec nevyhnutne potrebná. Kupiec sa neobíde bez vrecúšok, potrebuje vrecúška na škrob a kávu, papier na haringy, maslo a syr. I popísaný papier k tomu potrebuje.

A tak mnohé príde do suda, čo tam ani nepatrí. Poznám jedného kupeckého učňa, syna kupcovho. Z podzemného obchodíka dostal sa skoro do veľkého obchodu v prízemí; svoju múdrosť čerpal zo starého papiera, či už písaného, alebo tlačeneného. Má zaujímavú zbierku, v ktorej je mnohá dôležitá listina z koša na papier niektorého príliš zamestnaného, roztržitého úradníka; tiež i dôverné listy dvoch priateľiek, správy o škandálnych historkách, ktoré nemožno rozprávať. On je takrečeno ústavom záchranným pre veľkú časť novšej literatúry, a je mu tu otvorené veľké pole činnosti, totiž celá makulatúra jeho princípála i jeho rodičov, a on tak nie jednu knihu alebo jednotlivé listy knihy, hodné opätovného čítania, zachránil.

Nedávno mi ukázal svoju zbierku písanú i tlačенú, väčšina bola zo suda kupcovho. Keď som ju prezeral, padlý moje zraky na niekoľké listy z veľkého, písaného zošitu, ktoré svojim neobyčajne krásnym a zreteľným rukopisom pozornosť moju k sebe obrátili.

„To písal iste onen študent,“ povedal priateľ, „ktorý býval v dome oproti a pred štyrmi týždňami zomrel. Ako z listov zjavné, trpieval často veľkým bolením zubov. Je to čítanie veľmi zaujímavé! Bohužiaľ, že zostalo len týchto niekoľko listov, hoci toho bola celá kniha; moji rodičia dali domácej panej študenta pol libry (funtu) hrubého mydla za to. To je všetko, čo som z toho ešte ulovil.“

Ja som si tie listy vypožičal, prečítal ich a chcem vám vyrozprávať ich obsah.

Nadpis bol:

Tetka bolenia zubov

I

Tetka mi dávala všelijaké sladkosti, keď som bol malý. Moje zuby ich znášali a nekazili sa tým. Teraz som dospelý a študent, ale ona ma ešte vždy kazí sladkosťami; hovorí totiž, že som básnikom.

No, nadanie básnické snáď mám, ale nie práve dosť! Keď idem niekedy ulicou, zdá sa mi, ako by som blúdil veľkou knižnicou, ktorá svojimi naplnenými priehradkami kníh predstavuje jednotlivé poschodia domov.

Tu stojí obyčajný príbeh; tam dobrá stará veselohra, potom učené knihy zo všetkých oborov vedy, a naproti pokútna literatúra popri dobrých, vzdelávajúcich spisoch. A ja si viem o všetkých týchto knihách vymýšľať tie najkrajšie veci! Hej, ja mám nadanie básnické, ale nie je ho práve dosť. Mnohí ho majú asi práve toľko, ako ja, bez toho, aby preto nosili vývesný štít alebo pásku s nápisom „básnik“.

Dostali práve ako ja dar boží, požehnanie, ktoré je dosť veľké pre každého jednotlivého z nich, ale predsa primalé, aby mohli ešte iných ním zásobovať. Dar tento je ako slnečný lúč a naplňa srdce i myseľ, napadá vás ako vôňa kvetov alebo melódia, ktorú sme už raz počuli a na ktorú sa ťažko vieme rozpamätať.

Nedávno večer sedel som ešte vo svojej izbe a bol by som si rád niečo pekného prečítal, ale nemal som naporúdzi ani knihy, ani časopisy. Tu vletel práve svieži list lipový do môjho okna, vietor ho zanesol do otvoreného okna. Pozoroval som jemné žilky listu; červíak liezol po nich, ako by chcel list podrobne preštudovať. Tu som si spomenul na ľudskú múdrosť: my, ľudia, lezieme tiež po liste dookola a poznáme len to jedno, ale hneď potom prednášame o celom veľkom strome, o koreni, kmeni a korune. Veľký strom je však Boh, svet, nesmrteľnosť, a z celku poznáme predsa len jediný, maličký list.

Práve, keď som takto rozmýšľal, prišla tetka Mille ku mne. Ukázal som jej list s červíakom a zveril som sa jej so svojimi myšlienkami. Tu jej oko jasne zasvietilo.

„Ty si básnik,“ vravela, „snáď najväčší zo všetkých, ktorých máme. Keď sa toho dožijem, potom chcem rada zomrieť. Od pohrebu pivovarníka Rasmusa vždy ma naplňala úžasom tvoja obraznosť.“

To povedala tetka Mille a pobozkala ma.

Kto však bola tetka Mille a kto sládok Rasmus?

II

Tetka našej matky bola nami deťmi tiež tetkou nazývaná. Tetka Mille, iné meno sme pre ňu nemali.

Dávala nám vždy zaváraniny a cukríky, hoci to bolo veľmi škodlivé pre naše zuby. „Som už taká slabá voči milým dietkam,“ hovorievala, „nebolo by to pekné, keby sme im nedopriali ani len trochu tých cukríkov, na ktoré sa len tak trasú.“

A preto sme mali tetku tak radi.

Tetka bola stará panna, áno, nakoľko sa viem rozpamätať, bola vždy stará, ale preto práve vyzerala vždy rovnako a zdalo sa, že ani nestarla. Vo svojich mladých rokoch trpievala bolesťami zubov a veľmi často o tom hovorievala, preto ju tiež jej priateľ pivovarník Rasmus zo žartu „Tetka bolenia zubov“ volával.

V posledných rokoch svojho života nevaril Rasmus pivo, žil len zo svojich úrokov. Chodieval často k tetke a bol o niekoľko rokov starší. Sám nemal zuby, len niekoľko čiernych pahýľov.

„Jedával som v mladosti mnoho cukríkov,“ hovorieval nám, deťom, „potom človek vyzerá takto, keď je starý! Pamätajte si to!“

„Ale potom tetka vo svojom detstve nikdy cukríkov nejedávala, lebo má krásne biele zuby,“ namietali sme my.

„Pravdaže, ale ona ich tiež veľmi šetrí a v noci spí bez nich,“ odpovedal pivovarník Rasmus. To bolo trochu zlomyseľne rečené a my, deti, sme tomu rozumeli. Ale tetka vravela, že je to žart a že to nemyslí tak zle. Raz rozprávala tetka pri olovrante, že mala v noci škaredý sen, že jej vypadol jeden zub.

„A to znamená,“ pokračovala, „že stratím pravého priateľa alebo pravú priateľku.“

„Keď to bol falošný zub, potom to môže znamenať len toľko, že stratíte falošného priateľa,“ povedal so smiechom pivovarník.

„Vy ste nezdvorilý starý pán!“ zvolala tetka tak nahnevano, ako som ju nikdy predtým nevidel.

Ale sotva pán Rasmus odišiel, povedala nám tetka Mille, že to bolo všetko len žartovanie starého priateľa; on že je najšľachetnejší človek na celom svete, a keby zomrel, bude hneď premenený hore v nebi na malého anjelika.

Rozmýšľal som mnoho o tejto premene a pýtal som sa samého seba, či by som ho v tomto jeho novom tvare poznal.

Keď bola tetka mladá a on prirodzene tiež, uchádzal sa o jej ruku. Ale ona príliš dlho rozmýšľala, zostala potom „sedieť“ a stala sa starou pannou, ale zostala až do smrti jeho vernou priateľkou.

Potom pivovarník Rasmus zomrel.

Bol odvezený na cintorín v najdrahšom pohrebnom voze a za ním kráčal veľký pohrebný sprievod s mnohými pánmi v rovnošatách s bohatými rádmi a rádovými stužkami.

Tetka stála v čiernom šate s nami deťmi pri okne; len braček, ktorého bocian len pred ôsmimi dňami bol priniesol, nebol pri tom.

Keď pohrab minul a celá ulica bola zase ľudoprázdna, chcela sa tetka vzdialiť od okna, ale ja som ju zadržal, čakal som dosiaľ na anjelika, lebo pivovarník Rasmus bol teraz už malým okrídleným anjelikom a musel sa čoskoro objaviť.

„Tetuška,“ riekol som, „že teraz príde! Nemyslíš? Alebo snáď bocian, až nám zase malého bračeka donesie, privedie nám anjelika Rasmusa?“

Tetka bola týmto plodom mojej obrazotvornosti celá udivená. „Z toho dieťaťa bude raz veľký básnik,“ povedala, a tento výrok opakovala po celý čas, čo som do školy chodil, ba i po mojej konfirmácii a opakuje ho neprestajne, hoci som už dávno študentom. Bola a je mojou najvernejšou priateľkou, tak pri mojich bolestiach básnických, ako aj pri bolestiach zubov; lebo mávam, bohužiaľ, od oboch čiasom dosť prudké záchvaty.

„Napíš len svoje myšlienky,“ hovorí, „a ulož ich potom do zásuvky. To robieval Jean Paul a stal sa veľkým básnikom, hoci preto práve nebol mojim miláčikom. Nenapína vždy dosť. Ty musíš však písať napínaavo, a ja som presvedčená, že keď chceš, budeš to vedieť!“

Tak hovorievala moja tetka a nasledujúcej noci ležal som bezsenne vo svojej posteli, srdce plné vrúcej túžby, plné tiesne a slasti, aby som sa stal naozaj veľkým básnikom, ktorého tetka vo mne tušila. Áno, trpel som bolesťami básnickými, ale, ach! — sú ešte väčšie bolesti, a to je — *bolenie zubov*. To vstalo a pílilo v mojich zuboch, a ja som bol biednym, krútiacim sa červíakom pozemským s vrecúškom liečivých hojivých bylín na tvári a španielskou muchou za uchom.

„To poznám z vlastnej skúsenosti!“ hovorila tetka. Vľúdny úsmev hral jej pri tom okolo úst a zuby sa jej leskli, tak bielo!

*

Ale teraz musím pokročiť k novému oddeleniu v svojej poviedke a v poviedke svojej tetušky.

III

Ja som sa presťahoval a bývam už štyri týždne v svojej novej izbe. Nedávno som hovoril s tetkou o svojom novom byte. „Bývam u tichej rodiny, ktorá sa o mňa vôbec nestará, hoci by som aj trikrát za sebou zvonil. Ináč dom nie je veru tichý, naopak, zhon a ruch ľudí a vietor a nečas doliehajú na mňa so všetkých strán. Moja izba je práve nad vjazdom, a kedykoľvek nejaký voz vchádza alebo vychádza, pohybujú sa vždy obrazy na mojich stenách. Dvere sa s takým hlukom a takou silou zatvárajú, že by si myslel na zemetrasenie. Keď ležím v posteli, cítim rany vo všetkých údoch; ale to vraj sa nervy posilňujú. Keď je vietor — a to je u nás skoro vždy — tu sa kníšu vonku dlhé okenné haspary sem i tam a s treskom tlčú na stenu. Naproti vo dvore domový zvonček suseda zaznieva pri každom náraze vetra. Obyvatelia domu chodia jednotlivo domov večer, často i neskoro v noci, ba často i k ránu. Nado mnou práve býva učiteľ hudby, ktorý dáva hodiny na lesný roh, a on vždy je posledný zo všetkých, nejde hneď spať, ale ťažkým krokom v pobitých čizmách koná malú polnočnú prechádzku svojou izbou.

Vonkajších okien tu niet, len rozbité okno, ktoré, pravda, moja domáca zalepila papierom. Ale vietor predsa prenikne trhlinou a škárou a vydáva zvuk ako veľká bzučiaca mucha. To je moja domáca hudba. Keď potom predsa len zaspím, bývam po krátkej dobe zobudený kikiríkaním kohúta; lebo kohút a sliepky nám oznamujú z chlievika podzemného nájomníka, že ráno sa blíži.

Malé poníky, nemajúce svoj chlievik, ale uviazané v doskovej priehradke pod schodami, tlčú na dvere a na doskovú stenu, aby sa trochu pohybovali.

Ráno sa brieždi, a vrátnik, ktorý spí so svojou rodinou v podkrovnom byte, lomozí, zostupujúc po schodoch. Drevené topánky klepkajú, vráta sa s treskom otvárajú a zatvárajú, až sa celý dom trasie, a keď konečne prejde toto, začne sused horný nado mnou prevádzať svoje telocvičné cvičenia; dvíha v

každej ruke ťažkú železnú guľu, ale nevie ju udržať a tak gule padajú zase a zase na dlážku, zatiaľ, čo súčasne do školy sa uberajúca mládež s krikom a hurtom sa po schodoch rúti. Idem k oknu a otvorím ho, a to ma osvieži, t. j. keď je tam vôbec svieži vzduch na vdychovanie, v zadnej časti domu býva totiž čistiť rukavíc a zápach vodičky na škvrny neprospieva práve čistote vzduchu.

Ináč je to však celkom príjemný dom a ja bývam u „tichej“ rodiny. Tak som popísal tetke svoj nový byt. Pravda, bol môj popis niečo živší, lebo ústna prednáška robí vždy sviežejší dojem, než písané slovo. „Ty si básnik!“ zavolala tetka unesená, „napíš len rýchlo, čo si rozprával, ty si druhý Dickens! Tvoj sloh sa mi skoro lepšie páči, než jeho. Popisuješ svoj byt tak, že človek ho skutočne vidí pred sebou, až mráz ide pri tom po tele! Básni len ďalej, len k tomu pridaj ešte niečo živého, ľudí, zaujímavých ľudí, najlepšie ľudí nešťastných!“

Tak som naozaj opísal dom s jeho hlukom a zhonom, ale bez ľudí a bez deja. To prišlo len neskôr.

IV

Bolo to zimného večera po skončení divadla. Čas bol strašlivý, fujavica, že horko-ťažko bolo možné kráčať.

Tetka bola v divadle a ja som jej sľúbil, že ju po divadle odprevadím domov. Ale človek sa horko-ťažko sám udržal, a nie potom, aby ešte iných viedol a podporoval. Drožky boli všetky obsadené, a tetka bývala ďaleko od divadla v meste. Ale môj byt bol našťastie celkom blízko a nebyť toho, boli by sme museli hľadať útulok v strážnych búdkach.

Brodili sme sa doslova v hlbokom snehu, a ťažko sme vo víre fujavice sa dostávali prácne a namáhavo napred. Ja som držal tetku a strkal ju zo všetkých síl; dvakrát sme upadli na zem, ale vždy veľmi mätko. Konečne sme dorazili k mojim dverám, kde sme sneh zo seba otriasli, i po schodoch sme neprestajne sneh oklepávali a zostala ho ešte hojnosť na našich šatách, aby podlaha v predizbe bola ním posypaná. Odložili sme šaty vrchné i spodné, i všetko, čo sa dalo. Moja domáca požičala tetke suché pančuchy a rannú čapičku; vravela, že je to veľmi nutné, a dodala, že tetka nemôže domov v takejto noci, ale keby neodmietla jej izbu, upraví jej na pohovke, stojacej za zavretými dverami mojej izby, rýchlu posteľ.

A tak sa stalo.

V mojich kachliach bol urobený oheň a samovar bol postavený na stôl. A vtedy bolo dosť útulne v mojej malej izbe, hoci nie tak pekne a pohodlne, ako u tetky, kde v zime vždy na oknách sú husté záclony zavesené a dvojité koberce, podložené troma vrstvami papiera, podlahu pokrývajú; tam sa sedí ako v dobre uzavretej, teplým vzduchom naplnenej fľaši; ale ako som riekol, i u mňa bolo dosť útulne, vonku však zúrila búrka ďalej.

I tetka bola celkom uvoľnená, prišla na dni svojej mladosti, na pivovarníka, staré spomienky.

Spomínala na dobu, kedy mi vyrástol prvý zub, a ako jasala nad tým celá rodina.

Prvý zub! Zub nevinnosti! Svietiaci ako malá biela kvapka mlieka, zub mliečny.

Potom prišiel iný a zase iný, potom ich bol celý rad jeden vedľa druhého, najrozkošnejšie detské zúbky, aké si možno predstaviť, a predsa boli to len prvé zuby, nie tie pravé, ktoré musia po celý život vytrvať.

Potom prišli i tie, a zuby múdrosti, krajné v radoch, ktoré sa rodia v ťažkostiach a s veľkými bolesťami.

Ale tratia sa zase potom jeden za druhým, všetky ešte pred uplynutím svojej služby, potom i posledný zub zmizne, a to nie je žiaden sviatok, ale deň žiaľu.

Potom starneme, hoci humoru neubúda. Také myšlienky a hovory nie sú práve veselé, ale predsa sme hovorili o tom všetkom, preberajúc myšlienky a spomienky svojej mladosti, a hovorili sme a hovorili a bola už polnoc, keď tetka odišla na lôžko do vedľajšej izby.

„Dobrá noc, drahé moje dieťa!“ volala za mnou, „leži sa mi tu celkom dobre, ako doma vo svojej posteli!“

Potom sa utíšila a zaspala, ale ticho nezavládlo v dome ani vonku. Búrka triasla oknami, trieskala dlhými visiacimi hasprami okien pri stenách a zvonila zvončekom na dvore suseda. Obyvateľ horného poschodia prišiel domov; vykonával i vtedy svoju malú nočnú prechádzku, odhodil potom topánky a uložil sa do postele; ale chrápal tak, že som ho svojimi dobrými ušami počul i cez povalu.

Ja som nemal pokoja a zaspáť som nemohol. Búrka sa tiež netíšila, naopak, ešte silnela. Vietor spieval a hučal svoje zvláštne melódie, a tu začali zrazu moje zuby ožívať; bzučali a spievali tiež svojim spôsobom, a melódia sa volala: veľké bolenie zubov.

Od okna ostro ťahalo. Mesiac padal na dlážku. Lúče jeho prichádzali a odchádzali podľa mrakov v búrke vonku prichádzajúcich a miznúcich. Bol to takrečeno boj tieňov a svetla, ale skoro sa zdalo, že tieň na dlážke prevláda a hustne na postavu. Ja som videl, ako sa niečo pohybovalo, a cítil som ľadovo studený chlad.

Na dlážke sedela dlhá, tenká postava, ako keď dieťa griflíkom niečo na tabuľku vykreslí, čo má predstavovať človeka; jediná tenká čiarka je telo, druhá naprieč sú ruky, nohy sú tiež vždy jedna čiara a hlava je akýsi kruh s mnohými rohmi. Skoro však bola postava zreteľnejšia; dostala akési šaty, celkom priesvitné a tenké, ale predsa naznačovali, že patrí pohlaviu ženskému.

Teraz som počul bzučanie. Vychádzalo od nej, alebo to bol vietor, ktorý ako osa na polepenom okne šušťal?

Nie, bola to ona sama, pani bolesť zubov! Jej hrôza Satania infernalis, Boh nás milostivo ochraňuje pred jej návštevou.

„Tu je dobre byť,“ bzučala, „tu je pre mňa byť! Bahnistá pôda, rašelinisko. Tu komáre bzučali jedovatými rypákmi. Mám teraz žihadlo, ktoré musí byť nabrúsené na ľudských zuboch, a zuby tam toho mladika sú také biele a tak sa lesknú. Dosiaľ odolali cukru i kyselinám, horúčosti i zime, škrupinám orechovým i kôstkam slivák, ale teraz chcem chvieť a triasť nimi a prievan hnať do ich koreňov, aby riadne vychladli.“

To bola hrozná reč a to bol strašlivý hosť.

„Ty si básnik,“ vravela. „Ja ťa naučím básniť, zasväťím ťa do všetkých rozmerov bolesti, železo a oceľ vžením do tvojho tela a dotknem sa všetkých nitiek tvojich nervov a budem nimi šklbať.“

Tu mi bolo, akoby žeravé šidlo bolo pretiahnuté d'asnamí, obrátil som sa a skrútil.

„Ty máš výborný chrup,“ povedala, „hotový organ, aby som tam hrala. Ohromný koncert na harfu úst, s bubnami a trúbami, s klarinetom a lesným rohom v zube múdrosti! Áno, áno, veľkolepý si básnik, a bude to hudba krásna!“

A hrala skutočne a strašne pri tom vyzerala, i keď z nej nebolo vidieť nič než ruky — tie strašné ruky s dlhými, kužeľovitými prstami. Ach, každý jednotlivý z nich bol mučivý nástroj. Palec a ukazováčik mali kliešte a skrutky, prostredný prst končil v hrotité šidlo, prstenník bol nebožiecom a malíček striekačkou s jedom komára.

„Ja ťa už naučím poetike: veľký básnik — veľké bolenie zubov, malý básnik — malé bolenie zubov!“

„Ach, nechaj ma byť len malým,“ prosil som. „Vôbec nechcem byť básnikom a tiež nie som ním. Mám občas básnické nápady, práve tak ako záchvat bolenia zubov! Odíď, prosím ťa, odíď!“

„Poznávaš teraz, že som mocnejšia, než poézia, fantázia, matematika a hudba?“ povedala. „Mocnejšia, než všetky tie namaľované a do mramoru vytesané pocity? Som staršia, než všetky dovedna. Narodila som sa hneď pri Raji, práve tam, kde fúka vietor a mokré huby vyrážajú. Ja som prinútila Evu, že sa v studenom čase do šiat zaodela a Adam s ňou. Môžeš si pomyslieť, aká silná bola prvá bolesť zubov!“

„Verím všetko,“ povedal som jej, „ale len odíď, odíď!“

„Áno, keď mi sľúbiš, že necháš básnietva a nikdy už nebudeš písať verše, ani na papier, ani na tabuľku, ani na iný písací materiál, čuješ? Potom ťa pustím, ale ako začneš básniť, prídem znova!“

„Prisahám ti to,“ povedal som, „ale nedaj sa nikdy už vidieť, aby som o tebe ani nevedel!“

„Uvidíš ma zase, ale v plnšej a tebe milšej postave, než ako ma v tejto chvíli vidíš. Uvidíš ma ako tetku Mille, a ja ti poviem: Básni len ďalej, chlapče, ty si snáď najväčší básnik, ktorého máme; sotva však mi uveríš a začneš básniť, zložím k tvojim veršom hudbu a budem ju vyhrávať na harmonike tvojich úst, milé dieťa! Spomeň si na mňa, až tetku Mille zase uvidíš.“ Potom zmizla.

Na rozlúčku dostal som ešte do d'asna silné žeravé bodnutie ihlou, ale bolesť skoro povolila, a tu mi bolo, ako by som sa kízal po hladkom vodnom zrkadle, kde biele lekná so širokými zelenými listami okolo mňa sa kolísali, vädli, trhali sa a klesali, a ja s nimi, v pokoji a kľude uvoľnený.

„Zomrieť, roztopiť sa ani sneh,“ znelo to a spievalo z vody, „vypariť sa ako mračná, zájsť ako mračná.“ Vodou žiarili ku mne veľké ligotavé mená ako nápisy na vlajúcich trofejach, záruky nesmrteľnosti — písané na krídla jepice.

Môj spánok bol hlboký, bez sna. Nepočul som hukot búrky, ani trieskanie brány, ani cenganie zvončeka vo dvore u suseda, ani hlučnú gymnastiku, ktorú sused trubač nado mnou prevádzal.

Blaženosť!

Tu zafičal náraz vetra oknom, až sa zatarasené dvere do vedľajšej izby rozleteli. Tetka sa vytrhla zo spánku, obula a obliekla sa rýchlo a vošla ku mne.

„Spal si spánkom spravodlivých,“ prihovorila sa mi neskôr, „a ja nemala odvahu zobudiť ťa.“

Keď som sa ráno prebudil a oči otvoril, zabudol som celkom, že tetka bola v dome; ale hneď ma to napadlo a v tomže okamihu stál zjav bolesti zubov z dnešnej noci pred mnou. Sen a skutočnosť spolu splývali.

„Ty si predsa už včera večer, keď sme si dali dobrú noc, nič viac nespál?“ pýtala sa. „Bola by som si želala, aby si bol písal, ty si už môj básnik a zostaneš ním navždy.“

Zdalo sa mi, akoby sa figliarsky pri tom usmievala. Nevedel som naozaj, či to bola moja vlastná dobráčka tetka Mille, ktorá ma tak ľúbila, či oná strašlivá, ktorej som dnes v noci prisahal.

„Básnil si niečo, moje drahé dieťa?“

„Nie, nie!“ zavolať som, „veď si ty tetka Mille!“

„Kto iný? Pravdaže.“

A bola to naozaj tetka Mille. Potom mňa pobozkala, sadla do drožky a išla domov.

Ale ja som napísal všetko, čo je tu napísané. Nie sú to verše a nesmie to nikdy byť vytlačené...

Tu končil rukopis.

Môj mladý priateľ, budúci kupecký pomocník, nemohol nájsť ďalšie. Šlo to do sveta ako obálky na haringy, syr a hrubé mydlo a splnilo svoje poslanie.

Pivovárnik zomrel, tetka zomrela, zomrel študent, ktorého myšlienkové hviezdy sa dostali do suda. Všetko šlo do suda. A to je koniec poviedky — poviedky

o tetke „bolesť zubov“.

Škriatok z obchodíka

Bol raz jeden skutočný študent, ktorý býval v podkrovnej komôrke a nemal nič; a bol tiež jeden skutočný kupec, ktorý býval v krásnych izbách a mal celý dom, a toho sa držal škriatok, lebo dostával od neho na každé Vianoce misu kaše s veľkým kusom masti na nej; to mohol kupec dať a škriatok preto zostal v obchodíku, a to bolo veľmi poučné.

Raz večer prišiel študent zadnými dverami, aby si osobne nakúpil sviečku a syr; nemal, koho by poslal, preto šiel sám. Dostal, čo žiadal, zaplatil to, a kupec a jeho žena mu priali dobrého večera, žena kupcova vedela viac než hlavou kývať, mala vlohy. — Študent tiež pokynul hlavou a zostal potom pri čítaní papiera, do ktorého bol syr zabalený. Bol to list zo starej knihy, ktorá si nezaslúžila, aby bola vytrhaná; bola to stará kniha, plná poézie.

„Tu je toho ešte viac,“ povedal obchodník, „dal som jednej starej žene trochu kávy za to, a keď mi dáte dva groše, prenechám vám zbytok.“

„Ďakujem pekne,“ povedal študent, „prenechajte mi to miesto syra. Môžem jesť len chlieb s maslom; bolo by hriechom, keby mala byť celá kniha roztrhaná. Vy ste skvostný muž, praktický muž, ale poézii rozumiete práve tak, ako tento sud.“

To bolo nespôsobne rečené, zvlášť voči sudu, ale kupec sa smial a študent sa smial; bolo to povedané len žartom. Ale škriatok sa hneval, že je možné niečo takého hovoriť kupcovi, ktorý bol domácim pánom a predával najlepšie maslo.

Keď nastala noc, obchod bol zavretý a všetci, až na študenta, ľahli si do postelí; vošiel škriatok a vzal ústa kupcovej; v spánku ich nepotrebovala. Na ktorýkoľvek predmet v izbe ich nastrčil, ten dostal reč a mohol svoje myšlienky a city práve tak vysloviť, ako domáca pani, ale mohol to vždy byť len jeden, a to bolo dobrodenie, lebo ináč by si jeden druhému do reči skákali.

Škriatok nasadil ústa na sud, kde ležali staré noviny. „Je to naozaj pravda,“ pýtal sa, „že neviete, čo je to poézia?“

„A to viem,“ povedal sud, „to je niečo, čo je v novinách pod čiarou a čo sa odrezáva, mám dôvody myslieť si, že mám jej v sebe viac, než študent, a proti obchodníkovi som predsa len celkom obyčajný sud.“

A škriatok nasadil ústa na kávový mlynček, a ako ten, spustil! A nasadil ústa na sud s maslom a na zásuvky s peniazmi! Všetci zdieľali názor suda, a na čom sa väčšina zhodne, to treba rešpektovať.

„Teda ju dostane študent!“ povedal škriatok a s tým šiel celkom tíško po kuchynských schodoch do podkrovnej izbičky hore, kde študent býval. Bolo tam svetlo a škriatok sa díval kľúčovou dierkou a videl, že študent čítal v roztrhanej knihe, ktorú z obchodíka odniesol. Ale ako tam bolo jasno! Z knihy prúdil svetlý lúč, ktorý sa rozvíjal v kmeň, ba v mohutný strom, ktorý sa vysoko dvíhal a svoje konáre ďaleko nad študentom rozkladal. Každý list bol svieži a šťavnato zelený, a každý kvet bola krásna dievčenská hlávka, jedna tmavooká a žiarivá, druhá modrooká s neobyčajným leskom. Každý plod bol, žiarivou hviezdou a podivuhodný nádherný spev a zvuk prúdil chudobnou izbičkou.

Nie, takúto nádheru si malý škriatok nikdy nevedel predstaviť, a tiež o nej nikdy nepočul. Preto zostal stáť na špičkách a díval sa, až svetlo zhaslo; študent zhasil svoju lampu a šiel spať, ale škriatok stál tam doposiaľ, lebo stále znel spev jemne a nádherne, ľubezná pieseň študentovi, ktorý sa uložil na odpočinok.

„Tu je to neobyčajne krásne,“ povedal škriatok, „to by som si nikdy nebol pomyslel. Mal by som chuť zostať u študenta!“ A rozmýšľal a rozmýšľal a myslel celkom rozumne, ale konečne si zavzdychal: „študent nemá kašu!“ A potom odišiel zase ku kupcovi dolu. Bolo dobre, že sa vrátil, lebo sud spotreboval skoro celé ústa domácej panej, lebo bol neúnavný, všetko, čo obsahoval, nechal vyteciť z jednej a tejže strany a práve sa chcel otáčať, aby to isté vydal zo seba aj zo strany druhej, keď škriatok prišiel späť a ústa kupcovej zase mu vzal a jej vrátil. Ale celý obchodík od zásuvky s peniazmi, až dolu k palivu utvoril si od tej doby svoje názory podľa suda; všetci si ho tak vážili, a mali k nemu toľko dôvery, že kedykoľvek kupec vo svojom večerníku čítal správy umelecké a divadelné, pevne verili, že sú všetky zo suda.

Ale škriatok nesedel dolu tíško a nepočúval už všetku tú múdrosť a rozum tam dolu, nie, sotva zaplanulo svetlo v podkrovnej izbičke, hneď tam bol, akoby lúče boli silné povrazy, ktoré ho vyťahovali, on musel hore, dívať sa kľúčovou dierkou a tu ho oblievala veľkosť, ako ju cítieme v blízkosti hučiaceho mora, keď Boh búrky po ňom kráča, a tu dal sa do plaču, hoci sám nevedel, prečo plače, ale v týchto slzách bolo zvláštne požehnanie. Aká to nádhera, môcť sedieť so študentom pod stromom, ale to bolo nemožné — tešil sa dosť zo svojej kľúčovej dierky. Tam stával tak na studenej chodbe, keď už jesenný vietor dul škárami strechy a bolo tak zima, tak zima! Ale škriatok ju cítil dvojmo, keď svetlo v podkrovnej izbičke zhaslo, a tóny vo vetre zmierali. Hu, ako ho oziabalo! A on zaliezol zase do svojho teplého kútika, kde mu bolo tak dobre a útulne! A keď prišla vianočná kaša s veľkým kusom masla — ach, tu bol kupec majstrom!

Ale o polnoci bol škriatok prebudенý hrozným hlukom okeníc, do ktorých ľudia zvonka trieskali, nočný strážnik hvízdal, vznikol totiž požiar, celá ulica bola jasne osvetlená; horelo tu v dome, alebo u suseda? Kde? Bolo to strašné preľaknutie a desný zmätok! Kupcová bola taká popletená a zmätená, že vlastné náušničky si z uší vytiahla a strčila ich do vrecka, aby aspoň niečo zachránila, kupec vzal svoje štátne papiere a slúžka svoj hodvábný plášť, ktorý si zakúpila zo svojich úspor. Každý chcel zachrániť to

najlepšie a to chcel i škriatok a skokom bol na schodoch hore u študenta, ktorý stál celkom tíško pri otvorenom okne a díval sa na požiar, ktorý vypukol v dvore oproti. Škriatok siahol po čarovnej, na stole ležiacej knihe, skryl ju do svojej červenej čiapky a kľúčovito ju držal ju oboma rukami, najlepší poklad domu bol zachovaný. Potom sa ponáhlal ďalej, na strechu, až k najvyššej špici komína a tam si sadol, ožiarený horiacim domom, tísňúc obidve ruky pevne na červenú čiapku, v ktorej ležal jeho poklad. Teraz poznal svoje vlastné srdce, jeho pravé znýšľanie, komu vlastne patrí, ale keď bol oheň zahasený a škriatok sa zase spamätal: „Chcem patriť obidvom! Kupca celkom opustiť nemôžem, už kvôli kaši nie!“

A bolo to celkom ľudské! My tiež chodíme ku kupcovi — kvôli krupičnej kaši.

Bazová mamička

Bol raz jeden malý chlapec a ten prechladol; vyšiel a vrátil sa s mokrými nohami; nikto nemohol pochopiť, kde to zobral; lebo čas bol suchý. Teraz ho zbliekla jeho mamička, uložila ho do postele a dala doniesť samovar, aby mu uvarila dobrú šálku bazového odvaru, lebo ten zohrieva. Spolu tam vstúpil starý, zábavný pán, ktorý býval hore v dome; žil celkom sám, nemal ani ženy, ani detí. Ale deti mal zo srdca rád a vedel rozprávať toľko pohádok, poviedok a rozprávok, že bola radosť ho počúvať.

„Teraz vypi čaj,“ povedala matka, „potom ti snáď dobrý strýko povie nejakú rozprávku.“

„Len aby som vedel hneď nejakú novú,“ povedal starý muž a pokyvoval k tomu dobromyseľne hlavou. „Ale kde len ten chlapec tak prechladol?“

„Nuž kde, to práve nemôžem pochopiť, kde si tak nohy zmáčal,“ odpovedala matka.

„Rozprávajte rozprávku!“ prosil chlapec.

„Áno, ale len vtedy, keď mi presne povieš — lebo to musím najprv vedieť — ako hlboko leží odkvap na ulici, ktorou do školy chodíš?“

„Odkvap ide práve do stredu chodníka,“ povedal chlapec, „ale potom musím vstúpiť do hlbkej diery.“

„Vidíš, odtiaľ máš svoje prechladnutie,“ povedal starý pán, „ale teraz predsa ti musím vyrozprávať tú pohádku, ale naozaj, neviem žiadnu!“

„Ale, veď si môžete nejakú vymyslieť!“ povedal chlapec. „Mamička hovorí, že všetko, na čo sa pozriete, je hneď pohádka, a že o všetkom, čoho sa dotknete, môžete poviedku rozprávať.“

„To hej, ale také rozprávky za nič nestoja. Tie pravé prichádzajú samé od seba. Zaklopú mi na čelo a vravia: „Tu som!“

„A prečo teraz nezaklope?“ pýtal sa chlapec. Matka sa usmievala, potom vzala čajovú kanvičku, hodila tam bazový kvet a naliala na to vrelej vody.

„Prosím, prosím, rozprávajte!“ prosil chlapec.

„Nuž hej, ale keby len pohádka sama chcela prísť! Ale taká pravá pohádka robí vždy drahoty, príde len vtedy, keď práve sa jej páči. „Ale počkaj,“ vravel zrazu, „tu máme jednu, dávaj pozor, je práve teraz v čajovej kanvičke.“

Chlapec sa zahľadel uprene na kanvičku, kde sa dvíhalo veko vždy viac a viac, až bazové kvety vykukovali von svieže, rozvíjali sa na veľké, dlhé jazyky a i z varu svojho sa rozkladali na všetky strany, boli väčšie a väčšie a neprestajne väčšie, až z nich bol celý bazový ker, nádherný celý strom, ktorý siahal až do postieľky dieťaťa a odhŕňal záclony na stranu. Ako to kvitlo a voňalo! V prostriedku stromu sedela stará, dobrá panička vo zvláštnom kroji, ktorý bol zelený ako listy bazy a mal strapce z veľkých bielych kvetov bazových. Nebolo možné hneď rozpoznať, či to bola látka, alebo živá zeleň a kvety.

„Ako sa volá tá pani?“ pýtal sa chlapec.

„Rimania a Gréci,“ odpovedal starý pán, „volali ju dryádou, ale tomu my nerozumieme. Vonku v Novom meste majú pre ňu lepšie meno, volajú ju „bazovou mamičkou“ a tomu musíš venovať celú svoju pozornosť. Počúvaj teraz a pritom pozoruj ten krásny strom bazový!“

„Práve taký veľký, kvitnuci strom stál raz vonku na Novom meste. Vyrastal v rohu malého, chudobného dvorčeka, a pod týmto stromom sedeli raz odpoľudnia v najkrajšom svetle slnečnom dvaja starí ľudia, totiž starý, veľmi starý námorník a jeho stará, veľmi stará ženička. Boli obidvaja už pradedkovia a skoro mali sláviť zlatú svadbu, ale nemohli si už spomenúť na deň svojho sobáša. Bazová mamička sedela na strome a bola taká veselá, ako je dnes tu. „Ja viem dobre, kedy je deň vašej zlatej svadby,“ povedala, ale obidvaja starí ľudia ju nepočuli, hovorili o starých časoch.“

„Pamätáš sa ešte na to,“ povedal starý námorník, „keď sme boli celkom malí a tu koldokola sme pobiehali a hrali sa? Bolo to na tom istom dvore, kde teraz sedíme. Zastrkovali sme vetvy do zeme a robili záhradku.“

„Isteže,“ odpovedala stará pani, „na to sa ešte celkom dobre pamätám. Potom sme halúzky zalievali a jeden z krov, bola to baza, zapustil korene, vyhnal zelené prúty a vyrástol na veľký strom, pod ktorým my tu teraz, starí ľudia, sedíme.“

„Hej, tak je to,“ povedal on. „A tam v tom rohu stál sud na vodu, kde plávala moja loď, ktorú sám som si vyrezal. Ako plávala! Plávať som sa, pravda pozdejšie, ešte ináč naučil.“

„Pravdu máš,“ prisviedčala ona, „ale skôr sme chodili do školy a hocičomu sme sa naučili a potom sme sa zobrali. Tu sme si obidvaja trochu poplakali. Ale odpoľudnia sme šli ruku v ruku a vystúpili sme na „guľatú vežu“ a dívali sme sa na naše hlavné mesto a na ďaleké more. Potom sme vyšli do veľkého zábavného parku, kde kráľ a kráľovná v nádhernom člne svojom po prieplyve plávali.“

„Ale mne bolo určené skoro plaviť sa na inej lodi, a to po dlhé roky na ďalekých a ďalekých cestách!“

„Veru hej, naplakala som sa dosť pre teba,“ prerušila ho ona, „lebo som myslela, že si mŕtvy a spíš v hĺbke morskej, často som vstala v noci a dívala sa, či sa veternička nekrúti. Krútila sa, to je pravda, ale ty si predsa neprichádzal a neprichádzal! Ale ja si spomínam celkom jasne, ako sa v prúdoch z teba lialo, a ako prišiel zberač smetí a zastavil pred bránou môjho panstva. Tu som vyšla so smetím a zostala stáť medzi dverami. Bol taký zlý čas, že by nikto ani psa nebol vyhnal. A ako som stála, prišiel poštový poslíček a dodal mi list. Bol od teba. Ten list sa nacistoval! Rýchlo som ho otvorila a prečítala. Ako som sa

zaradovala! Smiala som sa a plakala naraz! V liste stálo, že si v južných krajinách, kde káva rastie. Aká je to šťastná a požehnaná zem! Ty si mi v liste toľko toho narozprával a ja som videla v duchu všetko pred sebou, zatiaľ čo dážď bil do okien a ja som stála so smetím v rukách. V tom zrazu prišiel niekto a objal ma —

„A ty si mi za to dala poriadne zacho!“

„Nuž vedela som ja, že si to ty? Áno, ty si došiel súčasne so svojim listom, a aký si bol krásny! — Ale ty si i dnes ešte taký krásny. Mal si veľkú, žltú, hodvábnu šatku vo vrecku a nový, lesklý klobúk na hlave; áno, vyzeral si naozaj veľmi driečne! Ale aký nečas to bol! Cesty boli plné blata.“

„A potom sme sa hneď zosobášili,“ pokračoval on, „a vieš ešte, ako sme dostali nášho prvého syna, a potom malú Máriu a Nielse, a Petra a Hanza Christiana?“

„Áno, a ako všetci vyrástli a stali sa dobrými ľuďmi, ktorých mal každý rád.“

„A ich deti zase mali deti,“ povedal starý námorník, „a to sú už pravnuci. Je to jadrné pokolenie! Ako sa mi zdá, a myslím, že sa nemýlim, slávili sme svoju svadbu práve v tomto čase ročnom!“

„Pravda je, a práve dnes je váš zlatý deň svadobný,“ povedala stará „bazová mamička“ a dala hlavu medzi oboch starkých. Títo však mysleli, že je to suseda, ktorá im prikyvuje. Pozreli sa na seba a tísli si ruky. A skoro prišli tiež vnukovia a deti, ktorí dobre vedeli, že je dnes ich zlatá svadba, a ktorí im blahozelali. Ale zatiaľ čo sa starkí na všetko, čo sa stalo v dobách minulých, dobre pamätali, práve na toto zabudli.“

Baza voňala silne a zapadajúce slnko svietilo šedej dvojici do tvárí, a vtedy obidvaja zružovali. A najmladší vnuk tancoval okolo nich a kričal blažený, akí veselí budú dnes večer, lebo budú mať nové zemiaky!

A bazová mamička kývala sa na svojom strome a volala s ostatnými: Sláva!

„Ale toto nie je žiadna pohádka!“ prerušil chlapec starého pána.

„Isteže, ty to musíš lepšie vedieť,“ odpovedal tento, „poď, spýtame sa starej bazovej mamičky!“

„Nie, nebola to pohádka,“ povedala bazová mamička. „Ale teraz to príde. Zo skutočnosti vyrastá práve tá najpodivnejšia rozprávka; ináč by nemohol môj nádherný bazový strom vyrásť z čajovej kanvičky.“

Potom vzala chlapca a vyzdvihla ho z jeho postieľky, položila si ho na prsia, a potom sa objavili nad nimi a okolo nich kvety a halúzky bazové, že odrazu sedeli ako v najhustejšej besiedke. Tá letela s nimi vzduchom. Ach, bolo to také krásne!

Bazová mamička premenila sa na malé, nežné dievčatko; ale jej šaty boli z rovnakej zelenej látky s bielymi kvetmi, ktoré i predtým nosila. Na prsiach mala skutočný kvet bazový, i jej kučeravými vlasmi sa vinul veniec bazových kvetov. Mala veľké modré oči, áno, bola radosť sa na ňu dívať!

Dievča a chlapec sa pobožkali — boli rovnako starí a naplnení rovnakou radosťou.

Ruka v ruke vystúpili z besiedky a stáli teraz v krásnej kvetovej záhrade domu. Na sviežom trávniku ležala otcova palica, na kôl priviazaná. Pre deti bol však život v tej palici. Sotva si na ňu sadli, premenil sa lesklý gombík na nej na rehtajúcu sa konskú hlavu; dlhá, čierna hriva sa trepotala, vyrástli štyri pružné, štíhle nohy; bol to krásny jazdecký kôň a cvalom jazdili okolo trávniku. „Hopsa, hejsa!“ teraz urazíme mnoho míľ, ďalej a ďalej!“ volal chlapec. „Ideme do panského dvora, kde sme boli vlni!“ A jazdili a jazdili okolo trávniku, a pri tom volala dievka, ktorá, ako vieme, bola bazovou matičkou: „Teraz sme na vidieku. Vidíš tam ten sedliacky majetok s veľkou pecou, ktorá ako obrovské, do múru zamurované vajce do cesty presahuje? Baza skláňa svoje vetvy nad ňou, kohút si pyšne vykračuje a hrabe potravu pre svoje sliepky, hľaď, ako sa nafukuje! A teraz sme pri kostole! Leží vysoko na hôrke pod veľkými dubmi, z nich jeden už dopoly uschol. Teraz sme pred vyhňou, kde oheň plápolá, a polonahí muži búšia hámrami, až sa iskry koldokola rozletujú. Ale len napred, ďalej! Napred! K nádhernému zámku panskému!“

A všetko, všetko, čo malé dievča na palici sediace rozprávalo, letelo v tomže okamihu viditeľne okolo nich, a chlapec to videl celkom zreteľne, hoci krúžili len okolo trávniku.

Potom sa hrali v bočnej aleji a ohradili si na zemi záhradku. Dievča vzalo bazovú vetvičku zo svojich vlasov, zasadilo ju, a ona rástla práve tak, ako oná vetva u starých ľudí v Novom meste, keď títo sa, ešte ako deti, spolu hrali. Ako oni, kráčali i títo ruka v ruke spolu, len že nevystúpili na guľatú vežu, ani sa neprechádzali v zábavnom parku, nie, dievča chytilo chlapca okolo pása a lietalo s ním po celkom inej ríši.

A prišla jar a bolo leto, a jeseň a zima, a tisíc obrazov sa zrkadlilo v očiach a srdci chlapca, zatiaľ čo mu dievčatko neprestajne predspevovalo: „Toto nikdy nezabudneš!“

Po celý let voňala baza sladko a silno. Čítil však tiež vôňu ruží a sviežich bukov, ale baza voňala silnejšie a silnejšie, lebo jeho kvety viseli na srdci dievčatka, a na toto opieral chlapec medzi letom svoju hlavu.

„Tu je na jar prekrásne!“ povedalo dievčatko. A zrazu stáli v sviežo sa zelenajúcom bukovom lese, kde kvety voňali a svetlo-ružové anemonky sa v zeleni prekrásne vynímali.

„Ach, kiež by vždy bola jar vo voňajúcom sviežom bukovom lese!“ povedal on.

„Tu je nádherné v lete!“ povedala ona. A išli okolo starých hradov z dôb rytierstva, kde sa štíty a zubaté múry zobrazovali vo vodných priekopách, kde plávali labute, dívajúce sa k chladným záclonám

stromov. Na poli vlnilo sa obilie ako more, červené a modré kvety stáli v priekopách, v húšťavách sa vinul divý chmeľ a kvitnúce zvlače. Večer vyšiel mesiac, veľký a plný, a seno voňalo na lúkach. To sa nezabúda!

„Tu je nádherne na jaseň!“ hovorilo dievčatko. A nebo sa klenulo dvakrát vysoké a modré nad nimi. Les hýril v najkrajších červených a žltých farbách; poľovnícki psi sa hnali za zverou. Na tmavomodrom mori objavili sa všade biele plachty, a v stodolách stáli staré ženy, dievky a deti a oberali chmeľ do veľkej nádoby.

Mladí ľudia spievali piesne, a starí rozprávali pohádky o škriatkoch a čarodejoch. Nič nemohlo byť krajšieho!

„Je tu nádherne i v zime!“ povedalo dievčatko. A tu stáli všetky stromy pokryté srieňom, takže vyzerali ani biele korálky. Sneh vírval pod nohami, ako by človek mal vždy nové topánky, a z neba padali žiarivé hviezdy jedna za druhou. V izbe rozsvietili vianočný stromček. Tu bolo darov a žartov a radosti! V sedliackych izbách na vidieku zneli veselo husle a ľudia sa hrali o jablčné rezy. I najchudobnejšie dieťa vyhlásilo: „Je predsa krásne v zime!“

A bolo naozaj krásne. A dievčatko ukázalo chlapcovi všetko, a pritom neprestajne voňala baza, a viala červená vlajka s bielym krížom, pod ktorou sa plavil starý námorník z Nového mesta. Z chlapca sa stal mladík a mal ísť do ďalekého sveta, preč ďalej do južných zemí, tam, kde káva rastie.

Ale pri rozchode vzalo dievča bazový kvet z prs a dalo mu ho na pamiatku. On ho vložil do svojho spevníka a kedykoľvek ho v cudzích zemiach otvoril, bolo to vždy na tom mieste, kde ležal tento kvet spomienky, čím dlhšie sa na ňu díval, tým bola sviežejšia. Vial z nej dych domácich lesov a jasne videl medzi kvetmi a listami malé dievča so žiarivými očami a počul, ako mu šepce: „Tu je krásne i na jar, i v lete, i na jaseň i v zime!“ A stá obrazov ťahalo sa potom jeho myslou!

A minulo tak mnoho rokov, a on sa stal starým mužom a sedel so svojou ženou pod kvitnúcim stromom. Držali sa za ruky, práve tak ako ich pradedko a prababička v Novom meste robievali, a hovorili tiež o starých dobách a o zlatej svadbe.

Dievčatko s modrými očami a bazovými kvetmi vo vlasoch sedelo hore na strome, kývalo im a hovorilo: „Dnes je deň zlatej svadby!“ Potom vzalo dva kvety zo svojho venca a pobožkalo ich; tie planuli najprv ako striebro, potom ako zlato, a keď ich potom bazová mamička položila na hlavy starkých, tu sa premenil každý kvet na zlatú korunu.

A tak tam sedeli obidvaja ako kráľ a kráľovná pod kvitnúcim stromom, ktorý bol celkom tak, ako strom bazový, a starý muž rozprával starej žene rozprávku o bazovej mamičke, ako mu ju rozprávali, keď bol ešte celkom malý chlapec. A obidvom sa zdalo, akoby v tom bolo ukryté veľmi mnoho, čo sa ich vlastnej histórii podobalo, a práve to sa im ľúbilo zo všetkého najviac.

„Áno, tak je to,“ povedalo dievčatko na strome. „Niektorí ma volajú bazová mamička, ale vlastne sa menujem spomienka. Ja som tá, ktorá v strome sedí a rastie. Ach, ja mám spomienok z minulosti a viem mnoho rozprávať. Ukáž, nech sa pozriem, či máš ešte svoj kvet?“

Starý muž otvoril svoj spevník; tu ležal bazový kvet taký svieži a čerstvý, ako by len nedávno tam bol vložený a bazová mamička, alebo lepšie rečeno spomienka kynula mu vľúdne, a obidvaja starci so zlatými korunami na hlavách sedeli tu ožiarení zlatým slnkom večerným. Zavreli oči — a bol pohádka koniec.

Chlapec ležal vo svojej postieľke; nevedel, či sníval, či len počul rozprávať, čajová kanvička stála na stole, ale nevyrastal z nej žiaden bazový ker, a starý pán, ktorý rozprával, odchádzal práve z dverí.

„Ach, aké to bolo pekné,“ povedal chlapec. „Mamička, bol som naozaj v južných krajinách?“ —

„Áno, to si myslím,“ povedala matka. „Keď vypije niekto dve až po okraj naplnené čaše bazového thé, potom sa dostane do južných, teplých krajov.“ A potom ho dobre prikryla, aby znova neprechladol.

„Ty si dobre spal, zatiaľ čo ja som sa so starým naším priateľom hádala, či je to rozprávka alebo pohádka.“

„A kde je bazová mamička?“ pýtal sa chlapec.

Sedí tu v čajovej kanvičke,“ povedala matka, „a tam môže zostať.“

V detskej izbe

Otec a matka a všetky deti boli v divadle, len Anička a jej krstný boli sami doma.

„Podívame sa tiež na nejaký kus!“ povedal krstný, „môžeme hneď začať!“

„Ale veď nemáme divadlo,“ odvetila Anička, „a kto má hrať? Moja stará bábka nemôže, je už veľmi škaredá, a nová si nesmie dokrčiť svoje nové šatôčky.“

„Hercov je vždy možné nájsť, keď sa uspokojíme s tým, čo máme naporúdzi!“ povedal krstný. „Najprv si postavíme divadlo! Sem dáme knihu, sem druhú a ešte jednu, všetky trochu na krivo. Na druhú stranu tiež tri. Hľa, to sú kulisy! Táto stará škatuľa bude úzadie, dnom napred. Javisko predstavuje izbu, to predsa každý pozná! Teraz si obstaráme personál! Počkaj, čo všetko to vlastne máme v debničke s hračkami. Najprv osoby a potom kus, jedno pekne za druhým a bude to báječné! Tu hľa je hlavička z fajky a tu zase nepárna rukavica, z tých bude výborný pár, otec a dcéra!“

„Ale to sú len dve osoby!“ prerušila ho Anička. „Tu je stará vesta môjho brata — nemohla by tiež hrať divadlo?“

„No, veľká je na to dosť!“ usúdil krstný. „Prevezme úlohu milovníku. Má prázdne vrecká, a tým je už zaujímavou osobnosťou, z toho pochádza nešťastná láska. A tu je po luskáčikovi čižma s veľkou ostrohou! Prach a broky! Tá si môže vykročiť a biť sa v prsia. Bude nevítaným nápadníkom, o ktorom slečinka ani počuť nechce. Akú by si si teda žiadala hru? Trúchlohru alebo rodinnú drámu?“

„Rodinnú drámu!“ odpovedala Anička; „ostatní majú takéto hry najradšej! Poznáš nejaké?“

„Akoby nie! Stá a stá!“ odpovedal krstný, „najobľúbenejšie sú preložené z francúzštiny, ale pre malé dievčatká sa to nehodí. Môžeme voliť trebárs to najnežnejšie, v jadre sú predsa všetky rovnaké. Pozor, teraz tým zamiešam. Rumbumbum! Celkom nové! Teraz príde niečo nového, novučičkého! Počujme, čo je na ceduli!“

A krstný vytiahol staré noviny a robil, ako by čítal:

Dve hlavičky

Rodinná dráma o jednom dejstve.

Osoby:

Pán Hlavička z Fajky, otec.

Slečna Rukavička, dcéra.

Pán z Vestova, jej snúbenec.

Pán Čížma, nápadník.

A teraz začneme! Opona ide hore; nemáme síce opony, ale to je výhodné, pretože je aspoň hneď hore. Všetky osoby sú na javisku, aspoň ich máme naporúdzi. Teraz hovorím za otca Hlavičku. Hnevá sa dnes, je na ňom badať, že fajčil morskú penu.

„Rumbumbum! Ja som pánom v svojom dome! Ja som otcom svojej dcéry! Prosím, aby každý počúval, čo ja hovorím! Pán Čížma je osobnosť, v ktorej je možné sa vidieť, hore zafián, dolu ostrohy. On dostane moju dcéru!“

„Teraz počúvaj, Anička!“ povedal krstný. „Teraz prehovorí vesta. Má preložený golier, chová sa skromne, ale pozná svoju cenu a má právo riečiť to, čo hovorí:

„Som bez poškvrny! Tiež je nutné uvážiť dobrotu! Som z pravého hodvábu a nosím šnôrky!“

„Len o svadbe a nikdy inak! A v bielizni púšťate!“ To teraz hovorí pán Hlavička. „Pán Čížma nepremokavý, kožený, vie vŕzgať, cvendžať ostrohou a vyzerá ako Talian!“

„Mali by sme vlastne hovoriť vo veršoch!“ vravela Anička, „to by bolo krásne!“

„A prečo nie?“ odpovedal krstný. „Keď slávne obecenstvo rozkazuje, začnú hneď!“ „Pozri — slečna Rukavička, ako rozťahuje prsty:

„Pri Čízme žiť v celom živí

rukavička nemôže,

hroznú bolesť srdce cíti,

vrýva sa mi do kože!“

A s úchvatným dojatím hovorí pán z Vestova:

„Rukavička roztomilá,

kebys trebárs z handier bola,

večne budem tvoj,

len ty v slove stoj!“

Čížma vyhadzuje, dupe, cvendží ostrohami a strhne tri kulisy.

„To je krásne!“ zavolala Anička nadšene.

„Ticho, ticho!“ prerušil ju krstný; „len nemý súhlas dokazuje, že patríš k vzdelanému obecenstvu v prvých radoch. Teraz zaspieva slečna Rukavička svoju veľkú áriu na koniec s týmto výkrikom:

„Zmizol už môj hlas,

škrečím len v ten čas,

že prídem domov zas!“

Teraz, milá Anička, prichádza to najnapínavejšie, to je v činohre to najdôležitejšie. Vidíš, pán z Vestova sa už rozpína, svoju reč povie priamo tebe, aby si vynútil tvoju pochvalu; ale radšej to nechaj, bude to vznešenejšie. Počuj, ako šuští jeho hodváb. „Sme dohnaní k najhoršiemu! Varuj sa! Teraz začnú

figle! Vy ste hlavička z Fajky, ale ja som tiež dobrá hlavička. — Hup, teraz ste tam!“ „Videla si to, Anička?“ pýtal sa krstný. „Výprava i hra sú výborné: pán z Vestova chytil starého Hlavičku a vstrčil ho do vrecka. Teraz tam leží a pán z Vestova hovorí:“

„Mám vás vo vrečku, vo svojom najhlbšom vrečku. Nikdy viac sa nedostanete na svetlo, dokiaľ nesľúbite, že mi dáte svoju dcéru, slečnu Rukavičku z Lavice; ja jej podám pravicu!“

„To je strašne krásne!“ zvolala Anička.

A teraz odpovedá starý Hlavička:

*„Mňa prechádza sluch!
kde bystrý je môj duch?
Dal by som ti, keby...
Pipasár mi chybí!
Slabý som a sotva živý,
tak mi nebolo dosiaľ nikdy!
Ach, vezmi ma rýchlo
z vrecka svojho von,
všetko, čo vám kvitlo,
drahé moje dieťa,
vaším bude v tento deň!“*

„Už je po hre?“ pýtala sa Anička.

„Ale kdeže!“ odpovedal krstný, „je len po pánovi Čižmovi.“ Zaľúbený pár si kľakne a ona spieva:
„Otče!“

On potom:

„Svoju hlavu na pipasár daj
a zaťa, dcéru požehnaj!“

Dostanú požehnanie, strojí sa svadba a všetok nábytok spieva zborovo:

„Vrelá vďaka — šmyk a šmyk —
už je koniec — výkričník!“

„A teraz im zatlieskame!“ povedal krstný, „a všetkých vyvoláme, i nábytok! Je mahagónový!“

„A je naša hra práve tak dobrá, ako hry, ktoré hrajú v skutočnom divadle?“

„Naša hra je omnoho lepšia!“ odpovedal krstný; „je kratšia, nič nestojí a skvostne nám pri tom ušiel čas.“

O snežienke

Bola zima, studený vzduch, ostrý vietor; ale doma v teple bolo dobre, kvet ležal vo vlastnom svojom domčeku, driemal vo svojej cibulke pod zemou a pod snehom.

Jedného dňa pršalo; kvapky prenikli snehovou pokrývkou do zeme, dotkli sa kvetinovej cibulky, hlásali ríšu svetla na povrchu. Skoro prenikol slnečný lúč, jemne snehom sa prevrtajúc, až k cibulke a pohladkal ju.

„Vojdi!“ povedal kvet.

„Nemôžem,“ odvetil slnečný lúč, „nemám ešte dosť síl, aby som si sám otvoril; až v lete zosilniem.“

„Kedy je leto?“ pýtal sa kvet a opakoval túto otázku, kedykoľvek nový lúč k nej prenikol. Ale bolo dlho do leta; ešte ležal sneh a každú noc zamrzala hladina vodná.

„Ako dlho to trvá! Ako dlho to trvá!“ povedal kvet. „Cítim v sebe čosi, musím sa vytiahnuť, musím vyraziť von, dať letu dobré ráno; bude to skvostný čas!“

A kvet sa preťahoval a vyťahoval pod tenkou šupkou, ktorú voda zvonka zahrievala a do ktorej lúče bodali. Vypučala pod snehom, s bledozeleným pukom na stonku, s úzkymi, silnými lístkami, ktoré akoby okolo nej tvorili štít! Sneh bol studený, ale svetlom prežiarený, dal sa ľahko prelomiť a žiara slnečná sem vnikala mocnejšie než pred tým.

„Vitaj! Vitaj! znel a spieval každý lúč; a kvet sa povzniesol nad sneh do sveta svetla. Lúče slnečné ju hladkali a bozkali, takže sa celkom roztvorila, biela ako sneh, zdobená zelenkastými prúčkami. Sklonila hlavu radosťou a pokorou.

„Krásny kvet!“ spievali slnečné lúče. „Aký si svieži a žiarivý! Si prvý, si jediný, si naša láska! Pozývaš leto, utešené leto, cez lúky a mestá! Všetok sneh sa musí roztopiť, studené vetry budú zahnané! My budeme vládnuť, všetko sa zazelená! A potom budeš mať spoločnosť, orgován a akácie a naostatok ruže, ale ty si prvý, tak jemný a žiarivý!“

Bola to veľká rozkoš. Vzduch akoby zvučal a spieval, lúče slnečné akoby vnikali do jej stoniek a listov. Kvetina tu stála jemná a krehká, a predsa silná v mladistvej láske a kráse. Stála v bielom rúchu so zelenými stuhami a velebila leto. Ale do leta bolo ešte dlho, mraky zaťahovali slnko, prenikavé vetry niesli sa nad ňou.

„Prišla si trochu priskoro!“ povedal vietor a nepohoda. „Moc máme ešte my a ty ju musíš pocítiť a prispôbiť sa! Mala si zostať doma, nemala si vychádzať na parádu, nie je ešte na to vhodná doba.“

Bola mrazivá zima! Dni, ktoré nastali, nepriniesli ani jediného lúča. Pre kvet taký krehký bol to čas k zamrznutiu. Ale on ukrýval v sebe viac sily, než sám tušil; bol silný radosťou a vierou v leto, ono iste príde, jeho hlboká túžba to hlásala a teplé lúče to potvrdili. A preto stál plný útechy vo svojom bielom kroji, v hlbokom snehu, hlávku klóniac, a snehové vločky padali husto naň a ťažko a mrazivé vetry svišťali nad ním.

„Zlomíš sa!“ povedali. „Zvädni, zmrzni! Čo chceš tu vonku? Prečo si sa dal vylákať? Slnečný lúč si z teba robil len blázna! Teraz to máš!“

„Blázon!“ znelo to chladným ránom.

„Snežienka!“ jasalo niekoľko detí, ktoré zišli do záhrady, „hľa, tu je, rozkošná, krásna a jediná!“

A tieto slová pôsobili na kvetinu tak blaho, boli to slová ako teplé lúče. Kvetina ani necítila, že ju odtrhli. Ležala v detskej rúčke, detské ústa ju bozkali, sladký zrak sa na ňu díval, priniesli ju do izby a dali ju do vody posilňujúcej, oživujúcej. Kvet sa domnieval, že jediným okamihom bol prenesený do najvyššieho leta.

Domáca dcérka, pôvabné dievčatko, šla k birmovke. Mala milého, mladého priateľa, ktorý tiež šiel k birmovke a chystal sa na dráhu úradnícku. „On bude mojím kvietkom!“ povedala, vzala potom nežný kvietok, vložila ho do vonného papiera, na ktorom boli napísané verše, počínajúce a končiace láskou. Ba, to bolo všetko vo veršoch, a tieto vložila do listu, i kvet v ňom ležal, a okolo neho bola tma, teplo, ako vtedy, kedy ešte v cibulke odpočíval. Kvet šiel na cesty, ležal v poštovom vreci, bol tiesnený a trpel ústrky, nebolo to pekné. Ale malo to koniec.

Cesta minula a milý priateľ list otvoril a čítal. Bol taký veselý a šťastný, že kvet pobozkal. Potom ho položil, ovrúbený veršami, do zásuvky, kde už viac krásnych listov ležalo, ale všetky bez kvetov; on bol prvý, jediný, ako jediný ho lúče slnečné vyvolali, a mal z toho veľké potešenie, môcť o tom rozmýšľať.

A mohol o tom rozmýšľať veľmi dlho; rozmýšľal, a zatiaľ minulo leto a tu prišiel potom zase na svetlo. Ale teraz sa mladík veľmi neradoval; chopil sa papierov veľmi kruto a zahodil verše, až kvet vypadol na zem. Bol vyliisovaný a suchý, ale predsa len ho nemal hádzať na zem. Pravda, ležalo sa tam predsa lepšie než v ohni, ktorý planúc, pohltil verše i listy. Čo sa asi stalo? To, čo sa, bohužiaľ, často stáva. Kvetina dievčaťa si s ním len zahrála, bol to žart; dievča si s ním zahrávalo a to nebol žart. V júni, plnom radostného slnka, vyvolila si iného priateľa.

Z rána svietilo slnko na malú, na plocho vyliisovanú snežienku, ktorá ako by na zemi bola namaľovaná. Dievča pri zemetaní ju zdvihlo a vložilo do jednej z kníh na stole, domnievajúc sa, že z nej vypadla, keď upratovala a knihy skladala. A kvet ležal zase medzi veršami, tlačenými veršami, tie sú omnoho cennejšie, než verše písané, aspoň sú spojené s väčším vydaním.

Leto prešlo, kniha stála v priechniku. Potom zase bola vyňatá, otvorená a čítaná; bola to dobrá kniha, verše a piesne slávneho básnika. Muž, ktorý knihu čítal, obrátil list. „Hľa, tu je kvietok!“ povedal.

„Snežienka! Iste sem nebola vložená len tak náhodou. Zostaň v knihe na znamenie; iste že sú s tebou spojené krásne spomienky!“

A potom položil snežienku zase do knihy, a táto sa cítila veľmi poctená a potešená vedomím, že má v krásnej knihe básní zostať na znamenie.

To je pohádka o snežienke, prvom jarnom kvietku.

Búrka štíty premiestňuje

V starých dobách, kedy dedko bol ešte celkom malý chlapec, ktorý chodil v červených nohaviciach, červenej bundičke s mašľou okolo tela a s pierkom na čapici — lebo tak za jeho mladosti sa chlapci obliekali — bolo mnohé celkom ináč, než je dnes. I po uliciach chodili ľudia v obleku, aký dnes už neuvidíme. To všetko je ta-tam, lebo to bolo príliš staromódne. Ale veselé je počuť, keď o tom dedko rozpráva.

Áno, bolo to iste veľkolepé, keď na príklad obuvníci svätili svoj cechový dom, a veľký štít v slávnom sprievode sa do novej budovy prenášal. Hodvábná vlajka, na ktorej bola veľká topánka a dvojhlavý orol, veselo viala vzduchom. Najmladší tovariši niesli pohár a ševcovský stolík s trojnožkou; červené a biele stuhy, ktoré mali pripevnené na rukávoch, trepotali veselo vetrom, starší však kráčali po strane s vytasenými šablami, na špici ktorých bol citrón. Početný zbor hudobníkov viedol sprievod, a najkrajší zo všetkých nástrojov bol „vták“, ako dedko volal vysokú tyč s polmesiacom, ovešanú všemožnými žiarivými ččkami, pravá to muzika turecká. Tyč táto sa povznášala do vzduchu a mávalo sa ňou, a potom všetko zvonilo, a keď slnko na všetko to zlato, striebro a mosadz svietilo, tu ten lesk naozaj oči oslňoval.

Pred sprievodom bežal harlekýn, ktorého šaty boli zošité zo všetkých možných pestrých handár. Mal počernenú tvár a na hlave čiapku s hrkálkami, ktorá skoro vyzerala ako čiapka koňa od saní. Na uliciach bol veľký stisk, ľudia sa tiesnili a strkali zo všetkých strán, aby sa dostali napred, chlapci a dievčatá potkýnali sa cez vlastné nohy, staré babky kliesnili si laktami cestu, tvárili sa kyslo na celý ten hluk a vadili sa spolu. Jeden sa smial, druhý táral nezmysly, v hustom stisku stáli diváci na schodoch i oblokoch, ba celkom i hore na strechách. Slnko svietilo, ale malá prehánka sa spravidla vždy dostavila. Tá bola vítaná roľníkom, ale keď meštiaci poriadne zmokli, tešili sa tým, že je to pre úrodu pravé požehnanie.

Ach, dedko, ten vedel krásne rozprávať! Vždy celú tú slávu ako malý chlapec na vlastné oči vídal. Najstarší tovariš rečnil z lešenia, kde bol štít zavesený, vo veršoch, ktoré zneli akoby skutočne boli zbásnené, a tiež skutočne boli. Traja tovariši sa zišli a zložili tie veršičky, a aby boli skutočne krásne, vypili pri tom celú fľašu punču. Poslucháči kričali tiež „hurrá!“ zo všetkých strán, keď reč bola skončená. Ale ešte búrlivejšie sa volalo a tleskalo hlasnejšie, keď sa harlekýn zjavil na lešení a po rečníkovi sa opíčil. Pil medovinu z čiaš na pálenku, ktoré potom hádzal medzi ľudí, ktorí tisícimi rukami po nich chniapali. Dedko mal jednu takú, ktorú vtedy jeho známy chytil a jemu daroval. Áno, to bývalo vtedy veľmi veselé. A štít visel ovenčený kvetmi pod novým domom cechovým. „Taký sviatok nemožno zabudnúť, i keby bol človek sebastarší,“ hovorieval dedko, a on to tiež nezabudol, hoci v neskoršom živote svojom väčšiu slávu a nádheru videl a tiež o tom často rozprával. Ale najzábavnejšie bolo vždy, keď rozprával, ako raz v hlavnom meste štíty boli premiestnené.

Dedko smel totiž raz, ako malý chlapec, s rodičmi podniknúť cestu do sídelného mesta a tu videl prvý raz najväčšie mesto našej zeme. Keď videl toľko ľudí na uliciach, tu si myslel, že iste sa nejaký cechový štít oslavuje alebo presťahuje, a naozaj, koľko štítov by tu bolo k premiestneniu! Mnoho sto izieb by sa mohlo nimi vyzdobiť, keby sa dostali miesto z domov do domov. U krajčira, ktorý mohol ľudí obliecť do všetkých druhov látok od najhrubšej až po najjemnejšiu, skveli sa na vývesnom štíte všetky druhy oblekov. U trafikantov fajčili na štítoch najroztomilejší chlapci cigary, že si krajších nikto ani predstaviť nevedel. Boli tu štíty s maslom a haringami, štíty s goliermi pre pastory, štíty s rakvami a okrem toho mnoho oznámení a plagátov. Človek mohol dobre celý deň po uliciach sa potulovať a vždy sa len dívať na obrazy. Pritom sa tiež hneď dozvedel, akí ľudia v domoch bývajú, lebo každý vyvesil predsa len svoj vlastný štít a „je to vo veľkom meste vždy výhodné a poučné, keď vieme, kto tam býva“, hovorieval dedko.

Ale so štítmí stalo sa práve, keď dedko v meste bol, niečo zvlášť podivuhodného. Sám mi to rozprával a iste nemal vtedy nijaké huncútstvo na mysli, ako babička vždy tvrdievala, kedykoľvek mi chcel niečo nahovoriť, vyzeral naopak veľmi vážne a spoľahlivo.

V prvej noci totiž, ktorú v meste strávil, vypukla najstrašnejšia búrka, o ktorej kedy v časopisoch bolo písané, búrka, akej dosiaľ nebolo pamätníka. Vzduch bol vždy plný škridiel a šindľov, staré drevené ohrady sa rútili, ba i jedna taliga sama dala sa do behu ulicami, len aby sa zachránila. Hvízдалo to vzduchom, vylo to a hučalo, bola to hrôzyplná búrka. Všetky kanály nariekali, až voda pretekala cez okraje. Búrka dunela nad mestom a odniesla mnoho komínov, a nie jedna stará kostolná veža sa zrútila, aby sa už nedvihla.

U starého poctivého náčelníka hasičov, ktorý sa pri požiari vždy s poslednou striekačkou objavil, stála strážna búdka, ale tú mu víchrica nepriala, vytrhla ju zo zeme a váľala ju po ulici a podivným spôsobom postavila ju práve pred domom, kde býval tesársky pomocník, ktorý pri poslednom požiari trom ľuďom život zachránil. Tam zostala búdka stáť, ale nič si pri tom nemyslela.

Štít holičov, veľká mosadzná miska, bola tiež strhnutá a zanesená pod veľké okno justičného radcu; to bolo ako zlomyseľnosť, lebo i najdôvernejšie priateľky volali pani radcovú „britva“. Bola totiž veľmi múdra, ale tiež veľmi ostrá a vedela viac o svojich blížnych, než títo sami vedeli o sebe.

Štít, na ktorom bol vyobrazený hlupák, zostal visieť práve nad dverami jedného redaktora časopisu. To bol naozaj zlý vtip, ktorý búrka spáchala, nemyslela iste pri tom, že s redaktormi a novinármi nie je radné žartovať, lebo každý z nich je kráľom vo svojom časopise i vo vlastných očiach.

Veternička v podobe kohúta zletela na strechu náprotivného domu a zostala tam — aspoň susedia tak tvrdili — ako najčernejšia zloba.

Dieža debnárova našla sa zavesená pod „dámskymi módami“ a jedálny lístok obecnej kuchyne, ktorý v ťažkom rámci visel pri bráne, zažiaril nad vchodom divadla, do ktorého nik nechodil. Bol to bláznovský plagát: „Redkovka, polievka a plnená hlávka kapustná“. Ale teraz tam ľudia chodili!

Líščí kožuš kožešník, ináč štít celkom úctyhodný, zostal visieť pod zvoncom mladého muža, ktorý pravidelne na rannú omšu chodil a vyzeral ako zatvorený dáždnik, pravdu hľadal a vôbec, ako jeho tetka hovorievala, všetkým „vzorom“ byť mohol.

Nápis: „Vyšší ústav vzdelávací“ našiel sa nad kaviarňou s biliardom a ústav sám dostal štít: „Výchova detí mliekom“. To vlastne nebolo vtipné, ale len neslušné, ale urobila to búrka a tej nemožno predpisovať žiadne zákony. Bola to hrozná noc a ráno, predstavte si, boli skoro všetky štíty premiestnené a na niektorých miestach stalo sa to s takou vybranou zlomyseľnosťou, že dedko sa to ani neodvážil rozprávať, ale potajomky sa predsa smial, to som dobre spozoroval, a tu je už možné, že mal na mysli nejaké menšie huncútstvo.

Úbožiaci vo veľkom meste a zvlášť cudzinci často sa pomýlili, ale to nebolo ináč možné, keď sa riadili podľa štítov. Niektorí chceli napr. byť prítomní na vážnom zhromaždení samých usadlých mužov, kde sa malo jednať napospol o veciach veľmi dôležitých, ale našli sa zatiaľ namiesto v zasadacej sieni v triede chlapčenskej školy, kde bolo veľmi veselo a kde chlapci div cez lavice neskákali.

Ba boli i ľudia, ktorí si pletli kostoly a divadlá, a to je predsa hrozné.

Za našich dôb nerozzúrila sa, vďaka bohu, taká búrka, len dedko ju zažil a i on len vo svojej najranejšej mladosti. A nevznikne taká viac za našich čias, ale naši vnukovia môžu ju zažiť predsa, ale tu, pravda, budeme dúfať a modliť sa za to, aby, dokiaľ víchrica štíty bude premiestňovať, v pokoji ostali doma.

V deň posledný

Najsvätejším dňom nášho života je deň našej smrti; je to deň posledný, svätý, veľký deň premeny. Rozmýšľal si už niekedy vážne o tejto mocnej, neodvolateľnej poslednej hodine na pozemskej púti?

Žil raz muž, pravoverným ho nazývali, učenec, škriepiaci sa o každé slovo, horlivý služobník živého Boha. — Tu prišla smrť k jeho posteli, smrť prísnej, nebeskej tváre.

„Odbila hodina, nasleduj ma!“ riekla smrť a ľadovými svojimi prstami sa dotkla jeho nôh, že stuhli; smrť sa dotkla i jeho čela a potom jeho srdca, toto puklo a duša šla za anjelom smrti.

Avšak v tých niekoľkých predchádzajúcich okamihoch medzi dotykom nôh, tela a srdca, zjavilo sa umierajúcemu všetko, čo život v ňom vzbudil a jemu priniesol, akoby vo veľkom príboji vln morských. Tak sa dívame jediným mihnutím oka v závrtnú hlbinu, prezerajúc bleskom myšlienky nezmernú cestu; tak jediným pohľadom objímame nespočetné roje hviezd, živé svety a telesá nebeské v širom priestore.

V takomto okamihu ustrnie naľakaný hriešnik, nemajúc o čo by sa oprel, je mu akoby sa rútil do nekonečnej prázdnoty. Avšak duša zbožná schýli hlavu svoju k Bohu a oddá sa mu ako dieťa, pokorne sa modliac: „Buď vôľa Tvoja!“

Avšak tento umierajúci učenec nemal detskej mysli, cítil sa mužom; nechvel sa ako hriešnici, bol pravoverný. Dbal predpisov náboženských so všetkou prísnosťou; milióny, to vedel, šli šírou cestou do večného zatratenia; bol by skôr rád ich telá hubil mečom a ohňom, ako ich duša bola už znivočená a znivočená zostane —; cesta jeho viedla teraz hore, do neba, kde zľutovanie, zaslúbené zľutovanie mu otváralo bránu.

A duša šla s anjelom smrti, avšak ešte raz sa obzrela na posteľ, kde v rubáši ležala jej telesná schránka, cudzí odliatok jej „ja“ — a leteli — bolo to ako v nesmiernej sieni a predsa zase ako v lese; príroda bola ako pristrihnutá, priviazaná, v rady a šíky zostavená, ako v staromódnej francúzskej záhrade; bol to celý mumraj.

„To je ľudský život!“ povedal anjel smrti.

Všetky postavy boli zahalené; niektoré zlatom a drahými látkami, a to neboli práve tí najbohatší sveta, a iní zase celkom chudobní, a to nemuseli byť v svete tými najchudobnejšími. Bol to zhon a najmä bolo podivné, že si všetci navzájom pred sebou pod šatami čosi ukrývali; avšak druh tak dlho naliehal na druhu, až mu to ukázal a keď to odkryl, objavilo sa, že všetci skrývali pod šatami zvieracie hlavy; niekto mal hlavu ako opica, druhý ako koza, tretí ako had a štvrtý zas ako ryba.

Bolo to zviazať, ktoré všetci v sebe nosíme, zviazať, ktoré s človekom zrastalo a poskakovalo a tislo sa von a každý ho zahaloval svojimi šatami, avšak ostatní ho strhávali a volali: „Vidíte! vidíte! To je on!“ a jeden obnažoval úbohosť druhého.

„A ktoré zviazať ja som v sebe nosil?“ pýtala sa duša učencova. Anjel smrti ukázal pred sebou na pyšnú postavu, okolo hlavy ktorej sa rozkladala pestrá žiara, avšak v srdci mužovom skrývali sa nohy zvierata, nohy páva; žiara okolo hlavy bol len pestrý chvost páva.

Keď putovali ďalej, škrečali veľkí vtáci z konárov stromov, silným hlasom ľudským volali: „Pamätáš sa na mňa?“

Duša učencova sa zachvela na okamih, lebo tieto hlasy, myšlienky a chůtky jej boli povedomé; všetky svedčili proti nej.

„V našom tele, v našej povahe nesídlí nič dobrého!“ riekla duša; „avšak moje myšlienky neboli uskutočnené, svet nevidel zlého ovocia!“ Náhlila sa, čo mohla, aby skoro ušla z toho protivného škrečania havranov, avšak tí veľkí, čierni vtáci ju obletovali a škrečali, akoby to rozhlasovali do celého sveta. Duša utekala ani štvrané zviazať a každým krokom potkla sa cez ostré kamene, ktoré jej rozrezávali nohy a spôsobovali prudké bolesti. „Odkiaľ pochádzajú tie ostré kamene? Pôda je nimi posypaná ako zvädnutými listami!“

„To sú neprozreteľné slová, ktoré si vyslovil, ktoré srdce tvojho blížneho trpkšie zraňovali, než teraz tvoje nohy!“

„To by som si nebola pomyslela!“ povedala duša.

„Nesúďte, aby ste neboli súdení! znelo vzduchom.“

„Všetci sme hrešili!“ povedala duša a zase sa vystrela. „Dbala som zákona a evanjelií, činila som, čo som mohla, nie som iná!“

A zastali pred bránou nebeskou a anjel, strážca brány, sa pýtal: „Kto si? Akej si viery — dolož mi ju svojimi činmi!“

„Zachovávala som prikázanie! Pokorila som sa pred zrakmi sveta, nenávidela a prenasledovala som zlo a jeho páchatelov, tých, ktorí putujú šírou cestou zatratenia, a keby som mohla, pokračovala by som v tom i mečom!“

„Si teda vyznávač Mohameda!“ povedal anjel.

„Ja? — Nikdy!“

„Kto s mečom zachádza, mečom umiera, vraví syn Pána; nie si teda jeho viery. Si snáď synom Izraela, vraviaceho s Mojžišom: Oko za Oko, zub za zub! — synom Izraela, ktorého Boh živý je len Bohom tvojho ľudu?“

„Som kresťan!“

„Nepoznávam to z viery a činov tvojich. Učením Kristovým je zmierenie, láska, zľutovanie!“

„Salutovanie!“ znelo to nekonečným priestorom a brána nebeská sa otvorila a duša letela v ústrety večnej blaženosti.

Avšak svetlo, ktoré tam pramenilo, bolo také oslňujúce a prudké, že duša ustúpila pred ním ako pred vytaseným mečom. Tóny zneli tak jemne, tak úchvatne, že to jazyk ľudský ani vypovedať nemôže a duša sa chvela a klonila sa hlbšie a nižšie, ale jas nebeský ju prenikol, a teraz cítila a chápala, čo predtým nikdy nepocítila: ľarchu svojej pýchy, svojej tvrdohlavosti a svojich hriechov. — Tak sa v nej vyjasnilo.

„Keď som v svete niečo dobrého urobila, urobila som to preto, že som nemohla ináč, avšak zlo — to malo pôvod vo mne!“

A duša cítila, že čistým jasom nebeským je oslnená, zamdliedavajúc, klesala hlbšie a nižšie, akoby sama do seba; cítila, že nie je hodná ríše nebeskej, netrúfala si v myšlienkach na prísneho a spravodlivého Boha ani zavolať: „Zľutovanie!“

A zľutovania sa jej dostalo, nečakaného zľutovania.

Božie nebo bolo vo všetkom tom nekonečnom priestore, láska Božia prenikala dušu v nevyčerateľnej hojnosti.

„Buď svätá, krásna, milostná, večná, duša ľudská!“ znelo a spievalo to. A všetci, všetci sa zachvejeme v posledný deň svojej pozemskej púti, ako tá duša, pred leskom a krásou ríše nebeskej, všetci sa skloníme nízko, hlboko, pokorne poklesneme, a predsa, povznesení jeho láskou, jeho zľutovaním, nim podopretí, priblížime sa novými cestami, očistení, vznešenejší a lepší, ku kráse večného svetla a ním posilnení povznesieme sa do večného svetla a jasu.

O najkrajšej ruži sveta

Žila raz mocná kráľovná, ktorá mala v záhrade svojej najkrajšie kvety zo všetkých možných končín sveta, ale najviac milovala ruže, a preto mala najrozmanitejšie druhy ruží, počínajúc divými a len prosto voňajúcimi, až po najkrajšie ruže cudzokrajné. Ruže zarastali steny zámocké, okružovali stĺpy a oblúky okenné, šírili sa chodbami a vinuli sa po stenách všetkých siení; všetky sa pretekali vo vôňach, tvaroch a farbách.

Avšak zámok bol pohrúžený do smútku a žiaľu. Kráľovná ležala na smrteľnej posteli a lekári predpovedali, že zomrie.

„A predsa by bolo možné ju zachrániť!“ riekol najmúdrejší z nich. „Prineste jej najkrajšiu ružu sveta, tú, ktorá je obrazom najväčšej, najčistejšej lásky; keď jej oko ju uvidí skôr než zapadne, potom nezorme.“

A mladí, starí, zo široka i ďaleka prichádzali s ružami najkrajšími, ktoré kedy rástli v záhradách, ale hľadaná ruža nebola medzi nimi. Mala byť prinesená zo záhrady lásky, ale ktorá jej ruža bola výrazom a obrazom najväčšej, najčistejšej lásky?

Básnici ospevovali najkrajšiu ružu sveta, každý vyzýval tu svoju.

A po celom kraji boli vysielaní poslovia ku všetkým srdciam, láskou búšiacim, k ľuďom všetkých stavov a každého veku.

„Tú ružu ešte nikto neoznačil!“ riekol mudrc. „Nikto dosiaľ nepoukázal na miesto, ktoré dalo vypučať jej skvostnej kráse. Nie sú to ruže z hrobu Rómovho a Júliinho, hoci i tieto ruže budú večne voňať v povestiach a piesňach, nie sú to ruže pučiace z krvi, prúdiace z hrude hrdinovej, keď umiera za vlasť, hoci nie je smrť sladšia a niet ruže, ktorá by bola červenšia, než táto krv. A ruža tá nie je ani zázračný kvet, ktorého pestovaniu muž po veky obetuje v bezsenných nociach celý svoj život, nie je ňou magická ruža vedy.“

„Viem, kde kvitne,“ vravela blažená matka, pristupujúca s dieťaťom k posteli kráľovninej. „Viem, kde je najkrajšia ruža sveta, ktorá je výrazom a obrazom najväčšej a najčistejšej lásky. Kvitne na červených líčkach môjho sladkého dieťaťa, keď posilnené spánkom otvára očka a celou svojou láskou sa na mňa usmeje.“

„Krásna je tá ruža, ale sú ešte krajšie!“ riekol mudrc.

„Áno, omnoho krajšie,“ povedala iná žena. „Videla som ich, vznešenejšie, svätejšie ruže nikde nekvitnú; sú tak bledé. ako lístky čajovníka. Videla som ich na tvári kráľovninej; odložila svoju kráľovskú korunu a v dlhej trúchlivej noci sama chovala svoje choré dieťa, plakala preň, bozkala ho a modlila sa zaň, ako len matka v úzkosti sa vie modliť.“

„Svätá a zázračná je moc bielej ruže smútočnej, avšak tá tu neprináša spásy.“

„Nie, ružu najkrajšiu videl som pred oltárom Pána!“ riekol pobožný starý biskup. „Žiarila tvárou anjelskou. Mladé dievčatá pristupovali k stolu Pána, obnoviť záväzok svätého krstu a na sviežich tvárach kvitli bledé ruže. Bolo medzi nimi mladé dievča; pozeralo k Bohu s celou čistotou a láskou celej duše svojej. Bol to výraz lásky najväčšej a najčistejšej.“

„Boh jej požehnaj!“ riekol mudrc, „ale nikto z vás dosiaľ neoznačil najkrajšiu ružu sveta.“

Zrazu prišlo do kráľovninej spálne dieťa, syn kráľovnej; slzy stáli mu v očiach a na lícach, niesol veľkú, otvorenú knihu, viazanú v zamate a pobitú strieborným kovaním.

„Mamička!“ riekol synček, „počuj, čo som čítal.“ A dieťa sa posadilo vedľa matky na posteľ a predčítalo z knihy o Ňom, ktorý sám sa obetoval spásu ľudstva i pokoleniam, dosiaľ nenarodeným. Väčšej lásky byť nemôže.

I zaiskril sa rumenec na líci kráľovninej, oči jej sa otvorili a vyjasnili, lebo videla, že z listov knihy najkrajšia ruža sveta vykvitá, obraz ruže vypučanej v krvi Kristovej na dreve kríža.

„Vidím ju!“ povedala. „Nezomrie, kto túto ružu videl, najkrajšiu na svete.“

Obrázok z hradieb

Je jaseň, stojíme na hradbách a dívame sa cez more na početné lodi k švédskym brehom, ktoré sa dvíhajú vysoko, ožiarené slnkom. Za nami sa hradby zvažujú príkro. Sú tam statné stromy, žlté lístie padá z vetví. V hĺbke sú tmavé, neútulné stavania s drevenými stenami a vnútri, kde stráž prechádza, je veľmi tesno a temno; avšak ešte temnejšie je v zamrežovaných žalároch, v ktorých bývajú zajatí otroci, najhorší zločinci.

Lúč zapadajúceho slnka vniká v holú celu. Slnko svieti na dobrých i zlých! Zamračený, nebezpečný väzeň pozoruje vychladnutý lúč zlým pohľadom. Malý vtáčik priletí na mrežu. Vták spieva dobrým i zlým! Zaspieva krátko „štilíp!“ ale zostane sedieť, rozpína krídelká, vytrhne tu i tu pierko — a zlý muž v okovoch sa na to díva. Na jeho odpornom čele a na obličaji sa šíri jemnejší výraz. Myšlienka, ktorú si on sám nevie ujasniť, vychádza z jeho prs; je spriatelnený so slnečným lúčom, spriatelnený s vôňou fialiek, ktoré na jar i tam bohato kvitnú. Zrazu zaznie trúba milo a ostro. Vtáčik odletí z mreže, slnečný lúč zhasne a temno je v celom, temno v srdci zločincovom; avšak predsa i tam slnko žiarilo, predsa vtáčik zaspieval.

Znejte ďalej zvuky trúby! Večer je tichý, more pokojné a jasná je jeho hladina.

V okne vo Vartone

Pri zelenom lese, ktorý sa tiahne okolo Kodane, je nablízku veľká, červená budova s mnohými oknami, v ktorých rastú bylinky i muškát; je to budova úbohá, bývajú tam chudobní ľudia. Je to takzvaný Varton.

Hľa, v hornej izbe sa oprela o okno stará panna; trhá zvädnutý list zo svojich byliniek a díva sa k zelenému háju, kde deti sa veselo hrajú. Na čo myslí? Dráma jej života tiahne jej dušou.

Tie úbohé, malé deti, ako šťastne sa hrajú! Aké sú červené ich líca, ako žiaria ich oči — nemajú však ani topánky, ani pančušky. Hrajú sa na zelenom násype, na onom mieste, kde podľa povesti, pred mnohými, mnohými rokmi, kedy sa zem ešte nerútila a nenížila, nevinné dieťa s hračkami a kvetmi spadlo do otvoreného hrobu, ktorý sa nad ním zavrel, keď dieťa sa hralo a jedlo. Od tých dôb bol násyp pevný a skoro bol pokrytý bujným trávnikom. Deti nepoznali tú povesť, lebo by boli ešte teraz počuli dieťa plakať pod zemou a rosa na tráve by sa im zdala žiarivými slzami. Nepoznali povesť o dánskom kráľovi, ktorý — keď nepriatelia mesto obliehali — išiel tade a prisahal, že sa nepoddá. I prišli muži i ženy a liali vriacu vodu na nepriateľov, ktorí v bielych šatách v snehu sa dobývali na hradby.

Veselo sa hrali deti. Hraj sa, dievčatko! Skoro prídu roky — tie šťastné roky: birmovanci idú, ruka v ruke, ty ideš v bielych šatách, ktoré tvoju matku stáli mnoho peňazí, hoci boli prešité zo starých! Dostala si červenú šatku, ktorá sa vlečie za tebou; práve preto je však možné vidieť, že je pre teba priveľká. Myslíš na svoju nádheru a na milého Pána Boha. Prechádzka na hradbách je utešená! A roky plynú, prinášajú mnohý šťastný i strastný deň, avšak myseľ zostáva vždy radostná a veselá — a zrazu máš priateľa, ani sama nevieš, ako. Nájdete sa. Túlate sa po hradbách v prvých dňoch jarných, kedy všetky zvony hlásajú veľké sviatky. Fialky ešte nie sú. Ale vonku pod hradbami stojí strom, pučiaci prvými zelenými púčikmi; tam zastanete. Každoročne pučí strom znova zelenými ratoľstami a to nerobí žiadne srdce v hrudi ľudskej; tým preletuje viac tmavých mrakov, než sám večer ich má a pozná. Úbohé dieťa, svadobná komnata tvojho snúbenca je rakva a ty sa staneš starou pannou. Z okna na Vartone sa dívaš spoza byliniek na hrajúce sa deti, vidíš, že tvoj príbeh sa opakuje.

A práve táto dráma života sa prevaľuje dušou starej dievky, ktorá sa tam díva na hradby, kde slnko svieti, kde deti červených tvárí, bez pančušiek a bez topánok jasajú, ako všetci malí vtáci nebeskí.

Zelenáčik

Na okne stál ružový ker; nedávno bol ešte mladistvo svieži, teraz bol chorľavý, niečo mu chýbalo.

Bolo tam ubytované vojsko, ktoré ho zožieralo; ostatne veľmi slušné vojsko v zelenej rovnošate.

Hovoril som s jedným vojakom, mal len tri dni, ale už bol starým otcom. Vieš, čo povedal? Je to pravda, čo povedal; hovoril o sebe a celom ubytovaní.

„Sme najpodivnejší pluk medzi pozemským stvorením. V teple rodíme živé mláďatá; potom je čas pekný; hneď potom sa zasnúbime a slávime svadbu. Keď nastáva chladno, kladieme vajíčka; drobizg leží v teple. Najmúdrejšie zviera, mravec, ktoré si veľmi ctíme, nás študuje a cení si nás. Nepožiera nás hneď, berie nám vajíčka, ukladá ich vo svojom spoločnom, rodinnom kopci, do najspodnejšieho poschodia, ukladá nás s veľkou znalosťou a každé označí číslom; vajíčko k vajíčku, vrstvu na vrstvu, aby denne mohlo vždy nové mláďa vyliezť z vajíčka. Potom nás odvádza do chlieva, držia nás za zadné nohy a doja nás tak, že musíme zomrieť. To je veľmi blahý pocit. Hovoria nám čudným menom: „sladká kravička“. Všetky zvieratá s mravčím rozumom nás tak volajú, vynímajúc ľudí a to je nezaslúžená urážka pre nás, takže by sme kvôli tomu skoro pozabudli na svoju sladkosť. Nemohli by ste proti tomuto nešváru napísať článok? Nemohli by ste tých ľudí odkázať do príslušných hraníc? — Dívajú sa na nás tak hlúpo, dívajú sa na nás krivo, lebo žerieme ružové lístky, oni však sami hlcú všetky žijúce tvory, všetko čo rastie a sa zelená. Volajú nás najopovrhlivejším menom, najhnusnejším menom; ani ho nevyslovím, fí, všetko sa vo mne prevracia, nemôžem ho vysloviť, aspoň nie v rovnošate a ja som vždy len v rovnošate.

Narodil som sa na lístočku ružového kvetu; ja a celý pluk žijeme na ružovom kríku, ale nami žijú v tvorstve zase vyššie postavené hybnosti. Ľudia nás nemôžu zniesť, prichádzajú a vraždia nás mydlinami; je to strašný nápoj, je mi, ako by som ho už teraz cítil. Je to hrozné, byť okúpaný, keď človek nie je na kúpanie zrodený!

Človeče, ty, ktorý sa na mňa dívaš prísny zrakom mydlín, rozváž si naše miesto v prírode, naše umelecké veno, klásť vajcia a rodiť mláďatá! Nám je údelom požehnanie, „rásť a množiť sa!“ V ružiach sa rodíme, v ružiach umierame, celý náš život je poéziou. Neuvažuj na nás meno najhnusnejšie, meno, nie — ja ho nevyslovím, nevypoviem! Menuj nás kravkou mravcov, plukom ružového kvetu, zelenáčikmi!“

A ja, človek, stál som a pozoroval som ružový ker a zelenáčikov, ktorých meno nechcem vysloviť, aby som neurazil ružových občanov, veľkú rodinu s vajíčkami a mláďatami. Mydliny, v ktorých som ich chcel okúpať — lebo ja som prišiel s mydlinami a zlými úmyslami, teraz nechám zhustnúť a budem z nich fúkať bubliny, budem obdivovať ich nádheru, snáď bude v každej z nich pohádka.

Bublina bola veľká a menistá vo všetkých farbách a na dne akoby ležala strieborná perla. Bublina sa zakolísala, vzlietla, vznášala sa ku dverám a rozletela sa, ale aj dvere sa rozleteli a stála v nich sama rozprávková babička.

„Ba, teraz nech rozpráva lepšie, než ja o — nie, nie, to meno nevyslovím! — o zelenáčikoch!“

„O všiach!“ povedala rozprávková babička. „Treba všetko nazvať pravým menom, a keď nesmieme tak urobiť inokedy, musí sa tak stať v rozprávke. Vši sú to!“

Zvoniaca tíšina na potoku

„Bim-bam, bim-bam!“ znie to z tíšiny na odenskom potoku. Aký je to potok? V Odense ho pozná každé dieťa; plynie pod záhradami, od splavu a hati až k mlynu, pod dreveným mostom. V potoku rastú žlté ľalie, tmavohnedé trstiny s čiernymi, zamatovými bobuľkami. Staré vrbý s mnohými trhlinami a škárami, zohnuté a krivé, nakláňajú sa pri takzvanej mníšskej barine a pri mlyne ďaleko nad vodu, ale práve naproti je záhrada vedľa záhrady, každá ináč založená a pestovaná, s krásnymi besiedkami a kvetmi, čistá a ozdobná; niektorá záhrada je zase plná zeleniny, iná zase sa celkom skrýva pod hustými bazovými krami, ktoré svoje konáre rozťahujú široko nad vodu, ktorá je v týchto miestach taká hlboká, že nemožno veslom dosiahnuť na dno. Pod starým ústavom šľachticien je najhlbšie miesto, nazvané „zvoniaca tíšina“, a tam býva vodník. Vo dne, keď slnko nad vodou svieti, spí, ale za hviezdnych nocí a pri mesiačku sa vynorí z vody. Je už veľmi starý, stará mať hovorí, že už od svojej starej matere o ňom počula, že žije osamelo a nemá nikoho, s kým by sa zabavil, len starý kostolný zvon. Tento visel pred vekmi v kostolnej veži, ale teraz už niet stopy ani po veži, ani po kostole, zasvätenom svätému Albanovi.

„Bim-bam, bim-bam!“ znel zvon, dokiaľ veža ešte jestvovala a ktoréhosi večera, keď slnko zapadalo a zvon najprudšie zvonil, odtrhol sa a letel vzduchom; jagavý kov žeravo sa trblietal v červených lúčoch.

„Bim-bam, bim-bam! Teraz si idem odpočinúť!“ spieval zvon a vletel do odenského potoka, tam, kde bol najhlbší a preto sa tomu miestu ešte dnes hovorí „zvoniaca tíšina“. Ale nedošiel ani pokoja, ani odpočinku. U vodníka znie a zvoní, že to časom i vodou preniká, a mnoho ľudí tvrdí, že to znamená vždy smrť niekoho z mesta. Ale preto zvon nezvoní, ach, nie, zabáva sa len s vodníkom, ktorý teraz už nie je sám.

A čo rozpráva zvon? Je taký starý, tak veľmi starý; ako sme už povedali, bol už skôr, než babičkina babička sa narodila — a predsa je len prosté dieťa vedľa vodníka, tejto staručkej, podivnej osôbky, v nohaviciach z kože úhora a v halene z rybáčich šupín, okrášlenej leknami, s trstinami vo vlasoch a fúzoch, čo nie je práve veľmi pekné.

Rok a deň by bolo treba rozprávať, aby sme obsiahli všetko to, čo zvon rozpráva. Rozpráva bez prestávky, často to i to opakuje, hneď stručne, hneď zase dôkladne, ako to práve rozmar prináša, rozpráva o starých časoch, o krutých, smutných dobách.

„Hore do zvonice sv. Albana prišiel mních, mladý a krásny, ale nesmierne smutný. Díval sa okienkom cez potok, ktorého koryto vtedy bolo veľmi široké, cez jazero, ktoré sa tu rozprestieralo na mieste terajších barín, díval sa cez lúky k „dievčenskému kopcu“, na ktorom bol ženský kláštor, z ktorého okienok trblietali svetielka. Poznal ju dobre — spomínal na ňu a srdce jeho búchalo hlasno pri tej spomienke — bim-bam, bim-bam, bam!“

To rozprával zvon.

„Na vežu vystúpil raz biskupov hlúpy sluha, a ja, zvon z kovu uliaty, tvrdý a ťažký, kníšuc sa sem i tam, mohol som mu ľahko roztrieštiť hlavu. Posadil sa pod mnou, hral sa s dvoma drievkami, ako by mal husle a spieval: „Teraz smiem nahlas spievať, čo inokedy sa neopovážim ani zašuškať, spievať o všetkom, čo sa tam na zámok a závoru zamyká. Je tam chladno a vlhko! Krysy a potkany tam požierajú živých! Nikto o tom nevie, nikto o tom nečuje! Ani teraz, keď zvon zvučí hlasno: bim-bam, bim-bam!“

„Bol raz jeden kráľ, menoval sa Knut, klaňal sa biskupom a mníchom, ale keď ukladal príliš kruté dane a bol zlý, chopil sa ľud zbraní a kyjakov a zahnal ho ako divé zviera. Utekol k nám do kostola a zavrel portál a dvere; rozbúrené davy a zástupy utáborili sa okolo kláštora. Straky a vrany i kavky boli krikom a hlukom vyplašené. Lietali z veže do veže, dívali sa dolu na zástupy a dívali sa oknom do kostola, a skríkli hrozne, pozrúc sa dnu. Kráľ Knut ležal pred oltárom a modlil sa a jeho bratia, Erik a Benedikt strážili ho s vytasenými mečmi, ale sluha kráľov, biedny Blake, zradil svojho pána. Vonku sa dozvedeli, kde je kráľ skrytý, niekto hodil kameňom do okna a kráľ bol zabitý. Divé zástupy a krdle vtákov kričali a hučali a ja som kričal s nimi, spieval som, až to znelo — bim-bam, bim-bam!“

„Zvon kostolný visí vysoko, vidí ďaleko do okolia, navštevujú ho vtáci, rozumie ich reči, vietor k nemu vniká zo škár a priehlbín, zo všetkých štrbín, a vietor vie všetko, vie to zo vzduchu a tento objíma všetko živé, vniká ľudom až do pľúc, vie všetko, čo vznikne, každé slovo a každý vzdych! Vzduch to vie, vietor to rozpráva, zvon rozumie jeho reči a vyzvára to celému svetu, bim-bam, bim-bam!“

„Ale to bolo pre mňa primnoho, všetko počuť a vedieť, nemohol som všetko vyzvoniť! Bol som zunovaný a preťažený, až trám povolil a ja som vyletel do voľného vzduchu, do potoka, kde je najhlbšie, kde býva vodník sám a sám a jemu rok za rokom rozprávam, čo som počul a čo viem, bim-bam, bim-bam!“

Tak to znie zo zvoniacej tíšiny v potoku odenskom, tak to rozprávala babička. Ale náš pán učiteľ vraví: „Niet tam dolu zvoniaceho zvona, nie je to možné! A niet tam ani vodníka, lebo vôbec niet vodníka!“ Keď všetky zvony veselo vyzvávajú, hovorí, že to nie sú zvony, že to vlastne zvučí vzduch. Vzduch to je, ktorý vyvoláva zvuk. To riekla babička, to vraví aj zvon. V tom sa zhodujú a preto je to isté. „Pozor! Pozor! Maj sa na pozore!“ vravia obidvaja.

Vzduch vie všetko! Je okolo nás, je v nás, rozpráva o našich myšlienkach a činoch a rozpráva o tom celému svetu, ďaleko, vždy a naveky, až sa zvony nebeské rozozvučia: bim-bam, bim-bam!